

(Paginile 12—13)

Mihai Beniuc

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu.

Conferinţa Naţională a Partidului

(Urmare din pagina 1)

mului şi comunismului, să dea noi dimensiuni şi o mare perspectivă poporului nostru".

Aflată pe ordinea de zi a Conferinţei Naţionale, ca document al ei, Expunerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu din iunie a fost atent studiată, aprofundată şi larg dezbătută în toate organele şi organizaţiile de partid, în cadrul învăţămîntului politico-ideologic, în organizaţiile de masă şi obşteşti, în organismele economice, social-politice, de cultură, ştiinţă şi învăţămînt de pe întreg cuprinsul patriei. Toate aceste dezbateri au relevat rolul conducător al partidului în întreaga societate, forţa şi puterea sa de mobilizare a maselor spre îndeplinirea înaltelor noastre idealuri, politica sa ştiinţifică, revoluţionară, vastă activitate desfăşurată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în toţi aceşti ani în fruntea partidului pentru ridicarea României pe cumele civilizaţiei socialiste şi comuniste. Reprezentînd una din trăsăturile caracteristice ale vieţii societăţii noastre, afirmarea rolului conducător al partidului constituie rezultatul unui îndelung proces istoric, în cursul căruia s-a dovedit forţa cea mai înaintată, mai hotărîtă şi consecventă a naţiunii în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, pentru edificarea noii orînduirii.

Partidul Comunist Român s-a dovedit mereu iniţiatorul unor profunde transformări pe drumul revoluţiei socialiste. Justeţea strategiei şi tacticii în procesul de construcţie a noii societăţi emană în modul creator în care partidul a aplicat, potrivit condiţiilor specifice ale ţării, adevăratele generale ale socialismului ştiinţific, pornind de la cerinţele legilor obiective, de la studierea realităţilor concrete ale României. Calitatea sa de forţă politică, de forţă conducătoare a întregului proces de transformare a ţării, s-a impus cu o şi mai mare eficienţă şi strălucire îndeosebi de la Congresul al IX-lea, moment excepţional de referinţă pentru întregul drum eroic de progres al patriei.

CONDUCEREA de către partid, creşterea rolului său în viaţa societăţii se găsesc astăzi în faţa unor condiţii noi, a unor probleme noi, generate de amploarea şi complexitatea schimbărilor pe care le implică fuziunea societăţii socialiste multilaterale dezvoltate. Din cuvîntările, din orientările şi indicaţiile date de secretarul general al partidului în pregătirea Conferinţei Naţionale reiese cu o deosebită claritate că în etapa actuală România este chemată să realizeze nu numai o dezvoltare cantitativă a unor sau altora dintre laturile vieţii sociale, ci afirmarea efectivă a unei noi calităţi în toate domeniile de activitate. Cum se ştie, potrivit hotărîrilor Congresului al XII-lea, obiectivul fundamental al actualului cincinal îl reprezintă continuarea, pe o treaptă superioară, a îndeplinirii Programului partidului, afirmarea, cu putere, a revoluţiei tehnico-ştiinţifice în toate domeniile, trecerea la o nouă calitate a întregii activităţi economico-sociale. Pe această bază se asigură consolidarea şi mai puternică a modului de producţie socialist în ţara noastră, suveranitatea naţională, ridicarea gradului de civilizaţie a întregului popor, posibilitatea participării şi mai active a ţării la diviziunea internaţională a muncii.

Creşterea rolului conducător al partidului este astfel o expresie a continuităţii procesului revoluţionar în toate celele organismului nostru economico-social. În Expunerea din iunie, tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia: „În actualul stadiu de dezvoltare a societăţii socialiste româneşti, în condiţiile dezvoltării democraţiei socialiste, ale perfecţionării cadrului democratic de participare a maselor populare la conducerea tuturor sectoarelor, partidului nostru îi revine înalta misiune de a constitui forţa politică organizatoare şi dinamizatoare a întregii activităţi economico-sociale. El reprezintă şi va reprezenta în continuare centrul vital al funcţionării societăţii noastre socialiste."

Situarea permanentă a partidului în miezul vieţii sociale, în mijlocul maselor populare oglîndeşte legătura indisolubilă dintre ridicarea permanentă a rolului său conducător şi afirmarea valorilor democraţiei socialiste. Participarea nemillocită, angajarea conştientă, plenară, după criteriile şi normele prin care se configurează imaginea de ansamblu a unei întregi naţiuni, re prezintă modalitatea de afirmare a fiecărui om al muncii, proces de zi cu zi prin care se formează constructorii noii societăţi. Un proces în multiple ipostaze la care cultura şi arta — puternice mijloace de educare a maselor — îşi aduc propria lor contribuţie, fiind chemate de partid, de secretarul său general, să-şi sporească şi mai mult efortul specific la edificarea omului nou, cu o înaltă conştiinţă patriotică, revoluţionară, omul de azi şi de mâine al societăţii noastre socialiste.

„România literară"

2 România literară

Viaţa literară

„Dezvoltarea culturii, artei şi învăţămîntului — parte integrantă a construcţiei socialiste în România"

● În cinstea Conferinţei Naţionale a Partidului şi a celei de-a 35-a aniversări a proclamării Republicii, în sala de marmură a Casei Scintei a fost deschisă expoziţia „Dezvoltarea culturii, artei şi învăţămîntului — parte integrantă a construcţiei socialiste în România".

La festivitatea de inaugurare au participat tovarăşii Alexandrina Găinuşă, Gheorghe Pană, Dumitru Popescu, Petru Enache, Mihai Gere, Elena Nae, Constantin Olteanu, Ion Ursu, miniştri, conducători de instituţii centrale, ai uniunilor de creaţie, oameni de artă şi cultură, un numeros public.

Cuvîntul de deschidere a

fost rostit de tovarăşa Suzana Gădea, preşedintele Consiliului Cultural şi Educaţiei Socialiste.

Expoziţia prezintă cele mai importante laturi ale procesului instructiv-educativ în Republica Socialistă România, începînd cu producţia editorială. În cadrul realizărilor editurilor un loc distinct îl ocupă operele de excepţională valoare teoretică şi practică ale tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU, editate în ţară în limba română şi în limbi de largă circulaţie, precum şi în numeroase ţări ale lumii.

Pe mari panouri sint expuse succesiv unele din cele mai semnificative opere ale

editurilor noastre. Sint relevante, apoi, înfăptuirile radio-televiziei, aspecte ale relaţiilor şi schimburilor culturale cu diferite ţări. De asemenea, expoziţia evidenţiază că în ţara noastră apar 302 ziare, reviste şi alte publicaţii, iar reţeaua unităţilor de învăţămînt este reprezentată prin 28 657 de şcoli, licee, facultăţi etc., din care în limbile naţionalităţilor conlocuitoare 3 245.

Expoziţia înfăţişează, totodată, producţia cinematografică — filme artistice, documentare, reţeaua de cinematografe la oraşe şi sate, cinematburile, producţia filatelică, numărul crescînd al cercurilor foto etc.

Sărbătorirea poetului

Mihail Cruceanu

● Luni, 13 decembrie 1982, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" a avut loc sărbătorirea poetului Mihail Cruceanu, cu prilejul împlinirii vîrstei de 95 de ani, decan de vîrstă al Uniunii Scriitorilor, participant la primul Congres de constituire a Partidului Comunist Român din anul 1921.

La sărbătorire au luat parte Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor, numeroşi poeţi, prozatori, critici şi istorici literari, dramaturgi, traducători, membri de partid cu stagiu îndelungat în ilegalitate.

Personalitatea şi opera poetului au fost omagiate de Nicolae Dragoş, George Macoveanu, Ion Ardeleanu, Dimitrie Păcurariu, Ion Dodu Bălan.

În incheiere, a răspuns în cuvinte calde, emoţionante, sărbătoritul.

Simpozion „Bălcescu în literatura română"

● Societatea de ştiinţe filologice şi Inspectoratul şcolar al judeţului Vilcea au organizat, la Râmnicu Vilcea, un simpozion cu tema „Bălcescu în literatura română". Au prezentat comunicări: Gabriel Tepelea, Al. Cerna-Rădulescu, profesorele Olimpia Tănase, Veronica Constantin, Ecaterina Iordăchescu şi profesorul Vasile Nistor. Participanţii au fost salutaţi de prof. dr. Ion Hangiu, secretarul Societăţii de ştiinţe filologice, şi de prof. Gheorghe Pîţoi, preşedintele filialei Vilcea a Societăţii de ştiinţe filologice.

Prezentări de noi volume ale Editurii „Albatros"

● În intîmpinarea Conferinţei Naţionale a partidului, în cadrul „Salonului municipal al cărţii" au fost lansate următoarele lucrări apărute recent în Editura „Albatros": „Gramatica de bază a limbii române" de acad. Ion Coteanu; „Porţile clipei", versuri de Ion Stoica; „Aventuri în diagonală" de Alexandru Stark şi romanul „Talanii" de Ion Anghel-Minăstire.

Lucrările au fost prezentate de Mircea Sântimbreanu, directorul Editurii „Albatros".

În spiritul colaborării

● În cadrul schimburilor cu Uniunea Scriitorilor din R.P. Ungară ne vizitează ţara Rubin Szilad.

● S-a aflat la Bucureşti, în cadrul aceluiaşi schimburi, Boris Almazov, din U.R.S.S.

Întîlnire cu cenacluri ale elevilor din Capitală

● Vineri, 10 decembrie a.c., la Liceul „Nicolae Bălcescu" din Bucureşti, din iniţiativa Sectorului 1 P.C.R. şi a Organizaţiei de partid a „României literare", a avut loc întîlnirea dintre membri ai Cenaclurilor Liceului „Nicolae Bălcescu", „Liceului Agroindustrial" şi „Liceului Industrial Nr. 3" din Capitală şi redactorii şi colaboratorii ai „României literare". Au fost prezenţi, din partea Comitetului Municipal de Partid şi Sectorului 1, Teodor Gheorghe şi prof. Maria Cazacu. În cadrul întîlnirilor au fost citite versuri şi s-a discutat despre creaţia tinerilor poeţi şi despre spiritul patriotic

şi revoluţionar al literaturii române contemporane.

Au citit din lucrările lor elevii Linz Francisc, Sănduc Cristina, Luca Dinu, Marina Udrea, George Alexandru Ionă, Monica Dunărinţiu, Dumitrescu Sabina, Mihaela Hincu, Ana Maria Iosif, Doina Bordeanu, Duda Carmen, Ileana Piersic, Anca Anghelescu, Manolache Doina, Popa Virgiliu, Moruţ Marius, Mitrică Ramona, Kiss Timur, Chiric Liliana, Catrina Georgeta şi Dumitrescu Mihaela.

Au participat Dana Dumitriu, Ion Drăgănoiu, Ion Horea, Marcel Mihalaş, prof. Maria Pavnotescu şi Doina Uricariu.

Concursul „Panait Cerna"

● Juriul celei de a IX-a ediţii a concursului interjudeţean de poezie „Panait Cerna", organizat de Comitetul judeţean de cultură şi educaţie socialistă Tulcea, compus din Mihai Georgescu, Ernesto Mihăilescu, Mihai Minculescu, Constantin Novac, Nicolae Prelpeanu, George Rotaru, Viorel Ştirbu şi Laurenţiu Ulici (preşedinte) a acordat următoarele premii: I — Marian Ioan Augustin (Tulcea); premiul II şi premiul revis-

tel „Tomis" — Dinu Olăraşu (Reşiţa); III — Anca Mîzumschi (Constanţa); premiul „României literare" — Ozolin Duşa (Botoşani) şi George Papp (Braşov); premiul revistei „Tribuna" — Elena Dumitru (Doiceşti); premiul revistei „Contemporanul" — Victor Munteanu (Bacău); premiul revistei „Cîntarea României" — Iulian Cîter (Cîmpulung). Menţiuni — Stefan Dumitrescu (Bacău), Mioara Dragnea (Tulcea) şi Dan Cîmpeanu (Deva).

Întîlniri cu cititorii

Bucureşti

● Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Gheorghe Ciompeş şi Mihaela Manceaş au dezbătut cu profesorii de limba şi literatura română din Buzău aspecte ale textului literar şi ale evoluţiei personajului, cu referiri la proza lui Marin Preda. Au mai participat la dezbateri Gheorghe Andrei şi Camelia Budan. Virgil Treboniu şi Nicolae Scurtu au participat la o dezbateri asupra poeziei contemporane, la clubul „Comentar" din cadrul Casei de cultură a Sectorului 2 (str. Mircea Vodă).

Elena Dragoş a fost prezentă la inaugurarea cenaclului literar „Ramuri" de la Liceul Industrial nr. 14 din Capitală. Ion Rotaru şi Artur Silvestri, la Şcoala generală nr. 10 din Capitală, în cadrul unei dezbateri privind literatura actuală. Valeriu Gorunescu şi Petru Marinescu, la Casa de cultură din str. „M. Eminescu" din Capitală.

● Joi, 9 decembrie, a avut loc sedinţa de lucru a cenaclului literar „Pasărea măiastră" (Tarom). Au citit versuri Virginia Mehes, Adrian Măghinici, George Bîrzănescu. Au fost prezenţi scriitorii George Alboiu, Ion Lotreanu, Al. Văduva, Ioan Costea, Horia Gane.

● În intîmpinarea Conferinţei Naţionale a Partidului Comunist Român, Cenaclul literar al Uniunii scriitorilor din Focşani a organizat recitalul de poezie patriotică la Complexul C.F.R. Adjul, la I.T.H. şi la Liceul „A.I. Cuza" din Focşani.

Au participat Florin Muscalu, Ioan Liviu Stoiciu, Dumitru Pricop, Traian Olteanu, Virgil Huzum şi Ioan Grigore Bogdan.

Iaşi

● La Cenaclul „Excelstior-Pavel Dan" al Casei de cultură a studenţilor din Timişoara s-au desfăşurat seri literare la care au participat: Eugen Simion, Sorin Titel, Livius Ciocărlie, Eduard Pamfil, Vasile Creţu, George Şerban, Lucian Petrescu, Vasile Popovici, Ioan Morar, Cristian Ceauşescu, Ion Monoran, Simona-Grazia Dima.

laşi

● La împlinirea a 35 de ani de activitate, Cenaclul literar „Petrodava" din Piaţa Neamţ a organizat o seară de poezie la care au participat Ioan Grezia, Emilian Petrescu, Haralambie Mihăilescu, Nicolae Colocaru, Ana Chilat, Elena Muraru, Iordache Olteanu. A fost prezentat romanul „Ingerii chiligi" de Dan Verona de către Lucian Hanu, de la Editura „Albatros". Acelaşi roman a fost prezentat şi la Liceul „Zoja Kosmodemianskaia" din Capitală.

Craiova

● Alexandru Stăfănescu, Gabriela Negreanu, Petre Ivancu, Tudor Cristea, Nicolae Petre Vîncanu, Mihai Bărbulescu, la Liceul agro-industrial Dăbuleni, la Liceul „Fraţii Buzeşti" din Craiova şi la Căminul cultural din comuna Sadova, judeţul Dolj.

Cluj-Napoca

● Horia Bădescu, Negoită Irimie, Teohar Mhadaş, Petru Poantă, Adrian Popescu, Eugen Uricaru, Mircea Vaida, la Liceul de utilaj greu, Ion Lungu, Dumitru Dem. Ionaşcu, Virgil Nistor, Negoită Irimie, Valentin Taşcu, la cluburile minelor din Petroşani, Vulcan şi Lonea.

SEMNAL

● Luiza Seche, Mircea Seche — DICTIONARUL DE SINONIME AL LIMBII ROMÂNE. „A spune" — afirmă acad. I. Coteanu în prefaţa monumentalei lucrări — că Dictionarul de sinonime al limbii române (DSR) întocmit [...] după mulţi ani de muncă îndrăjită, este o „premieră". În lexicografia noastră — şi nu numai în ea — înseamnă doar a recunoaşte cu satisfacţie calitatea „lucrului bine făcut". Pe lângă latura lui practică, prin care oferă soluţii celor interesaţi de îmbunătăţirea modului lor de exprimare, pe lângă scoaterea în evidenţă a bogăţiei sinonimice a limbii române, dictionarul constituie o bază solid construită şi un stimulente eficace pentru cercetări ulterioare de diverse feluri, în primul rînd de stilistică". (Editura Academiei Republicii Socialiste România, XVI + 1114 p., 158 lei).

● G. Călinescu — IUBITA LUI BĂLCESCU. Textul călinescian inaugurează „Biblioteca Bălcescu" tipărită sub auspiciile Aşezămîntului cultural „Nicolae Bălcescu"; ediţie îngrijită, note şi glosar de Horia Nestorescu-Bălcăşti. 5 lei).

● Gheorghe — OASE DE FLUTURI. Versuri grupate în ciclurile „Oase de fluturi" şi „Miracole". (Editura Cartea Românească, 86 p., 11,50 lei).

● Mara Nicoară — EXISTENŢA POEMULUI. Versuri urmînd volumele: Cuvintele, frumoase flori — 1972, Bicul albastru — 1972, Inorogul alb — 1978, Mai mult pasăre decît inger — 1978, Boala crinilor — 1980 şi Obiectele verii — 1980. (Editura Cartea Românească, 64 p., 7 lei).

● Ion Stoica — PORŢILE CLYPEI. Versuri. (Editura Albatros, 94 p., 9,75 lei).

● Petre Tănase — A-CASA. Volumul cuprinde ciclurile de versuri „Fiul ţării" şi „Fosnesc blind papucii de iarbă". (Editura Litera, 56 p., 25 lei).

● Ion Longin Popescu — STRIGAREA NUMELOR. Reportaje. (Editura Eminescu, 214 p., 8,25 lei).

● ALMANAHUL CORESII '83. O premieră tipografică poate fi considerat Almanahul Coresii '83 tipărit de Asociaţia scriitorilor din Braşov. Noua tipăritură cuprinde articole despre cultura spirituală daco-română şi Egiptul antic, istoria bisericii Sf. Nicolae, G. Bariţiu, înedite Nicolae Titulescu, George Coşbuc, N. Iorga, Andrei Mureşianu, Sextil Puşcariu, I. Minulescu, Lucian Blaga, St. O. Iosif, Junii Braşovului, o cronologie coreliană, poezii originale, proză, memorialistică, însemnări de călătorie, pagini distractive, traduceri din Goethe, G. Grass, Carlo Emanuele Bugatti, Achille Camoanile, Agatha Christie, Dario Fo. Almanahul Coresii '83 a fost alcătuit de un colectiv format din Dan Tărbilă, V. Copiluşcheatru, M. N. Rusu, Nicolae Stoile şi Gh. Sirbu. (25 lei).

● Frederic Chopin — MUZICA UNEI VIEŢI. Correspondenţă. Traducere şi prefaţă de Ion Potopin. (Editura Muzicală, 298 p., 33 lei).

LECTOR

ERATĂ: La Almanahul de satiră şi umor, „Să ridem cu el...", a se citi corect la pag. 6, col. 2: elitor; la pag. 86, col. 2: Ferdinand.

■ „Avem nevoie de o literatură cu un spirit mai combativ, patriotic și revoluționar, care de la un capăt la altul să fie pătrunsă de înaltele idealuri ale umanismului socialist, ale concepției de dreptate socială și națională, să sădească în oameni, în conștiința tineretului, dragostea față de patrie, față de socialism, față de partid. Singura sursă de inspirație trebuie să fie viața și munca poporului nostru”.

NICOLAE CEAUȘESCU

Conștiința responsabilității

SCRITORUL român este integrat profund, este în osmoză cu realitatea prezentului, participând și transfigurând în artă datele și faptele timpului pe care îl trăiește în intensitate. El se află într-un dialog continuu cu problemele atât de complexe ale contemporaneității, un dialog lucid, un dialog patetic sub semnul căutărilor de răspunsuri la întrebări multiple, un dialog pătruns de feroarea și dramatismul pe care le poartă în sine, ca o încărcătură esențială, orice meditație despre lume și existență. Meditația aceasta profundă își poate afla un echivalent într-o splendidă expresie sintetizatoare a lui Hegel „A-ți gândi timpul”. A-ți gândi timpul, pentru un scriitor român al prezentului, înseamnă a participa, cu întreaga capacitate de sensibilitate și de creație, la transformările înnoitoare, la elanurile complexe și constructive ale creației orientate de politica, totdeauna umanistă, a Partidului.

În climatul moral în care activează scriitorul român al prezentului, se poate afirma existența unui complex acord interior al creatorului de valori spirituale cu structurile realității în al cărui centru el se află ca o „fibră sensibilă a universului”, ca un vast „ecou sonor”. El și-a însușit concepția umanistă asupra dezvoltării societății și desăvârșirii condiției umane pe care, încă de la originile sale, o fundamentează politica Partidului. Coborînd în interiorul profund al gândurilor sale, cu harul său nerepetabil, considerîndu-se o strălucitoare monadă a imensului fluviu social, cu misiunea de a transfigura în apele oglinzilor sale arzătoare frumusețea și adevărul lumii, scriitorul român al prezentului află în realitatea societății contemporane, în această eră a construcției comuniste, energia, forța de a

cristaliza valori umane, în opere care să lumineze și alte timpuri, dincolo de prezent.

Pătruns de un nobil sens al demnității umane, de un patriotism atotcuprinzător, deschis fluxului spiritual al ideilor înnoitoare, celor mai îndrăznețe modalități expresive și experimente de artă, scriitorul român este pătruns de responsabilitatea cuvîntului scris. Dincolo de treptele biologice, dincolo de aparențele obîrșiei naționale, scriitorii României prezentului alcătuiesc o singură generație a spiritului care se revendică de la noul umanism, revoluționar, originală concepție a gândirii contemporane.

Primirea excepțională a operelor scriitorilor de către masele vaste de cititori demonstrează concordanța ideologică și de artă a creatorilor de valori spirituale cu întregul popor a cărui existență multiplă ei o exprimă în tot atîtea chipuri dar cu aceeași primordială substanță. Există o osmoză spirituală generată de unitatea de vederi asupra finalității activității umane în orice sferă a creației. Această unitate de idealuri și concepție este humusul fertil pe care înflorește liber scrisul românesc al prezentului. În această nobilă confruntare cu cei către care se îndreaptă opera de artă, în drumurile ei prezente și viitoare, în acest dialog lucid și patetic, orice scriitor, chiar dincolo de vasta sa creație anterioară, se simte mereu debutant în fața paginii albe, pătruns de emoția demiurgică, dar mai ales de responsabilitatea cuvîntului scris. Conștiința acestei responsabilități decantează valoarea creației, dimensionează concordanța între formă și conținut, pe care creatorii culturii românești contemporane o vor desăvârșită în umanismul ei revoluționar.

Alexandru Balaci

Moment semnificativ

EFERVESCENTUL moment literar actual pare să aibă o dominantă — încă neclară, dar pe cale să se limpezească — apariția unei noi generații de scriitori. Spun unei și nu unor, pentru că fenomenul dă semne de constituire abia în ultimii ani și, după părerea mea, nu poate fi asemănat cu cel de la finele deceniului anterior, cînd au intrat în arenă, la scurt timp unele după altele, mai multe valuri de noi nume. Mai cred că trebuie folosit singularul și din pricina relativei omogenității a acestei promoții literare din ultima vreme care numără mai ales poeți, poezia, oricît ar părea de neplauzibil sau minimalizator pentru autorii de versuri, ceea ce nu e în intenția însemnărilor mele, avînd calitatea de a revela mai de timpuriu, mai rapid și mai categoric o voce. Că, pe parcurs, această voce își pierde din intensitate, prospețime, sau, dimpotrivă, găsește nebănuite de ea însăși adîncimi și volume, e iar lucru știut, și nu avem decît să fim încrezători în cea de a doua alternativă.

Multe din talentele poetice ieșite în public, la finele acestui deceniu opt, îndreptățesc mai mult decît speranțe. Există o tensiune de spirit în această poezie nouă, cu combustibil mai adînc stratificat, parcă demonstrînd un paradox, că penuriile de energie pot fi răscumpărate de apariții de mari resurse ale creativității și inteligenței. Nu bate nici un vînt steril în această poezie nouă, și tocmai acesta îmi pare a fi faptul cel mai demn de interes, care-i dă și cursivitate și unitate.

Nu îndrăznesc să anticipez ce se va petrece cu proza, către ce direcții va evolua. Șovăiala mea — în privința romanului, nuvelei, schiței, povestirii — vine din constatarea unui abuz de efort de a pune și pune întrebări, de a oferi și oferi soluții, într-o bună parte a prozei, încît există pericolul de impas al exercițiului în sine. Tentația socialului, nevoia de social, angajarea, cu toate motoarele, a scriitorilor din deceniile anterioare (celor care azi sînt

baza prozei ce se scrie în România) dînd opere de valoare și echilibru în cazul lor, nu pare să poată fi repetată, aidoma, în cazul prozatorilor care vin. Nu nevoia de social, de întrebări și soluții trebuie redimensionată, ci există indiciul că se impune realizarea unei concordanțe între imperativele sociale și structurile specifice ale unor scriitori în devenire. Risc a spune că aceștia au altfel de structură de percepție decît generația anilor cincizeci-șaizeci-saptezeci, care s-a alcătuit în una singură, de fapt, pentru că în fața ei a stat misiunea obiectivă, chiar dacă nu întotdeauna clară, a reconstituirii literaturii române.

În cazul poeziei care se anunță, faptele sînt mai limpezi, cu toate că formele literare au stirnit și intrigate comentarii, tocmai din pricina socialului, care își cere o nouă valorificare în vers. Nu fără înaintași, evident — aș nedreptăți poeți puternici —, noii autori de versuri memorabile mai mult decît de cărți memorabile, par, prevestindu-le, a se întîlni în dezinvoltura cu care își asumă, întîi și întîi, discutarea problemelor lumii în care trăiesc. Un interes care dă tensiune și substanță acestei poezii și o pune în directă legătură cu societatea românească de azi: un interes în care nu premonițiile privind cataclismul nuclear precumpănesc, ci luciditatea de a vedea lumea așa cum este, nici mai bună, nici mai rea, și a o salva, înainte de toate, prin adeziunea simplei existențe în această realitate. Poetul s-a exorcizat de aventuri puerile și manierisme artistice, îndreptîndu-se către o viziune a realității globale, în care el e unul dintre cei mulți. Este un posibil bilanț-diagnostic al poeziei, al lucidității, într-un moment semnificativ pentru viața țării, Conferința Națională a Partidului, prilej pentru toți de luciditate și asumare.

Platon Pardău

MIHAI MUSTĂȚĂ : Dimineața în sărbătoare
(Din Expoziția „Imaginea patriei oglindită în arta plastică” dedicată Conferinței Naționale a P.C.R. — Galerile de artă ale municipiului București)

Partidul

Lingă trupul lui de-a pururi sîntem
Fruntea sa peste visarea noastră o știm
Ne vedem prin El puternici și fără de moarte
Rădăcina și-o trage din luptă
Rădăcina din lumină vine și se termină în lumină
Prin el ajungem în naștere prin el prețuim nașterea
Venim cu el cum și-au dorit strămoșii să vină
El fulgerul și el despicătura din stîncă
El sămînța și el tulpina de piine
El larga noastră privire

Astfel țara crește prin el
Astfel se înțelege venirea lui și rămînerea lui
Și iluminarea lui în istorie
Așa se duce lumina soarelui în firele de iarbă
Așa se ridică în ceruri chemarea noastră
Născătoare de cetate puternică în lume
Așa se începe dimineața și așa vine amurgul

Noi am jurat să ne ducem cu el pînă la capăt
Noi sîntem frați cu el prin singele ce-a spălat erol
Și ce-a spălat cîmpii și griul l-a spălat și trandafirii
Noi cu el ne-am trezit într-o dimineață
Și pe iarbă proaspătă de rouă ne-am ridicat
În lumina luminii soarelui într-o veșnicie
România de azi și de mîine și dintotdeauna.

Ion Vergu Dumitrescu

Tinerețea Partidului

Aleargă anii, riduri se adună,
e părul tot mai rar, mai argintat
și tot mai rar, tot mai puțin e rîndul
vechilor luptători.
O, cîți au dispărut și pînă-acum
în spațiul și timpul nesfîrșit,
făpturi ce înfruntînd torturi cumplite
în închisori și rezistînd la chinuri,
istoria au adus-o
în ziua noastră.

Dar roșul steagurilor n-a pălit.
Numai Partidul nu îmbătrînește;
tînăr, puternic a rămas,
și pe măsură ce se scurge timpul,
zi după zi, ani după ani, decenii,
el tot mai tînăr e și mai puternic.

Dar roșul steagurilor n-a pălit.
Numai Partidul nu îmbătrînește,
adună-n el atîtea generații;
cîldura milioanei de brațe
unite-n muncă, sevă-i dă — și face
să înflorească tinerețea lui.

Kányádi Sándor

În românește de CONSTANTIN OLARIU

Umanismul literaturii

Umanism imanent

ADEVARURILE fundamentale sînt supuse adesea unui gen de standardizare conceptuală, tocmai pentru că nu ne putem lipsi de ele în nici o împrejurare. Se naște obișnuința unei solicitări necesare ce tinde să transforme pe nesimțite adevărul în cază într-o schemă ideatică, suficientă și-eși, aplicindu-se altor adevăruri, altor realități de undeva, din exteriorul lor. Se întâmplă așa cînd se apelează, de pildă, la conceptul de umanism, uitîndu-se — cu oarecare frecvență de dinamica aprecierilor variate de ordin cultural și educațional — că în cadrul unei societăți ce-și propune să-și revoluționeze condiția omului ca praxis existențial, umanismul constituie nu numai un construct teoretic, ideatic, ci — deopotrivă — o realitate susținută de efortul multilateral al unui întreg popor. Într-o structurare socială cu țeluri fundamentale superioare, care nu mai este exclusiv dorință îndepărtată ci edificare reală în prezent — firește, cu neîncetate proiecte progresive în viitor — ideția umanismului solicită abordarea tot mai intens din interiorul realității social-istorice însăși. Fără îndoială, umanismul societății românești actuale comportă perspective cu bătaie lungă în față, ce urmează să fie atinse în efortul de fundamentare valorică, depășind contradicțiile și coeficientul de imprevizibil al vieții, corectînd din mers erorile. Umanismul ca atitudine responsabilă în fața perfectibilității multiple a condiției omului rămîne, așadar, un permanent demers ideatic. Evitînd, însă, cit mai mult cu putință, osificarea într-un concept uscat, orgolios, închis în sine, ce ar tinde spre aplicarea schematică a unei realități sau alta, dinafara resurselor interne ale acestora.

Dacă ne raportăm la sfera valorilor spirituale, literatura este, poate, domeniul cel mai generos, mai încăpător pentru ideția umanistă. Dar și cu un domeniu căruia i s-a aplicat, nu o dată, un concept schematizat al umanismului, din exteriorul specificității literaturii, ca etalon tabuizat ce aduce spre rama sa imaginea creată de scriitor. O dublă constatare, trimițînd la ipostaze — una pozitivă, încurajatoare, cealaltă presupunînd o raportare inadecvată — ce nu sînt străine una de cealaltă. Cum, adică ?

Știut este că literatura s-a constituit drept arta în care amplitudinea și eterogenitatea valorilor umane nu au egal. Din acest punct de vedere, generozitatea ei nu are limită. Valori politice, filosofice, morale, teoretic-științifice, mitice, economice etc. sînt implicate — de la caz la caz — în coerența internă a structurilor operei literare. Prezența multiplă, variată, a acestor valori nu conferă, desigur, în mod direct, însăși calitatea umanistă a operei literare. Depinde de ceea ce, la rîndul lor, aceste valori afirmă în raport cu condiția umană, și mai ales de proiecția specifică pe care le-o conferă mesajul artistic. Însă faptul că literatura posedă drept una din trăsăturile sale specifice tocmai capacitatea amplitudinii și eterogenității valorilor umane, pe care le absoarbe în retortele evocative ale imaginației, sporește virtual gama resurselor ei umaniste. În fond, în plan spiritual, umanismul — chiar și în determinările sale concret-istorice — nu constituie o entitate prea strict specializată, cu specific limitat, ci mai degrabă o atitudine relațională, aura responsabilității omului în raport cu semenii săi și față de ansamblul existenței. Tîndem, cu această observație, să vedem ceva în genul unei afinități de principiu, de reciprocă atracție între literatură și umanism, tocmai pentru

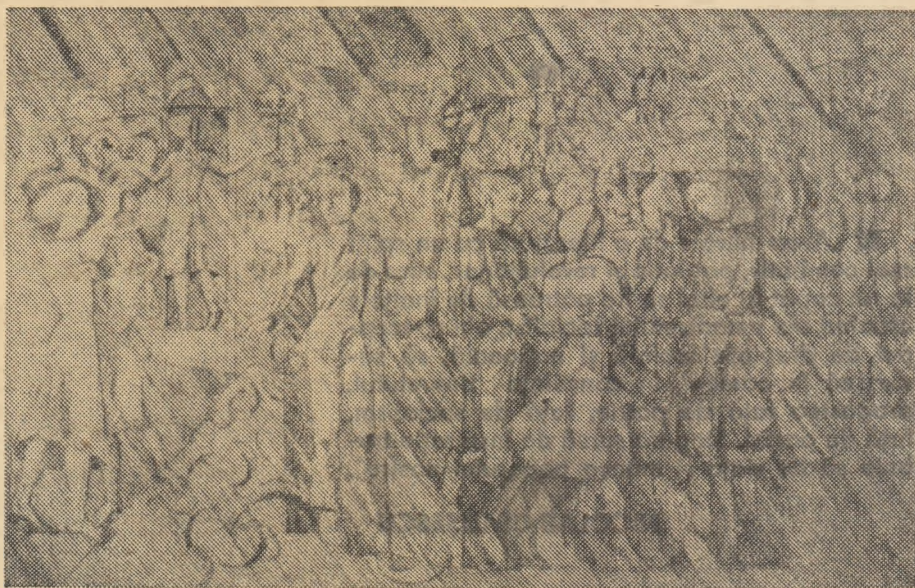
că ambele ipostaze excelează prin abundența relațiilor lor valorice. Devine, astfel, firească aprecierea de principiu că umanismul constituie o imanență a însuși specificului literar. În dublă ipostază: ca metamorfozare artistică, din interiorul imaginii, a conținuturilor valorice și ca posibilitate virtuală a evocării amplitudinii relațiilor omului cu semenii și cu universul.

În parte, însă, această posibilitate virtuală a literaturii — mai accentuată, mai generoasă decît în alte arte — atrage după sine tentația unei raportări din exterior a umanismului la literatură. De ce să nu recunoaștem ? Întîlnim prin reviste, ziare, dezbateri și sesiuni — citeodată din virful limbii, suspicios — aprecieri de valoare asupra unei opere literare sau alta, în măsura în care opera în cauză se conformează unei scheme exterioare a umanismului. Este intuită fără cine știe ce dificultăți afinitatea virtuală dintre literatură și ideția umanistă, dar nu o dată e exploatată superficial și schematic, devîndu-se inadecvat de la exigențele specifice artistice. „Arta cere să fie cîntărită după criterii imanente ei. Faptul e așa de simplu și de capital, încît nu s-a ținut niciodată seamă de el, cu seriozitatea cuvenită¹⁾” — spunea Blaga, atrăgînd atenția asupra faptului că, din păcate, se strecoară adesea printre degete tocmai ceea ce este la îndemînă.

Mai dramatic a fost un alt gen de aplicare schematică a conceptului de umanism la literatură. O aplicare ce ține de contextul istoric anterior literaturii noastre din ultimele două decenii, al cărei umanism nu putea face abstracție de ceea ce fusese în trecutul apropiat. Pentru că dacă ceea ce semnalăm mai sus cu privire la o anume frecvență — perpetuată în timp — a raportărilor exterioare ale conceptului de umanism la literatură, e mai degrabă consecința abaterii „nevinovate” de la imanența artistică, în atmosfera culturală din deceniul al șaselea raportarea cu pricina a fost adesea acut culpabilă. Umanismul literaturii n-a fost nici atunci absent. Aprecierile tranșante cu privire la vidul absolut în literatură română din anii cincizeci sînt aberante și nedrepte. Un simplism pueril de ignorare a adevărului istoric. Desculț (Zaharia Stancu) apăruse încă în 1948, Nicoară Potcoavă (Mihail Sadoveanu) în 1952, Morometii vol. I (Marin Preda) în 1953, Bietul Ioanide (George Călinescu) în 1955, Străinul (Titus Popovici) tot în 1955, Cîntare omului (Tudor Arghezi) în 1956, Groapa (Eugen Barbu) în 1957, Surisul Hiroșimei (Eugen Jebeleanu) în 1958, Lupta cu inerția (Nicolae Labiș) de asemeni în 1958. Toate, opere profund și autentice umaniste, unele din ele capodopere ale literaturii române. Și exemplificarea ar putea fi continuată cu alte câteva creații de valoare. Dar sperăm să se înțeleagă că esul de față nu-și propune etalarea exhaustivă a operelor literare cu valoare umanistă, ci — mai ales — năzuiește să contureze cîteva aspecte problematice, cîteva trăsături caracteristice ale umanismului literaturii noastre din ultimele trei decenii, dar îndeosebi după 1960. Citările concrete de scriitori și opere — imposibil de cuprins în totalitatea lor, oricît de expresive ar fi — se subordonează acestui obiectiv.

Ce-a fost culpabil — cu privire la problema discutată — în deceniul al șaselea ? Excesul de zel, mortificarea ideii de umanism într-un preconcept închis, dolidora de duritate, de inhibiții ale individualității, de înlocuire a oxigenului spiritual cu suspiciunea și frica. În fond, o deformare a conceptului veritabil de umanism, aplicînd — o cine putea și de cite ori putea — ca un calapod inflexibil literaturii, din-

¹⁾ Lucian Blaga : Artă și valoare, Fundația pentru literatură și artă, 1939, p. 49.

VASILE CELMARE : Sărbătoarea recoltei
(Din Expoziția „Imaginea patriei în arta plastică”)

afara ei. Ce nu se putea cu tiparul, era anatemicizat. Iar cei slabi de inger, ori cu talent anemic se conformau fără vorbă multă.

După 1960, o nouă optică asupra ansamblului dezvoltării societății românești — datorată unei regenerări creatoare a partinității comuniste — a contribuit la instaurarea spiritului autentic al emulațiilor și distincțiilor valorice. În acest context, a devenit preponderent un unanim al literaturii, pe terenul specificității ei, izvorînd din interiorul structurilor sale. Această adecvare firească a ideției umaniste la specificul literar este una din trăsăturile cele mai pregnante și mai durabile ale literaturii noastre din ultimele două decenii. Consecința ? Una considerabilă : sporirea — spectaculoasă, am spune — a puterii de convingere, de penetrație publică a umanismului propriu noii literaturi.

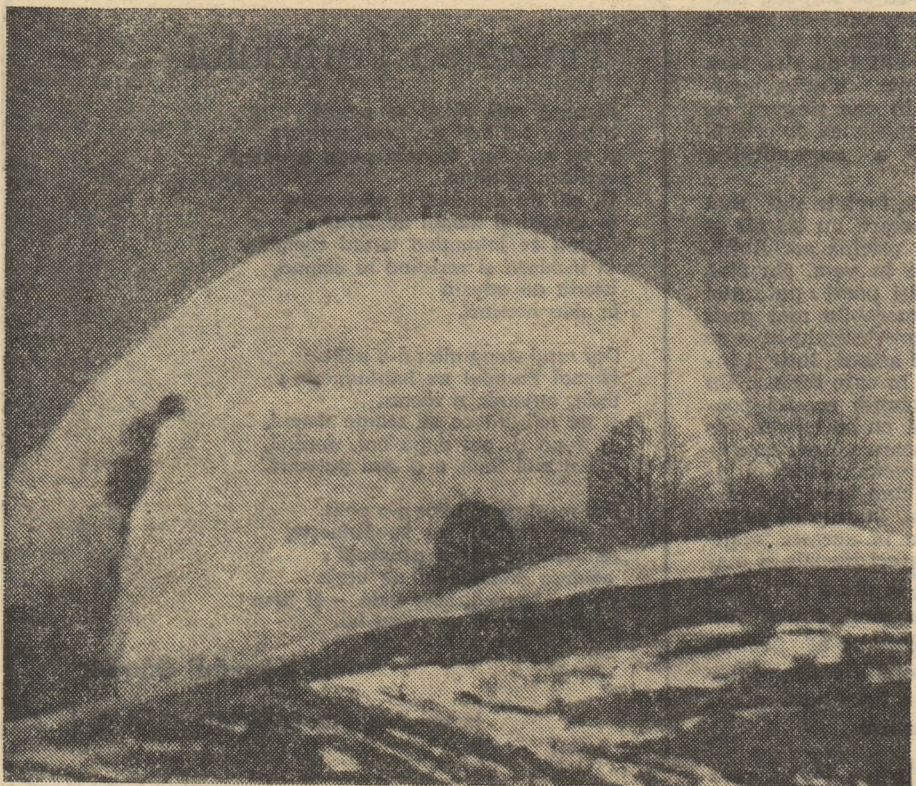
ADEVAREA estetică a problematicei umaniste în literatură a fost, concomitent, întregită de o alta, ținînd de natura umanismului însuși. Noua orientare programatică — teoretică și practică — dată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, aprecia acuitatea socială a revoluției, imbinarea năzuințelor individuale cu cele obștești, în direcția echilibrului și încrederii depline, a spiritului creator netrăcut, a unor exigențe de ansamblu capabile să depășească contradicțiile reale și care să emane limpezimea constructivității, nu spaima suprimării. Erau, în fond, trăsături ale unui nou umanism. Literatura română a ultimelor două decenii n-a calchiat în mod mecanic, pasiv, astfel de trăsături, ci asimilînd stenicul lor plus valoric a contribuit la o remarcabilă deschidere a problematicei umaniste. Tudor Vianu, cu aplombul clasicității vizionare ce-l caracteriza, spunea odată că „pentru om, umanismul este un program infinit²⁾”. Detecta, în fond, natura intimă a umanismului : maxima lui deschidere. Ei bine, cu oricîte diferențieri individuale de la scriitor la scriitor, literatura română contemporană și cea a naționalităților conlocuitoare au contribuit substanțial la redarea și activarea naturii proprii umanismului, sporindu-i deschiderea. Deschi-

dere spre noi înșine, spre țelurile unei societăți capabile să realizeze o nouă calitate a condiției națiunii noastre, a naționalităților conlocuitoare, deschidere spre valori ale culturii românești, ale tradițiilor ei, redîndu-le, amplificîndu-le strălucirea și originalitatea. Și, fără îndoială, deschidere către valorile universale ale spiritului, către istoricitatea dramatică a civilizației acestui secol, către eforturile atît de complicate ale lumii de astăzi.

Deceniul al șaptelea, mai ales, a cunoscut o efervescență de excepție a fanteziei poetice, a virtuții asociative în lirică. „Delirul” imagistic, metafora șocantă, potrivirea „necuvîntelor”, eliberarea cuvîntelor de somn, digresiunea reflexivității poetice, dusă uneori pînă în pinzele albe, o insetare barocă în a descifra mirajele existenței umane — caracterizează lirica lui Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Mircea Ciobanu, Constanța Buzea și a unei mult mai numeroase pleiade de poeți talentați. Efortul sensibilității se vrea ridicat pînă la „ultrasensibilitate” — l-am citat pe Adrian Păunescu — simbol cu maximă încărcătură, năzuind să evoce inedite resurse ale spiritualității umane. Mai ales după 1965 — pînă astăzi — înfloresc lirica patriotică, uneori cu regretabile rebuturi, dar și cu evocări de excepție, durabile, ale ipostazelor pămîntului, naturii, istoriei și obiceiurilor acestor locuri, datorate lui Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ion Horea și altora. Treptat — pe măsură ce încărcăturile metaforice încep să bată pasul pe loc, să obosească într-un soi de narcisism aplatizat — sinceritatea liricii, de genul celei profesate în ultimele volume ale lui Mircea Dinescu, înclină într-o mai mare măsură spre luciditatea critică, spre nostalgii ale echilibrului și necrutare față de fenomenele alienante. Întreagă această emulație poetică — multiplă, variată, cu discontinuități și diferențe de nivel artistic — etalează o imensă deschidere pe verticala subiectivității umane, demonstrînd cît de întinsă și surprinzătoare poate fi gama construcțiilor fanteziei în procesele formative ale umanismului. „Poezia este limba maternă a speciei umane³⁾” — această entuziastă sintagmă formulată de Benedetto Croce, dobîndeste, parcă, un plus de eficacitate și oportunitate în contextul liricii românești din ultimele două decenii.

²⁾ Tudor Vianu : Studii de filozofia culturii, Editura Eminescu, 1982, p. 450.

³⁾ Benedetto Croce : Poezia, Editura Univers, 1972, p. 52.

ȘTEFAN CILȚIA : Peisaj de iarnă
(Din Expoziția „Imaginea patriei în arta plastică”)

Iubirea de țară

Iubirea de țară : țarie și crez,
columna la care lucrez
îndemnat de moși și strămoși,
anii prin care-am trecut, viforoși,
carpații la care mă-nchin,
grîul și picătura de vin,
riurile în care mă privesc,
pragul casei în care trăiesc.

Iubirea de țară : destin și-mplinire,
Dunării înaltă cînstire,
soția și prunca,
pădurile și vie porunca
de-a fi credincios acestui pămînt
între alte pămînturi, cel mai drept și mai sfînt,
și urmele celor ce-au fost,
dorința de-a avea printre oameni un rost.
Iubirea de țară : lumină și vrere,
bucurii și nădejdi și durere,
sentiment că exist și am nume,
că dorul în lume-i renume,
că nu sînt bastard,
că mama mi-e țara, că țara mi-e mamă,
că Tricolorul îmi este stîndard.

Iubirea de țară : moștenire preasfîntă,
înfînt carpatin, statornică stîncă
la răscruce de drumuri și vremi,
iubire de țară, te cînt și mă-ndemn
să fiu vrednic de tine și demn.

Radu Selean

Stilul deliberativ

PE fondul concepției despre lume a materialismului dialectic și istoric, spiritul creator imprimat de partidul nostru tuturor structurilor vieții sociale și culturale a constituit, mai ales după Congresul al IX-lea, cadrul adecvat al emulației valorilor către inițiativa gândirii proprii. Inhibarea inițiativei creatoare a spiritului nu fusese numai consecința temporară a aplicării rigoriste, înguste, a marxismului, ci măcar indirect și reflexul reacției antiumaniste a unor orientări neopozitiviste cu circulație mai amplă în planul culturii europene. Caracterizând reacția unui pozitivism întârziat, Mikel Dufrenne observa că acesta proclama: „trebuie refuzată omului inițiativa gândirii pentru a o pune în slujba a ceea ce este gândit. Iar dacă omul este redus și mai mult, aceasta se face oarecum sus. I se refuză responsabilitatea gândirii; și aceasta este o trăsătură remarcabilă a acestui antiumanism: niciodată el nu consimte să definească omul direct, ca și cum s-ar putea afirma ceva despre el, pentru că se afirmă el însuși, ci o face întotdeauna indirect: în legătură cu (de pildă, în legătură cu o mutație a cimpului epistemologic) sau ca loc al (de intersecție a anumitor concepte), forma (a finitudinii), la rigoare mijloc (de producție)“⁴. Dacă Dufrenne n-ar fi indicat adresa acestor trăsături, le-am fi putut pune, eventual, pe seama dogmatismului anilor cincizeci. Surprinzătoare asemănare!

Descătușarea inițiativei gândirii, a spiritului, a constituit prin ea însăși un act valoric umanist, fundamental în contemporaneitatea culturii românești. În această perspectivă, contribuția literaturii — deopotrivă a scriitorilor de limbă română, maghiară, germană și a altor naționalități — este remarcabilă. Mai ales în perimetrul epicii, „stilul deliberării“ ni se pare formularea aptă să caracterizeze cuprinzător una din trăsăturile cele mai pregnante ale umanismului socialist, creator, al literaturii noastre contemporane. Formularea nu ne aparține decât în măsura în care îl extindem aici semnificațiile. Autorul ei inițial este criticul Eugen Simion, surprinzând o trăsătură individualizantă⁵ esențială a creației lui Marin Preda.

Intr-adevăr, de la Moromeții la Cel mai iubit dintre pământeni, principalele personaje create de Marin Preda tind neîncetat să „filtreze“ lumea, trecind-o prin propria lor judecată. „Stilul deliberării“ constituie ideea raportării lor la destinul uman. Tradiția literaturii române a conservat relativ constant ipostaze umaniste de fond: echilibrul spiritului și al raportării individului la lume, înțelepciunea și moralitatea ei motivațională. În epica sadoveniană, astfel de trăsături au atins un punct culminant. Uneori, însă, a fost invocat genul unei „sfătoșenii“ pasive, ușor lacrimogenă, mai degrabă pitorească decât eficientă. O nouă edificare socială a condiției umane nu se mai putea reduce la atât. Erau necesare — în planul conștiinței, vorbind — disponibilități cit mai active, inițiative fertile ale gândirii. Formidabila rezonanță a modelului uman propus de literatura lui Marin Preda își avea una din sursele esențiale tocmai în inițiativa personalizantă a gândirii personajelor. O astfel de inițiativă, capabilă să primească legitimitatea istoriei, dramele ei, nu cu brațele încrucișate, nu prin pitorescul „sfătoșeniei“, ci prin confruntări în cunoștință de cauză ale unei maxime lucidități creatoare. Ilie Moromete și fiul său Niculae, Surupăceanu, Petrini aduc în prim plan morală a unei seninătăți dobândită prin suferința constructivă, prin pulsul dramatic al deliberării. Aureolat de curajul deliberării eficiente, omul apărea nu pur și simplu drept produs pasiv al legității istorice, ci capabil să personalizeze la rindu-i istoria.

Cu multiple diferențieri artistice de la scriitor la scriitor și aproape de fiecare dată cu o nuanță inedită în plus, „stilul deliberativ“, tinzând să adincească spiritul de veghe al omului în dinamica concretă a istoriei, a devenit în ultimele două decenii una din trăsăturile dominante ale umanismului literaturii noastre, mai ales în epică și dramaturgie. Nesfârșitul șir de anchete din romanele și nuvelele lui Dumitru Radu Popescu, patronate de un fabulos spirit al restabilirii adevărului, al căutării dreptății; crizele de conștiință și analiza intelectuală a unor procese aliene, ce caracterizează materia romanelor lui Alexandru Ivasiuc; complexitatea problematicii erotice pe un fond istoric dramatic, evocată de Laurențiu Fulga; raportările la lume, la istoria imediată — duse uneori până la infinitesimal — ale unor conștiințe acut critice, proprii personajelor create de Augustin Buzura; universul unor meditații și drame privind antiteze morale și politice, din proza lui Constantin Toiu; resursele problematicii moral-politice la Arnold Hauser; procesul spiritelor închistate, agresive și sumbre dintr-un roman al lui Petre Sălcudeanu; meditația metaforică asupra ecoului uman din plesile lui Marin Sorescu; condiția omului anticonvenționalist, cărui îi reamintim clișeul, rapacitatea, mortificarea spiritului, evocată de dramaturgia lui Paul Everac — toate aceste ipostaze literare contemporane și numeroase altele, pe care spațiul nu ne îngăduie să le mai no-

minalizăm, alcătuiesc un evantai artistic ce conferă relief „stilului deliberativ“. Un constructiv umanism al deliberării — angajant, critic — în consens cu spiritualitatea responsabilă de ansamblu a telurilor unei societăți multilateral dezvoltată. Debaterile de ordin politic, social, moral, constituie patosul mesajului artistic generos, ca răspunsuri proprii pe care literatură le caută în efortul ei de a contribui la o nouă personalizare a condiției umane. Deliberarea luciferică din gândirea eminesciană nu s-a stins. A transmis literaturii de astăzi fiorul ei dilematic, a rădăcină, dar umanismul pe care-l implică s-a concretizat, a devenit mai terestru, plonjind în istoria nerăbdătoare ca un vulcan în erupție.

Seducția narativului

SĂ TRECEM, în fine, la o altă caracteristică remarcabilă. Disponibilitatea de totdeauna a scriitorului român pentru povestire nu este nici gratuită, nici inexplicabilă. Ea exprimă tocmai nerăbdarea istoriei de a se comunica pe sine ca experiență umană. Personajele sadoveniene aproape suferă de obsesia povestitului, ca de o boală — paradoxal — eliberatoare. Ele nu invocă, însă, aproape niciodată substantivul „poveste“, ci marchează acut, ca pe un generic: „să-ți spun o istorie“. Istoria seduce invenția imaginărilor pentru că experiența ei — în fond experiența unui întreg popor — e prea încărcată de vibrație umanistă, ce se cere comunicată în culoarea-i ireductibilă. Este o șansă a literaturii române contemporane că a știut să cultive valorile povestirii, ferindu-se să devină prada iremediabilă a uscăciunii, a rigorismului teoretizant.

Capacitatea și expresivitatea narativă a romanelor lui Eugen Barbu; fabulosul și protecția demiurgică a miticului, propriu epicii lui Ștefan Bănuțescu; pitorescul generos, dinamic, de atmosferă, al personajelor create de Fănuș Neagu; rafinamentul armonizării „istoriilor“ cu gustul pentru analiză din proza lui George Bălașă; spiritul compozit al experimentalului poetic din naratiunile lui Sorin Titel; culoarea narativă a prozei lui György Kovacs — reprezintă expresii variate ale unei superioare emancipări a gustului pentru povestire. Scriitorul povestește — și se povestește — complicând experiența umană a „istoriilor“ comunicate, deoarece istoria reală însăși și-a complicat umanizarea, în sensul aprofundărilor multiple și diverse.

Homo maxime homo

DACĂ — deși nu la modul absolut și integral — producția literară a anilor cincizeci promovase un umanism din perspectiva căruia individul nu era altceva decât mijloc pentru un scop, literatura română contemporană, cu oricâte inegalități, evocă și glorifică — critic — omul ca scop pentru scop. Virtual, umanismul este de astă dată deplin, pentru că însușirile insului nu mai sint coborite la rolul de unealtă care să servească un scop mai înalt decât ele, ci obiectivele noii societăți, ale noii lumi în plină edificare — depășind limitele intereselor egoist individualiste — pornesc, totuși, de la evaluarea omului ca scop și se întorc, pe spirala progresului, la el. Îndemnul metodologic anticipativ adresat de Immanuel Kant, să privim omul totdeauna ca scop și niciodată ca simplu mijloc, este departe de a se fi prăfuit pentru a-l împinge în uitare. Îndemn ce suportă însă o particularizare fundamentală pentru contemporaneitate: maximalizarea umană a scopului — plecarea de la om și întoarcerea la el — implică transformarea revoluționară a societății. „Avem nevoie de o literatură cu un spirit mai combativ, patriotic și revoluționar, care de la un capăt la altul să fie pătrunsă de înaltele idealuri ale umanismului socialist, ale concepției de dreptate socială și națională“⁶ — sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la plenara largită a C.C. al P.C.R. din vara anului 1982. Deliberarea umanistă a literaturii noastre contemporane, departe de a plonja în gol, ca un scop gratuit care să se devoreze pe sine, implică ideea revoluționară a unei lumi fără odihnă în eforturile ei de autoperfecționare. Spiritul complex revoluționar relevat de resursele artistice variate, distincte, ale romanelor scrise de Dumitru Popescu, Ion Lăncrăjan, Dinu Sărau, Platon Pardău — conferă un relief dinamic umanismului literaturii contemporane. O creație nemăcară de sine a conștiinței străbate cugetul scriitorului devotat noilor idealuri. Consumări sterile a unor energii spirituale, imagini artificiale, applatizate, fără căpăți, unele degenerări ale spiritului critic în șicană și suspiciuni tendențioase — astfel de aspecte triste nu sint absente astăzi din cimpul literaturii și al vieții ei. A le ignora, a le eluda ar fi semnul unei „sincerități“ truate și oarbe. Dar asemenea slăbiciuni — grave câteodată — nu pot întuneca fapta creată a literaturii române, pulsul ei înalt umanist, deliberativ și, prin aceasta, eliberator, incandescent, formativ.

Grigore Smeu

⁴ Nicolae Ceaușescu: Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, Editura politică, 1982, p. 67.

⁵ Mikel Dufrenne: Pentru om, Editura politică, 1971, p. 41.

⁶ Eugen Simion: Un portret în fragmente în vol. Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda, Editura Cartea Românească, 1981, p. 141.

CELLA DELAVRANCEA

Mai ușor este — imi ziceam — să scrii despre deosebitele personalități urșuze (antipatice), decât despre fermecătoarele personalități.

Iată pentru ce, scriind titlul acestui **Carnet** și re-privindu-l, încep să mă bilbiu.

Cella Delavrancea...

Asemenea ființe sint un dar al Providenței (era să spun: al Cerului, și n-aș fi greșit), pentru că, avind toate darurile cu care poate fi înzestrat un Om, parcă fac parte și din altă lume decât lumea oamenilor.

...Să fii suav și fragil și în același timp puternic, să fii o prezență evidentă și să cauți să te ascunzi mereu pentru a nu da impresia că ai vrea — cine știe — să rivnești locul cuiva.

Să ai și tu, cum au toți muritorii, griji și să te ocupi, în primul rind, de grijile altora.

Să fii fragilă și suavă, dar — cind trebuie, și totdeauna — puternică pentru alții.

Să ai două brațe frumoase, dar să nu dai niciodată din coate.

Sint, toate acestea, zestrea unui Om?

Da. Și, poate, mai mult decât atât.

Și toate acestea, laolaltă, să le poți cuprinde sub acolada unui suris, care parcă ar spune: — Dar luați-le. Sint ale voastre. Voi mi le-ați dat.

Și să te numești Cella Delavrancea.

Eugen Jebeleanu

Desen de Mihai Vulcănescu

Pământ însoțit

Acum iar mă inundă-un cald fior —
In munții-aceștia serile nu dor,
nici nopțile nu se răcesc de tot:
aici mi-e casa și-i al meu popor,
și oamenii aici ca frații-mi sint.
Iubesc izvorul, drumul lui ne-nfrînt,
apa lui, bună, care-o bem, curată,
și moara neoprită niciodată
și cimpul ce de ploaie insetat e,
copacu-n care ghionoaia bate,
porumbul legănindu-se în vînt,
petalele de flori — de cite sint.
Iubesc: dealuri, livezi și văi mănoase,
cuptorul de pămînt clădit prin case,
pe cel care-a clădit acest cuptor,
mi-e dragă lampa — ochi pilpiitor —
Iubesc poculul ce-i uitat pe masă,
cîrdu de giște, caii ce nechează,
boii ce-atîtea drumuri duc cu ei,
și-ulcioarele pe creștet de femei
și prunii încărcate de rod gemind —
atîtea prune nicăieri nu sint! —
gardul prin care ochii mei mă poartă,
țărânu ce-și cioplește mindra poartă
și lăutarul ce ne dă fiori,
cîntînd la hore și la sărbători.
Mi-s dragi aicea: cîntul din popor,
mormintele din deal cu pacea lor
(un cimitir de țară, evident!).
Dar cel mai mult mi-e drag acest prezent!
Mi-e drag poporul scos de sub povară
și zvonul de combine-n plină vară
și coasele culcînd otava deasă
și umbra turmelor venind spre casă.
Mi-s dragi bărbații-aceștia transpirați,
femeile alături de bărbați
și tinerii-n ședințe de maturi,
miinile lor cu aspre bătători.
Iubesc acest popor cu pacea tel —
pacea ce crește viguroasă-n el.
Un românesc pămînt, pămînt de soare,
cu fericirea-n case-ncăpătoare:
Iubesc acest pămînt cu tot ce are:
ei mi-este patrie nemuritoare.

Horváth Imre

În românește de DIM. RACHICI

PATRIEI, PARTIDULUI

Partid

Ești echilibrul nostru întru veșnicie
Partid de muncitori și de țărani,
Te-ai înălțat în piscuri, să ne fie
Mai dreaptă calea-n viitorii ani.

Ideea noastră ești – contemporană
Precum realitate-i țara pe pământ.
Partid al nostru, pavăză stelară
Ne ești indemn prin faptă și cuvânt.

Arc peste timp, fără blazon și steme,
Tu rostul țării noastre de a fi,
Talaz al nașterii depline și supreme
Ai dat dimensiune-adevărată noii României.

Te-ai înălțat asemeni unei mari redute
Din jertfa oamenilor simpli, pentru noi,
Partid al celor care știu cuvântul să-ți asculte,
Făuritor al devenirii noastre noi.

Incandescentă stea atotvizionară,
Puterea ta de-a fi ne e chemare –
Ești diamant scinteietor, de țară,
Mereu în luptă, veșnic în viltoare.

Asemeni unui arc în plină încordare
Tu pavăza acestei țări prin ani
Ai pus putere de oțel în fiecare
Că ești Partid de muncitori și de țărani.

Emilian Marcu

În torța lui măreață

Tu pasăre ce-anunți în zori de zi
Lumina coborită dintre stele,
Oaspete drag pe-acest pământ de dor,
Fii bunul vestitor al țării mele!

Această țară cu păduri înalte,
Brilante-n spicele de griu,
Fapte mărețe o-ncunună astăzi
Bărbații ei, în belșugatul riu.

Și dintre ei, cel mai ales bărbat
Și-a luat pe umeri mare, grea povară
S-aducă-n casa noastră câte-un soare
Bucet de toamnă-n flori de primăvară.

Și glăsuiesc ca EL păduri și grâne,
Ape și munți, întreg românul plai;
O, pasăre a libertății noastre
Te veșnicim cu-acest mirific grai.

De-aceea-n jurul lui păduri de inimi
Cum se zidesc ideile, învață;
Cîntînd un imn al păcii și al piinii
Noi ardem toți, în torța lui măreață!

Constantin Clisu

Doar împreună

Încă nu se știe
pină unde ajungem în doi,
dar odată se va afla
ce putere e-n trei,
odată se va putea calcula
forța unită din milioane de oameni.

Un lucru însă e cert:
doar împreună
sîntem în stare
de-această zidire!

Márki Zoltán

În românește de DIM. RACHICI

Ales constructor pentru înălțime

Cu forța care luminează-n toate
Prefigurat în spațiu roditor
Partidul este stea de libertate
Spre comunism mereu cutezător.

Ales constructor pentru înălțime
El poartă aururile în miini
Și dacă simți un puls din străvechime
Dai de legenda preacinstitei piini.

Invingător în spații ce există
Printr-un izvor de-azur și tutelar
El, simbol în zidirea comunistă,
Este eroul țării temerar.

E ctitoria care ne unește
Sub roșul steag, în gîndul înțelept
Profund, innoitor, pe românește
Se scrie-acum istoria pe drept.

Cu forța vieții de a fi în luptă
De bine păstrător, de visuri noi
Este credința noastră ne-ntreruptă
În Omul de la cîrmă, erou între eroi.

Pavel Pereș

De la tribuna Conferinței

De la tribuna Conferinței suie
precum un Tricolor desfășurat
solemn și luminos ca o statuie
cuvîntul adevărului curat.

Preludiază faptele de miine
pe-orbita lor de constelații vii
cetăți inexpugnabile de piine
Carpați scîldați de strugurii din vii...

Că freamătă de energii Programul
Partidului, ca valurile-n riu
de rod și mai bogat se-nclină ramul
spre epopeea holdelor de griu

Și e cîmpia plină de combine
vegheată de coloana de țărani
stringind mereu ca vrednicele-albine
tezaurele-acestor tineri ani...

E totul spus solemn, sublim, fierbinte
și simplu, cum e adevărul spus
și timpul comunist peste cuvinte
își proiectează nimbul lui de sus!

Ion Potopin

Trepte

Strămoșii dorm cu griul pe gură și pe frunte,
Foșnesc prin somn balade cărunte.
Covorul zburător, oglinda fermecată
Și apa-vieții – flăcări pe comori –
Visate de străbunii noștri-odată –
Cu sufletu-aburit de-o teamă vicleană
Și speranța ascunsă în licăr sub geană –
Le-am zămislit din lut și stele, în zori,
Logodiți cu purpuriile crește.
Gura se-nchide în fructe, ochiu-n culori,
Adevărata și înmiresmata poveste
Nu mai începe cu „A fost odată ca niciodată”,
Ci cu floarea vrăjită a cuvîntului „Este”!

Ardem frumos în viitor și astăzi este miine,
Ca perla în scoică și spîcu-n dulcea piine,
Păsările de foc de pe lăicere și ștergare
Au prins viață și au zburat cîntînd în soare...

În humă, scrie liniile vieții rădăcina,
Coroana roditoare îmbogățește lumina.
Și azi visăm – visul aripilor și al roții –
Dar noi, arbori de neam, sîntem străbunii, și nepoții.

Valentin Caragea

OMAGIU – pictură de Zamfir Dumitrescu

Partid conducător

Cu tine crește țara an de an
Și-i mai bogată-n fapte și în roade –
Tu visul ești ce aripi largi deschide,
Ești doru-nmugurit în inimi iară,
Un gînd de pace ce-l rostim spre lume,
Un braț de prieten la nevoie și la greu!

Partid solar, ca apele de munte
Albastru ochi – veghind la slava țării,
Făptaș ce-n fruntea noastră urci mereu
Spre comuniste culmi de libertate,
La Sfatul tău sosim cu gîndul iar,
Urînd indemnuri-ți brav al împlinirii!

Ion C. Ștefan

Un nume de erou

Tărim pe care numai cu fruntea și cu sorii
Să-l mîngii ori, stîrnite-n preajmă, grații
Să porți peste cîmpie și munți pe unde norii
Își lasă calm belșugul vestitei noastre nații.

Nu-i loc pentru cuvinte sfielnice, din mers
Să știi s-ascuți pădurea, și riuri, și izvoare.
Să lași să-și oglindească puterea ta în vers
Întreaga moștenire de glorie milenare.

Aici, în zori, e sfatul de tineri și bătrîni
Punînd la cale țara pe drum croit demult,
Ca-ntr-o poveste veche știută de români
Pe care zi și noapte o fac și o ascult.

Tărim pe care timpul și-a pus un semn al său
Statornicînd pădurea ce cîntă azi un nume,
Un nume, da, un nume de erou,
E țara – Ceașescu, știută azi în lume.

Gh. Cuzic

Ieud

Cerul nostru
își schimbă fața ziua
cînd din vale
dăgătar rar ne-ajunge
iată turma
cu păstorul ei
prin molizi
se cuibărește vîntul
rămurișul liniște respiră
crește pace
în jur și-n noi
aș vrea – mă gîndesc
să mă schimb și eu
de la mine la tine
în tine în mine
cerul nostru
să-și păstreze fața
chiar dacă vremea pare
instabilă

Claus Stephani

Limba maternă

Aceste cuvinte
în limba maternă

vor rîndui mugurii
în interiorul copacilor

după mărime și adevăr.

și noi
vom continua

să scriem
în limba maternă.

Adrian Löw

În românește de NORA IUGA

Pacea în „limba veche și-nțeleaptă”

AM RECITIT **Letopisețul Țării Moldovei** de Ion Neculce în recenta excelentă ediție critică, semnată de Gabriel Ștrempel și am rămas uimit de locul ce-l ocupă ideea de pace, în multiplele ei accepții, proprii limbii noastre. În lunga-i viață, de peste șaptezeci de ani, cronicarul nedat la carte înaltă, ca rudele lui cantacuzinești, în mijlocul cărora a pribegit în adolescență, a trăit o viață plină de peripeții, de sușuri și de coborâșuri, de frământări interne și de ocupații sau de incursiuni străine, alit de frecvente, încât rarele luminșuri de **respiro** erau rodul mult dorit al păcii, interne sau externe. Cind a pus mina pe condei, ca să se întrebe de ce „nu se află letopisețe scrisă de pămînteni vechi” și-a răs-puns că alta nu-i cauza decît faptul că „acest pămînt al Moldovii” n-a „trăit într-insul cu pace” (**Predoslovie**).

Cînd țara se bucura de liniște dinspre vecini, era bîntuită de nevoi, fie de excesul fiscalității, din lăcomia domnilor și aceea a puterii suzerane, fie din arbitrarul stăpînirii. Rare sînt momentele cînd cronicarul notează :

„după ce au venit Ilieșu-vodă domnu în țară, pre acele vremi era **pace**”. Sau : „Domni Antohie-Vodă cu cînte și cu **pace**”.

Din păcate însă, la hotare se petreceau altele :

„**Pace** în țară era **bună** (în a doua domnie a lui Mihail Racoviță !), iar în Țara Leșască și Căzăcească și la Moscu nu era...”.

Sinonimă vocabulei **pace** era astăzi uitata formă **răzbun**. Lui Antioh Cantemir, unul dintre cei mai lăudați domnitori moldoveni de către cronicar, „dușmanii nu-i mai da **răzbun** niciodată”.

Un antonim destul de frecvent al cuvîntului **pace** era arhaicul **nepace**. „Vreme de **nepace**” a fost, de pildă, în scurtă domnie a luminatului Dimitrie Cantemir și, către sfîrșitul cronicii, în a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat, voievodul bibliilor și desființatorul șerbiei.

Ca și cum cuvîntul **război** ar fi fost pe cît cu putință evitabil, îl vedem înlocuit cu perifriza „lucru de **nepace**”.

Cînd în fine țara respira în liniște la hotare, boierii erau cînd în permanentă stare de expectativă față de domnitor, cînd în conflict cu el, și atunci pribegeau o vreme, pînă ce, rechemăți cu asigurări formale și solemne, uneori cu jurăminte strașnice în fața mitropolitului, „își făceau **pace**” și-și reintegrau domiciliul, recăpătîndu-și întinsele moșii, dacă li se luaseră, ca „vicleni”. Nenumărate sînt aceste cazuri de „du-te, vino” în clasa nestajnică boierească. Astfel Cupăreștii (Roseteștii) „și-au făcut **pace**” cu bătrînul Constantin Cantemir, ca și Dedul spătarul Arbănașul.

Deși după „hainia” lui Dimitrie Cantemir față de turci, aceștia decretaseră amnistie generală pentru cei ce i se alăturaseră, cronicarul a pribegit nouă ani, i s-au confiscat bunurile, dar întorcîndu-se în țară și le-a redobîndit. Cu adîncă satisfacție scria :

„...mi-am făcut **pace** și-am venit înapoi la casa me”. Și mai precis :

„...mi-am făcut și cu **pace** la domnia lui Mihai Vodă și cu giudecata mitropolitului și a tot Divanul mi-am luat și eu moșiile înapoi.”

Mai pe larg :

„Atuncea și mie mi s-au isprăvit (eliberat !) **ferman de la Poartă de pace**, și am venit la pămîntul meu, zăbovind în streinătate 9 ani : 2 ani la Moscu și 7 ani în Țara Leșască, cu multe valuri (prigoniri !) și supărări, care nu le mai poci înșira cu condeiul meu”.

Unul din cele mai patetice învătămintele de sub pana cronicarului e acela de a nu pribegi niciodată cu domnul, oricît i-ai fi de apropiat. Era propriul lui caz : în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, fusese sfetnicul său intim („musaip”), dar apoi, în exil, a trebuit să apeleze la țarul Petru cel Mare ca să-i îngăduie voievodul pribeg repatrierea.

DE MIRARE, la lectura **Letopisețului**, este bogata informație străină. Neculce e cronicarul care a sincronizat cel mai bine dintre toți stările țărilor europene cu acelea ale Moldovei. Nimeni nu ne-a putut explica faptul că tocmai cel mai

Brâncuși

Ce asemănare poate fi între migala cu care meșterii asiatici sco-besc într-un colț de elefant, uneori întreaga viață, nouă sfere una în alta, și răbdarea cu care Brâncuși a șlefuit Peștele sau Pasărea Măiastră ? Absolut nici una. Meșterii asiatici nu inventează, ci reproduc un model moștenit, pe cînd compatriotul nostru, la lucrarea foarte meșteșugărească a mîinilor sale, a adăugat gîndirea unui creator de geniu.

Despre sculpturile lui Brâncuși nu aș spune niciodată că sînt capodopere. Mi s-ar părea că le minimalizez. Sînt mai mult : cap de serie, ale noii serii — care nu se știe unde va duce — după ce seria precedentă, începută în Elada, s-a epuizat de-a lungul a două mii de ani, sufocată de capodopere.

Geo Bogza

puțin cultivat dintre cronicarii noștri a putut, printr-o metodă ce ne-a rămas ascunsă, să fie în curent cu tot ce se petrecea pe continent. Vom găsi așadar în cronică lui Neculce ecouri despre sistemele de alianță, despre fluctuațiile războaielor și apoi despre păcile încheiate, cu respectivele clauze sau „ponturi”.

Numai datorită duplicității lui Dimitrie Cantemir față de boieri, pe care-i dorea sub ascultare deplină, cronicarul a cunoscut versiunea favorabilă acestora, a convenției de la Luțk, încheiată între țar și trimisul domnitorului, care a fost însuși cumnatul lui Neculce, vîstierul Ștefan Luca. Actul autentic, păstrat în arhivele imperiale, asigură domnitorului nu numai continuitatea dinastică, dar și puterea autocrată.

Putem însă acorda încredere deplină clauzelor convenției de la Stănilești, atît de favorabile celor învinși, încît vizirul, suspectat de a fi fost mituit, a plătit cu capul.

Tot atît de exact relatează condițiile succesive de pace de la Karlowitz și de la Passarowitz, precum și ponturile date de feldmareșul țarist Mînnich cînd a intrat la Iași cu cei doi fii ai lui Antioh Cantemir, beizadelele Constantin și Dumitrașcu.

Nu i-au scăpat informatului cronicar nici clauzele înțelegerii dintre leși și saxoni, stabilite de cneazul rus Dolgoruki la Lublin, în timpul domniei lui August al II-lea cel Puternic.

Cel mai talentat dintre cronicarii noștri din tustrele țările românești găsește un epitet splendid pentru înțelegerea nesinceră dintre Brâncoveanu și Cantemirești. Este o „pace sulemenită”.

O pace „cu taină”, ca să nu știe Constantin Duca, certat cu socrul său, Constantin Brâncoveanu, a încheiat acesta cu Antioh Cantemir. Aci noțiunea de **pace** are înțelesul de înțelegere. Am văzut că la Neculce această noțiune are o sferă foarte largă, cuprinzînd și acordurile de ordin intern sau cele dintre vecini, chiar dacă aceștia nu au recurs la calea armelor.

Idealul suprem al iubitorului de pace care a fost marele cronicar e legat de statornicia ei. Nu lipsește epitetul folosit la sfîrșitul secolului de Immanuel Kant. O asemenea perspectivă s-a ivit în urma războiului dintre leși și turci în timpul primei domnii a lui Antioh Cantemir :

„Deci noi moldovenii ne bucuram unde audziim că este să se facă **pace vecinică**, fiindu pămîntul nostru supărat de podghiazuri (incursiuni !) și de pustietate.”

Deziluzia avea să fie cu atît mai mare :

„Dar nu pricepăm că mai cu amar pre urmă ne va fi vecinica pace. De răutate și de amar ne-au căzut nouo moldovenilor pe urmă...”

Au trecut aproape două secole și jumătate de la scrierea acestor rînduri, dar ele sînt pline de actualitate în acest moment cînd și noi, după o pace de peste treizeci de ani, parcă și ea „sulemenită”, rîvnim la „pacea vecinică”, la acea înțelegere definitivă dintre popoare, care să asigure omenirii întregi securitatea și progresul.

Vom reveni asupra mai sus-numitei marcante ediții.

Șerban Cioculescu

Scriitorii de dreptate

ISTORIA n-are început precis și nici sfîrșit previzibil. Undeva, pe traiectoria Timpului, ne aflăm și noi, înarmați cu modestia convenită. Nevoia de a cunoaște trecutul, pentru a trăi prezentul și-a descifra, cit de cit, viitorul, nu are neapărată trebuință de explicații sofisticate, patetice, ci de o trăire firească, în trei dimensiuni, în cele trei instanțe temporale, conjugată cu luciditatea omului care știe de unde vine, unde se află, încotro se îndreaptă. Altminteri, însul n-ar fi comparabil decît cu un ciulin rostogolit de vînturi mai mult sau mai puțin nemiloase, cu un arbore avînd rădăcini mișcătoare. Precursorul nostru ilustru — Miron Costin — scrie : „Caută-te dar acum, cetitorule, ca într-o oglindă să te privești de unde ești”. Istoria e întocmai ca oglinda din basm : **nu mînte !** (desigur, dacă în alcătuirea ei, în straturile argintate, nu intră impurități de un fel sau altul). Din păcate, istoria nu e un basm în care, întotdeauna, binele învinge — în mod absolut sigur — răul, în care dreptatea biruie veșnic, adevărul demult deslăsat, cu mai bine de două milenii și jumătate în urmă, de medicul-filosof grec Sextus Empiricus : „Adeseori cei buni sînt nenorociți și cei răi fericici ; în virtutea acestei argumentări deducem că nu există Providență”. În absența Providenței, Istoria devine criteriu suprem !

Cu cîtă candoare și cumîntenie, același cronicar înfățișează căile realului : „Den einci simțiri ce are omul anume vederea, auzul, mirosul, gustul și pipăitul. **mai adevărată de toate simțiri teste vederea**. Că pren auzu, cite aude omul, nu să poate aședza deplin gîndul, este așea ce să aude, au nu este, căci nu toate sîntu adevărate, cite vin pren auzul nostru. Așea și mirosul de multe ori înșală, fiindu multe mirodenii dintiui grele, iar apoi mare și iscusit miros facu. Gustul încă este așea, că multe ne paru că sîntu dulci, apoi simțim amărăciune și împotrivă, multe amare că sîntu ne păru că sîntu dulci. Pipăitul, iară și multe pipăim în chip de une și sîntu altele și nu le putem a le cunoaște cu singurul pipăitul, fără vedere. **Iară vederea singură den toate așadză în-adevăr gîndul nostru și ce să vede cu ochii nu încape să hie îndoială în cunoștință**. Sublinierea îi aparține lui Miron Costin cu subtextul de rigoare, iar altul „con-

frate” de-al său, lui Grigore Ureche, i se datorează explicația permanentei reîntoarceri la sursă, la izvor : „ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dreptate”. **SCRIITOR DE DREPTATE !** Superlativ titlu decurgînd, tocmai, dintr-o înaltă responsabilitate față de cuvîntul scris ; „Eu voi da seama de ale mele, cite scriu” (M. Costin).

LA izvorul istoriei omul își potolește setea-i fundamentală de cunoaștere, de justiție, de identitate. Într-o umanitate marcată de ritmuri accelerate, în care „efemerul” tinde să cîștige zone tot mai mari ale existenței, cînd — pentru unii — viitorul pare un inevitabil șoc, cînd „explozia tehnică-stiințifică” include și o anumită încercare, obiectivă, de uniformizare, reîntoarcerea la origini reprezintă, fără doar și poate, un punct de reper vital, o garanție a păstrării și dezvoltării identității naționale, cheazășie a drumului înainte venind de departe, din epocile pierdute în negura vremurilor, către epocile care abia își plămădesc contururile. Pe acest itinerar ne găsim **astăzi**, însă fiecare clipă, fiecare fapt de viață include un semn temporal tridimensional.

Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, din 1—2 iunie 1982 : „Originea daco-romană și continuitatea existentei pe aceste meleaguri constituie caracteristici fundamentale ale poporului român. Stabilitatea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-dunărean ale poporului român constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri. Avem un trecut glorios, care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru. Avem dator să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă”. Este destul să cutreieri meleagurile carpato-dunărene pentru a găsi, pretutindeni, mărturiile civilizațiilor anterioare, realmente copleși-

toare, căci nimic n-a fost clădit, vreodată, în istorie, pe un teren viran ; iar pentru români, indiscutabil, „moșia”, „glia”, „țara” nu s-au redus, vreodată, la sauva unul cal insumat, pornit către alte orizonturi mereu mișcătoare. Stabilitatea localnicilor poate fi simbolizată de plugul care a răscolit, neobosit, pămîntul dintotdeauna al lor, preschimbîndu-se cu timpul în rădăcină atît de adînc înfiptă, încît nimeni și nimic n-a mai putut-o clinti din loc.

Trecutul „care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru” înseamnă, totodată, îndatorirea de suflet și conștiință pe care generațiile actuale o au față de urmași : fiecare generație trăiește, în fond, pe credit, și n-are dreptul, în nici un fel, să compromită credutul generațiilor succesoare. De aceea se poate spune, cu deplin temel, că scriitorul care își caută sursa de inspirație în faptele trecutului este un **scriitor al prezentului** și, deloc în ultimul rînd, al viitorului, firește în măsura în care opera sa va vietui. Scriitorul are privilegiul de a lucra cu ceea ce constituie liantul scump, de neprețuit, **limba română**, fiecare carte fiind cărămidă în zidul comun, nu de puține ori impunînd sacrificiul extrem, ca și în nepieritoarea înfăptuire a Mesterului Manole. Aici nu încap nici un fel de complexe de superioritate, în măsura în care ai bunul simț de a ști că nimic n-a început odată cu tine și nimic nu se va sfîrși odată cu tine. Iubindu-ți ca lumina ochilor limba maternă, se cuvine să nu uiți că — după studii recent publicate — populația Terrei vorbeste actualmente 2 798 de limbi, cu 7 000—8 000 de dialecte ! De aceea scriitorii de dreptate, ca și cronicarii, ca și istoricii, folosesc limba maternă ca pe o limbă a înțelegerii între popoare, acceptînd cu sinceritate, profund, unitatea în diversitate, ca și tradițiile multiplelor colectivități umane, ale comunităților etnice și naționale ; acei care, însă, slujindu-se ipocrit sau mărginit de istorie, proliferază învrăjbirea, asuprirea, nedreptatea, contravin — capital — de la cursul natural pe care-l are, și trebuie să-l aibă, mitologia noastră comună, a pămîntenilor, giganticul fluxu de nestăvilit în curgerea multimilenară. Destinele generațiilor prezente, trecute și viitoare nu pot fi doar simple cruci plutind în derivă pe apa Timpului existențial.

ISTORIA turnată în pagini de literatură, de manual școlar sau de lucrare strict științifică este o chemare la înțelepciune, la omenie, la rațiune, la netezirea asperităților existenței oricărui organism social viu, dina-

mic, iar exemplele triste de odinioară sînt tot atitea învățăminte pentru celelalte două instanțe temporale : „Istoria, evenimentele ne învață că dominația străină, existența în vecinătatea țării noastre a unor imperii au întîrziat într-o perioadă sau alta dezvoltarea economico-socială a poporului, formarea națiunii române, a statului național unitar. Aceste împrejurări vitrege nu au putut însă împiedica realizarea năzuințelor poporului român, bazate pe comunitatea originii, de a înfrînge orice greutate și de a obține victoria prin formarea sa ca națiune liberă și independentă... Din îndelungata și zbuciumată istorie a poporului român se poate trage concluzia, mai generală, că dominația și ocupația străină, oricît ar dura, nu pot împiedica manifestarea comunității de interese a unui popor, păstrarea specificului său, formarea națiunii și a statului național unitar. Acestea sînt legitime obiective în dezvoltarea oricărui popor”, spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie.

OMUL contemporan, inițiatorul și realizatorul atitor și atitor acțiuni umitoare, spectaculoase, pînă nu demult de necrezut, caută în istorie — și „scriitorii de dreptate” se străduiesc, fiecare pe măsura talentului și priceperii sale, să implinească această nevoie de căpetenie — situarea în Timp și Spațiu, pentru a dobîndi, astfel, conștiința deplășării praxisului către alte orizonturi. Nu există cunoaștere de sine în afara istoriei nede sau transfigurate artistic, tot așa cum nu există acțiune prezentă și viitoare. Avem nevoie de istorie în același grad în care istoria are nevoie de noi, vitregia unor momente, contrarietățile, greutățile ce se ivesc pe parcursul viețuirii generațiilor găsindu-și, în istorie, cheia înțelegerii complicatelor mecanisme sociale, resursele de creativitate și încredere în viitor. Inegalabilul cărturar Miron Costin spune atît de măiestrit care-i tilcul scrisului său : „mai mult să hie învățătură, ce iaste bine și ce iaste rău și de ce-i să să ferească și ce va urma hieciine”. Ioan Neculce adaugă : „Deci, fraților cetitori, cu cît veți îndemna a cetii pre acest letopisețu mai mult, cu atîta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare rășounsuri la sfaturi ori de taină ori de oștire, ori de voroave, la domni și la no-roadele cînte”. Cu simplitatea ce ne revine, să încercăm și noi a năzui, măcar, la o asemenea mărîniimoasă, patriotică angajare.

Mihai Stoian

Conștiința vie, în acțiune, a devenirii noastre

MULTIPLE sint sau pot fi izvoarele de tărie și încredere în bine ale unei societăți: nivelul de dezvoltare tehnică și economică, prețuirea omului și a potențialului său de creativitate, capacitatea de a înțelege și a integra critic în contemporaneitate valorile trecutului, o atitudine umanistă, deschisă față de cultură, statutul social și etic al muncii ca factor fundamental de instituire teleologică etc. Toate acestea presupun însă un grad înalt de conștiințizare, căci fără o conștiință de sine lucidă, critică, nu este cu putință ca o societate să-și asume propriul ei destin, să-și făurească propriul ei viitor. Toate societățile, toate tipurile de civilizații au participat la creația istorică conștientă și au transmis viitorului un „depozit” de valori în măsura în care și-au putut conștientiza fie și numai unele din imperatiile epocii, în măsura în care au pus în lucrare fie și numai unele din resursele lor materiale și spirituale.

Socialismul revoluționează viața umană, condiția umană în principalele ei articulații și determinări, începând cu transformarea revoluționară a relațiilor de producție prin care se desființează exploatarea omului de către om ca sursă permanentă a inegalității, nedreptății și înecărității. Este o răsturnare revoluționară fără precedent în istorie, prin care se deschide drumul către o societate umanistă, către o civilizație cu adevărat umanistă, către o revoluționare umanistă a condiției umane.

Un asemenea drum e dificil, plin de obstacole, contradictoriu și nu poate fi parcurs fără o revoluție la nivelul conștiinței, cea mai adâncă și plină de consecințe. Pentru noi, partidul este intruchinarea cea mai înaltă a conștiinței de sine, ca o conștiință deopotrivă științifică și filosofică, politică și etică, o conștiință critică și departe văzătoare, necruțătoare față de stările negative, de disfuncționalități prezente, dar încrezătoare în viitor. Chiar dacă au existat momente de șovăială, s-au făcut greșeli de apreciere și chiar de acțiune, unele grave, s-au comis erori, partidul nu a promis nicodată, în chip demagogic, poporului că după desființarea exploatarei și cucerirea puterii vor începe să curgă riuri de lapte și miere, că edificarea noii societăți va fi un marș triumfal. Desigur, cine privește cu obiectivitate și bună credință transformările în geografia economică și culturală a țării nu poate să nu recunoască faptul că toate realizările acestor ani nu au termen de comparație în întreaga istorie modernă a României. Și aceasta, în ciuda intensificării fenomenelor de criză pe plan internațional, care nu puteau să nu afecteze și țara noastră. Dar stările de conștiință, dar nivelul de conștiință al oamenilor?

ESTE forța partidului, este meritul nepieritor al conducătorului partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a ține cumpăna dreaptă a lucrurilor, de a elabora o asemenea strategie pe termen lung a dezvoltării, în care polii de referință sau pilonii de rezistență sint dezvoltarea forțelor de producție și perfecționarea stărilor de conștiință. Conferința Națională a Partidului marchează o nouă etapă în realizarea sarcinilor și obiectivelor stabilite de Congresul al XII-lea, este — putem spune — însăși filosofia socială și politică a partidului în acțiune, concepția umanistă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, devenită program de acțiune revoluționară. Și aceasta pentru că în opera secretarului general al partidului găsim expresia teoretică strălucită, concentrată a problemelor fundamentale ale țării noastre și ale epocii noastre.

În mod firesc, la baza Conferinței Naționale se află Expunerea la Plenară din Iunie a Comitetului Central, cea mai pătrunzătoare și angajată conștiință critică de sine a societății socialiste românești în actuala etapă a dezvoltării sale. Și nu cred a greși spunând că nucleul teoretic cel mai dens și plin de conștiință al acestui document programatic, care va rămâne peste vremi o măturie, un simbol despre potențialul creator și îndrăzneala de gândire ale acestui neam și ale unui ev aprins, biruit de crize și neliniști, îl constituie noua dialectică a forțelor de producție și a conștiinței sociale. Nu este vorba doar de o premisă necesară pentru orice abordare dialectică a vieții sociale, ci de sesizarea cu pătrundere a noilor aspecte concrete ce se ivesc ca urmare a statornicirii și perfecționării noilor relații de producție, a formării „unei concepții teoretice și ideologice unitare despre lume și viață”, care „nu trebuie înțeleasă în sensul îngust al uniformizării, al acceptării fără discuție a unei teze sau alteia”.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază din nou că și în socialism acționează legea luptei contrariilor, a contradicțiilor, iar una din aceste contradicții se manifestă tocmai în sfera raporturilor dintre forțele de producție și conștiință. Nimeni nu poate să conteste azi cu argumente științifice că industrializarea, progresul agriculturii, într-un cuvânt dezvoltarea forțelor de producție, reprezintă factori de căpetenie ai înfloririi științei și învățămîntului, ai revoluției în cultură, ai asigurării libertății și independenței naționale — ca să nu mai vorbim de asigurarea creșterii nivelului de viață al poporului și „de efortul de a depăși din toate punctele de vedere caracteristicile unei țări în curs de dezvoltare.”

ESTE, de asemenea, o condiție esențială pentru a realiza o nouă calitate a muncii și a vieții, calitate care presupune, și ea, un nivel înalt de dezvoltare a conștiinței sociale și individuale; or, tocmai aici se manifestă contradicția menționată, prin rămînerea în urmă a conștiinței în raport cu nivelul de dezvoltare a forțelor de producție. De aici decurg consecințe importante pentru întreaga activitate cultural-educativă: de la calificarea forței de muncă necesară economiei țării, pînă la educația morală, estetică, filosofică, științifică a întregului popor pentru a realiza o adevărată revoluție de conștiință, de mentalități și comportamente, cu atât mai mult cu cît există pericolul de a înțelege în mod simplist această contradicție — de pildă, în sensul că ea ar afecta doar conștiința profesională, pregătirea tehnică.

Or, este o chestiune de bun simț că și cele mai perfecționate agregate tehnice nu pot funcționa la parametrii optimi fără oameni cu o pregătire tehnico-științifică corespunzătoare. Însăși sintagma forței de producție include și forța de muncă, deci calificarea corespunzătoare. Dar aceasta nu e totul. Într-o societate ca a noastră, omul este angajat în marele efort constructiv nu doar ca forță de producție, ci prin întreaga sa personalitate. Interesează, așadar, atât pregătirea sa tehnico-profesională, cît și conștiința politică, morală, estetică, culturală, istorică. Pentru a construi o societate a omeniei și dreptății trebuie să avem permanent trează conștiința valorilor acestui neam, pentru a ne asigura viitorul pe care-l merită poporul român este necesară o conștiință superioară a obirșilor și a devenirii noastre, iar partidul realizează, prin concepția și politica sa, o sinteză a valorilor naționale, a tradiției și contemporaneității, cea mai înaltă conștiință de sine a poporului român, a civilizației socialiste românești.

S-a creat un amplu, atotcuprinzător cadru instituțional care permite fiecărui om al muncii să participe la adoptarea deciziilor, privind cele mai diverse probleme de interes local sau național, la o mai bună organizare și conducere a treburilor publice.

ION PACEA: Femei citind
(Din Expoziția „Imaginea patriei în arta plastică”)

UN ASPECT esențial al perfecționării conștiinței umane sub raport cognitiv și axiologic la nivelul marilor cerințe și răspunderi ale contemporaneității se referă la aprofundarea legilor dialectice, inclusiv a contradicțiilor care „se manifestă cu putere și în societatea socialistă și, probabil, și în societatea comunistă”. Numai așa se poate dobîndi o conștiință critică, revoluționară față de lipsuri, greutăți, insuccese. Și dacă există spirite șovăielnice care se sperie de dificultăți și de complexitatea problemelor pe care le avem de rezolvat, aceasta — cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenară din Iunie — „se datorește poate și faptului că uneori am absolutizat și am idealizat dezvoltarea societății socialiste, lăsînd impresia falsă că socialismul nu poate cunoaște greutăți, nu poate cunoaște crize economice, că instaurarea puterii politice a clasei muncitoare și trecerea la construcția socialistă soluționează de la sine problemele, duc automat la înfăptuirea în viață a principiilor socialiste. Viața, realitățile au demonstrat că o astfel de reprezentare idilică a societății socialiste, de înțeles într-o anumită măsură în condițiile luptei împotriva vechii orînduirii sociale, este periculoasă și dăunătoare.”

DECI, este necesară mai mult ca oricînd o adevărată și profundă revoluție la nivelul conștiinței care implică, între altele, tensiunea și solidarizarea valorilor individualității cu cele ale socialității și înțelegerea libertății nu ca simplă supunere față de necesități, ci ca exercițiu nestîngherit al puterilor creatoare, armonizarea conștiinței profesionale și științifice cu cea politică și morală, soluționarea contradicțiilor dintre aspectul organizațional și instituțional al democrației și conștiințizarea imperativelor sale, dintre forța acțională a politicului și încărcătura sa

valorică, îndeosebi fundamentarea științifică și motivația etică, dintre extensiunea orizontală și tensiunea verticală a a valorilor, dintre ideal și real sau dintre valorile orfeice și cele prometeice, promovarea conștiinței politice ca o conștiință participativă și directoare, întrucît valorile politice, ca și cele morale, dezvoltă sensuri adînci și generale ale relațiilor umane în perspectiva intereselor comune și a fericirii întregului popor.

Conștiința socialistă poate realiza pentru prima dată în istorie, la scară socială, o concordanță tot mai deplină între cunoaștere (latura cognitivă), valoare (latura valorizatoare) și acțiune în lumina unei filosofii umaniste și științifice — materialismul dialectic și istoric —, căci conștiința este singura dar cea mai eficientă armă a păcii și a cooperării pașnice între popoare, și tocmai de aceea, în absența conștiinței, uriașele forțe tehnico-materiale ale lumii contemporane pot confundă omenirea în neantul (dacă somnul rațiunii naște monștrii, conștiinței amplifică la scară planetară primejdia de moarte a ucenicului vrăjitor), în timp ce conștiința trează și întru totul responsabilă poate deveni racheta cosmică menită să-l propulseze pe om, ca pe un nou Faust ce și-a găsit adevărata sa chemare, spre culmile de lumină și plenitudine ale comunismului. Să nu uităm patetica, tulburătoare chemare-avertisment a lui Tudor Arghezi:

„Și, în sfîrșit, urmașul lui Prometeu, el, omul
A prins și taina mare a tainelor, atomul,
El poate omenirea în citeva secunde
S-o-ntinerească nouă, pe veci ori s-o
scufunde.”

E timpul, slugă veche și robul celui rău,
Tu, omule și frate, să-ți fii stăpînul tău.”

Al. Tănase

Limba noastră

■ A apărut de curînd, în Editura Academiei R.S.R., **Dicționarul de sinonime al limbii române**, de Luiza Seche și Mircea Seche, ambii cercetători cu o vastă și îndelungată activitate în materie de lexicografie, cum ne arată în prefața lucrării acad. I. Coteanu.

Volumul, de format mare, cuprinde peste 1100 de pagini și tratează peste 35 000 de cuvinte. S-ar putea ca aceste dimensiuni să provoace mirarea unora dintre cei care fac acum cunoștință cu problema sinonimiei. De aceea am socotit necesar să dau unele explicații.

În primul rînd trebuie să se știe că nu există sinonime absolute: chiar dacă e vorba de numele aceluiași obiect sau al aceleiași acțiuni, totdeauna se ivesc o nuanță care desparte cele două cuvinte: unul este învechit, altul recent (de exemplu **cusur** și **defect**), unul ne trimite cu gîndul la o parte a țării, celălalt la alta (de exemplu, pentru **porumb**, avem pe **păpușoi**, care ne aminteste de Moldova, și pe **cucuruz**, care ne aduce în minte Transilvania), unul e batjocoritor, celălalt acceptabil (de exemplu **obisnuit** e mult mai puțin supărător decît **ordinar**) și așa mai departe. Acad. I. Coteanu, în prefață, arată că de multe ori nu e posibil să înlocuim un cuvînt cu altul, deși sint sinonime.

La deosebirea de acest fel se adaugă altele mai adînci: multe dintre cuvintele

SINONIME

luate în discuție au mai multe înțelesuri, iar sinonimele lor sint fiecare adaptate la alt sens, de exemplu **mișel** înseamnă pe de o parte „nenorocit”, „sărac”, pe de alta „înfam”, apoi „fricos”, „laș”, și așa mai departe: pentru fiecare dintre aceste înțelesuri există alte sinonime.

Pentru a se vedea cît de departe merg lucrurile, mă voi referi la un singur caz, care nu e nici pe departe neobișnuit: **cartof** are nu mai puțin de 40 de sinonime.

Cele arătate pînă aici lămuresc pe de o parte cît e de greu de elaborat un dicționar de sinonime, pe de alta cît este de util să-l avem: cineva care redactează un text și nu vrea să folosească de mai multe ori același termen va găsi în lucrarea care ne stă acum la dispoziție un sinonim cu care, în unele împrejurări, poate înlocui cuvîntul pe care îl avea în minte. (E suficient să adaug că toate exemplele pe care le-am dat aici sint extrase din dicționar). Pe altă parte, cineva care înțelege la un moment dat un cuvînt al cărui înțeles nu-l cunoaște, are acum posibilitatea să se lămurească, fără a folosi Dicționarul Academiei.

Nu cred că e nevoie de multă discuție ca să se înțeleagă că trebuie să fim foarte bucușori că avem acum la dispoziție **Dicționarul de sinonime**.

Al. Graur

DORIN SZASZ: Recolta griului pe ogoare
(Din Expoziția „Imaginea patriei în arta plastică”)

Poezii într-un vers și altele

MOTIVELE ardelenesti s-au stins de mult in lirica lui Ion Brad, mai putind fi auzite, uneori, in cite un poem social care evoca „neamul țărănesc, oglindă de pământ” al poetului și „strigătul” străbunilor căzuți sau in cite un vers reminiscență din Goga („Trasă de bol, se duse-n lume grădina casei părințești...”) sau chiar in sentimentul de frățe deopotrivă naturală și socială cu țărani din poezia intitulată **Cindva**: „Cindva, între vară și toamnă, / Poezii le citeam țăranilor / Sub pomi încărcati... / Nu știu ce-au înțeles, ce-au văzut / Cu ochii lor ca prunele vinete / În ispită cuvintelor / Bătrînii mei frați... / Li se părea că nu mă găsesc, că nu sint / Viu și mort în fiecare cuvint / Și-acuma, de unde, inima mea să-i mai aduni ? / De ce tăceți, fraților pruni ?” Dacă ecurile din Goga, Cotruș, Beniuc, care pe nici un ardelen din generațiile mai noi nu l-a ocolit, sint cu totul accidentale in **Cartea zodiilor**, ca de altfel și in culegerile imediat anterioare ale lui Ion Brad, mai persistentă este prezența celuiilalt mare ardelen, Blaga, și el o fantomă cutureiătoare prin poezia ultimelor decenii. Nu e vorba, la poezii maturi ca Ion Brad, Aurel Rău, Ion Itoarea sau Ioan Alexandru, de influențe propriu-zise, nici numaidecit de o afinitate de simțire și de limbă, ci de cu totul altceva, care ar putea semăna cu un tribut nesilit și pe care mulți din acești poezii îl plătesc ca pe o ofrandă autorului **Poemelor lumii**. Nu e, adesea, decit o adiere din universul blagian (crepusculul marin, delfinii care repetă in jocul lor copilăria lumii, acești copii și zei cum sint numiți in altă poezie), poezia (**Delfin**) fiind o piesă citabilă și meșteșugită: „Singurătatea-mi cîntătoare / N-o tulbură decit delfinii / Ce vor să răzvrătescă marea / În fulgeratul joc de linii, / De singe crud să speleamurgul / Care minjește albul spumii / Și să repete doar prin mine / Trecind copilăria lumii”. Sau acest poem într-un vers: „Se mută soarele in spice: vară...”. Sugestia atmosferei intense, văratică, de lanuri aprinse din **Pașii profetului** mai apare de două-trei ori ca și aerul mai melancolic din cele din urmă **Poezii**,

Ion Brad, **Cartea zodiilor**, Editura Eminescu, 1982.

(dar și gorunii, singele care cheamă), într-un remarcabil poem aniversar intitulat **Noiembrie**: „Noiembrie, natalul, vine / Cu brume de suris ceresc / S-alunge singele din mine / În frunzele ce-nnebunesc, / / Să mă întorcă la părinții / De sub gorunii-ingindurați, / Crucificații suferinții, / Surori furtunilor și frați, / Să-mi ceară inapoi poiana / Invințită de brindusi, / Săpînd tot mai adîncă rana / Și semnele ciudate-n uși, / / Iar sufletul fugind din carte / Spre vechea țară de Ardeal / Să meargă singur mai departe / Pe albul cal, pe negrul cal...”

Intitul și ultimul ciclu din culegerea de față mi s-au părut a fi și cele mai bune: **Dubla secure** și **Cartea zodiilor**. Primul își ia titlul de la o poezie foarte interesantă care sugerează o notă de sfîșiere lăuntrică aproape dramatică, mai puțin obișnuită la un poet ale cărui tristeți (și, mai rar, jubilații) se instrună deobicei muzical, in versuri elegiace, potolite. Accentul din **Dubla secure** e diferit: „Lăbîrîntica, dubla secure / Din două părți mă izbeste: / Una in trup, ca-ntr-un lemn sunător, / Alta in suflet, ca-ntr-o mare de ceață...” Interogația înfloreste neliniștitor in acest poem al unei simțiri inextricabile: „In cine, secure, izbesti, / Cu-atita dragoste, cu-atita moarte ? / Trupu-mi tresare a rug înflorit, / Sufletu-mi zace cu soarele-n brațe... / Nu sint eu ? Strig. Nu m-aud, nu-mi răspund / O mie de bolți, o mie de ziduri / Ce fug printr-o mie de coridoare / Zugrăvite cu crin, cu dubla secure...” O anumită melancolie prezidează pînă și motivele nașterii, ale dimineții lumii, ale solarității sudice. In **Dimineață** ne reintîlnim cu Blaga de la începuturi: „Totul miroase a lavă, / A oase ce încă se nasc / Din pietrele-ncinse de lacrimi, / E plînsul naturii, sau numai al meu ? / Val, vai, îmi zic, / Cea mai grea naștere / E a florilor, a fluturilor, a curcubeielor / Ce-și caută flîntă / În privirile mele neputincioase, / De unde să le dau atitea culori, / Atitea petale, bolți arcuite și aripi ?” Cel mai bine îl prinde pe Ion Brad acest ton intimist-intrebător, potrivit cu un plîns melancolic, împăcat, fără puncte critice. Tristețea poetului este aproape resemnată. In **Eucalipti** simbolurile unui plîns universal alcătuiesc un mic tablou memorabil: „Eucalipti, sălcii solare, / De ce tremurați in lumina ce doare ? / Plîngeți pe dinăuntru, ori mi se

pare ? / / Cineva mi-a spus, nu știu cine mi-a spus, / Că lacrimile voastre cad numai in sus, / Se fac stele fără apus...” Cînd gesticulația lirică e mai amplă și mai vizibilă, poezia devine nefirească, emfatică („Tremur in revoltă zadarnică / Înălțuit / De stîncă fulgerată a Ideii”), iar autoportretul ușor complexent („N-am fost iubit de zei să mor la timp / Superbul tînar pentru care schimb / Surisul într-o grimă rinjitoare / Cînd îmi zăresc obrazul in muntele de sare. / Ce-a mai rămas din frageda minune ? / Un ochi adînc cit marea numit înțelepciune ? / Nu-ncape lumea-n el cu ale sale / Fluvii și focuri, zbateri, siderale, / Nașteri și morți ce tîin de tinerete...” / Ce vrea pămîntul încă să mă-nvețe ?”).

CICLUL final cuprinde numai poezii într-un vers, grupate astfel: **De dragoste, De țară, De toate zilele, De toate nopțile**. Subtitlul — **Vîltoare poeme** — lasă să se înțeleagă că autorul are in vedere dezvoltarea unora din ele. O dovadă o constituie și cele trei puncte de suspensie de la sfîrșitul fiecăreia.

Dar majoritatea pot fi citite foarte bine așa cum sint. Poemul într-un vers (cultivat la noi intîia oară și in mod sistematic de Ion Pillat) își are estetica specifică și anume lapidaritatea expresivă. E posibil ca Ion Brad să reia in viitor motivul existent in unele ori altele din aceste concise poezii, dar nu știu cu cit folos, mai ales că versul pare gîndit deocamdată să-și fie sîșii suficient. Ce s-ar putea adăuga (și de ce) unor versuri ca acestea: „O iarnă in absența iubirii: cîntec alb...” ? După atenția meșteșugită acordată imaginii, muzicalității, preciziei acestor poezii într-un vers, este evident, pe de altă parte, că Ion Brad nu le-a gîndit ca puncte de pornire pentru ample construcții, ca pietre pentru templul lui, ci ca mici bijuterii ce pot fi admirate in sine. Le putem deci analiza ca atare. In genere, ele mizează pe sugestia estetică, pe analogia sau coincidența căutate ca o raritate, și, doar in al doilea rînd, pe ideea reflexivă, etică ori filosofică. Accenta din urmă, cînd e apăsătoare, produce mostre de alegorism facil („Zăpezi pe creștet, vîfor sub călcie...”). Mai există și pericolul unui anumit caracter convențional, de

cliseu, al imaginilor („Iubita: tălpi de jar, sârut de viespe...”).

Valoarea poemelor într-un vers e legată neapărat de insolit: ele n-au decit timpul de a ne surprinde, nu și pe acela de a ne persuadea. Banalitatea le-ar omori. Trebuie să existe in ele un element șocant, o apropiere nefăcută inainte, un scurt circuit metaforic, o ambiguitate. Voi cita, in acest sens, citeva care mi s-au părut splendide: „La subsuori, ca mărăcinii, port muguri roșii...”; „Mă uit la umbră, văduvă prea tinără...”; „O luptă între poezii, ca-ntr-o corali...”; „Trenuri pe cer și roțile in creier...”; „Cigale uriașe fîrăstruiesc orașul...”; „Ameteș de sorii minimi prin livezi de portocali...” In toate acestea (și, firește, și in altele), e de notat un fantastic delicat al motivelor, un vizionarism suprarrealist, straniu, pe care nu-l găsim in restul poeziilor lui Ion Brad. Poezia într-un vers își are, iată, nu doar legile ei, dar ea impune un tip de imaginație. „Păianjeni mari ca vulturii pîdesc...” e un vers romantic eminescian, totuși modern prin scurtime. Din aceeași zonă onirică provine și următorul: „Cinzeți și două de lebede, albe și negre, mă strigă pe cer...” Ciudățenia poate fi și mai mare: „Din gușă neagră, curcubeu sonor...” sau „Gorgonă, preacurată fecioară monstruoasă...”. Altele sint exotice: „Mirabelo, insularul sat al umbrelor toride...” (dar aici cezură, care cade, după al doilea cuvînt, desparte nefiresc atributul de substantiv). Simbolismul („Doar crinii înfloresc in insomni...” se întîlneste cu sămănătorismul („Busuioacul și mușcata: o pereche țărănească...”), tradiționalismul („Numai clițele mîoare pot să tulbure izvorul...”) uneori in maniera Demian („Frontispicii și vîgnete, raiuri zugrăvite-n lacrimi”), cu un neoclasicism la fel de confortabil („Ca Danae-ntr-o ziduri de bronz, sub ploaie de aur...”), picturalul („Orașul vechi, conclavul de umbre ce se ceartă...”), cu un soi de eufonie sofisticată și fără sens imediat perceptibil („Wellapon, singe de codru, val de-azur, rechîn de alge...”). Aș putea continua, căci aceste poezii într-un vers se numără printre cele mai originale ale lui Ion Brad, și nu numai din **Cartea zodiilor**.

Nicolae Manolescu

„Scutier la umbra clipei”

NOUL volum al lui Nicolae Dragoș, cu un titlu atît de emblematic (*), este o adevărată sinteză a unei activități poetice ajunsă la maturitate: cele trei cicluri ale cărții (**Călătorie in anotimpuri**, **Călătorie in clipă**, **Călătorie in secol**) corespund cu fidelitate celor trei coordonate ale poeziei sale: sentimentul chtonic, autobiografia erotică, poezia politică. **Călătoria in anotimpuri** este egală cu un indirect manifest pentru reabilitarea sentimentului naturii, sentiment aproape uitat in poezia contemporană. Fără să ajungă la descriția peisagistică sau la pastel, poetul transcrie melancolii agreste într-un registru neoclasic: „In ceas tirziu de seară, cînd oboșala-n trupuri / coboară visătoare ori doare crîncen cînt, / cînd gînduri se-nțeteale — albine prinse-n stupuri — / cînd zîua asfințește încet dinspre trecut // In ceas tirziu de seară, sub tainice oglinzi / cortegii funerare neîncetat evocă / acele strîni umbre cu ochii suferinzi / ce traversează lumea atît de echivocă”. (In ceas tirziu) Un poem ca cel intitulat **Tăran la fîntînă** e un elogiu al cîmpiei ardelenesti: „Sub cerul ca un clopot, stă drept lîngă fîntînă / odihnei i-a lăsat pentru o clipă brazda / in liniște, spre-adîncuri, calm clutura o mină / cîmpia-i este casa și el cîmpiei gazda. // Cad razele-nsetate spre

inima căcorii / acolo, unde apa visează veșnicia / pe care pe aripă o poartă-n cer cocorii / cînd, mătăsoș, măsoară cu zborul lor cîmpia”.

Trecerea timpului, destinul, existența umană in raport cu istoria, iată citeva din temele predilecte ale poeziei lui Nicolae Dragoș din această etapă: poetul înțelege tristețea ca o coordonată umană: „In veacul strîmt, precipitat, nervos / și graba pare-o lenese-aminare / cînd timpul roade gîndul pin’ la os / și-l răstignește-n veche întrebare, // Trec apele-n același mers dulos / frunzele curg nostalgice pe cărare / sub rădăcina paltinilor, jos / flerbe aceeași sacră dispare // Nu-i vreme de purtat viața-n slavă, / de semănat grădina fără rost: / Cucuta galeș, ride cu otravă / spre clipa care-a fost, care n-a fost. / E semn că viața-i numai început / trecută din trecut in alt trecut”. (E semn).

Poezia erotică (din ciclul **Călătorie in clipă**) nu are tonalitate de madrigal, ci mai degrabă de jurnal in care sentimentele s-au filtrat, devenind retrospective. Iubita reappare, memorial, într-un decor silvestru, într-o lumină autumnală și-ntr-un timp istoric indecis, iar poezia nu mai e decit o „scrisoare” de dragoste tirzie: „Rotim oglinda vremii spre trecut: / «eu n-am uitat, tu n-ai putut să terfi» / un cinic trubadur necunoscut / a-ncătu-

șat tăcerile-n peceți. // Atita toamnă s-a zidit in frunze / nenvinsă iarnă genele ne-a nins / parcă un veșnic pictor dinadins / a desenat două cărări ascunse”.

O surpriză ne-o oferă Nicolae Dragoș prin poemele mici, un fel de fragmente concentrate, in care emoția apare stilizată cu migală de bijutier: „Nu se mai află luna-n loc știut / cînd norii spală fața-n umbre vagi // Parcă te-aduni cu vîrșele-n trecut / In care ca-ntr-un nufăr te retragi” (**Revelație**).

Portretul iubitei țîne de o grafică nonfigurativă, fiind realizat numai din citeva linii ce se închid într-o metaforă interrogativă: „Atit de frumoasă încît / mă tem singurătății din priviri // Printre stalactite, o pesteră m-a hotărît / să aud drumul urcînd spre nicăiri ? // Merită drumul pasul / și numai pentru-atit !” (**Portret**).

Autumnală și mereu in trecut, dragostea e o neliniște necesară omului ca decor memorial, dar și ca o speranță a unor împliniri viitoare, chiar dacă datarea lor rămîne aleatorie: „Demultul vis, lîngă o bancă-n parc / un joc tirziu cu vorbe fără rost ? / timpul vibrînd, săgeată-n veșnic arc / va mai robî la clipa care-a fost ?” (**Cobor invins**).

Călătoria in secol, într-un secol grăbit și trist, e o suită de poeme politice in care e discutată condiția umană a epocii contemporane; in această epocă tristă ca o enigmă nedeslușită, „celebritatea concurează cu șanse egale anonimatul”. Iar omul e grăbit să existe. Uneori poemul devine un rechizitoriu al alienării, dar și un semnal de alarmă adresat viitorului: „Pe o planetă maladivă, / cu fiecare ceas tribut / plătește firea concesivă / trecutul pe nedrept pierdut. // De secole in recidivă / spre viitorul nenceput / dă-n fiecare ceas tribut / planeta veche, maladivă. // Indiferența colectivă / o poartă spre necunoscut / mai este clipa ? nu-i tardivă ? / să se mai afle-o șansă-n lut ? / Și dreptul de-a avea trecut / pe o planetă maladivă ?” (**De secole, in recidivă**).

Ca și in volumele anterioare, poetul

are un bun simț al cuvîntului, meditînd in citeva poeme inițiale la rostul și destinul poeziei, activitate umană pe care o deținea mai inainte ca o statuie a spiritului și pe care acum o consideră o altă față a vieții: „Scrii viața... / scrii cuvînte pe hîrtie...” Cuvîntul e un „scutier la umbra clipei...” și „nu mai ști exact: / scrii cuvînte ? scrii viața ?” (**Luminind cuvintele**). Astfel, poezia este nu numai o mărturie a umanității in lupta cu destinul implacabil și cu timpul devastator și coroziv, ci și a doua existență umană.

Un poem (**Serisoare către un tinăr poet care, din pricina lunii, nu-și poate vedea nevasta**) se adresează condiției creatorului, invitîndu-l la meditație, scoțîndu-l din jocurile lui gratuite, sterile, perfecte, dar decorative: „Iată ce simplu poți converti universul / in metri pătrați al camerei tale / traversînd drumul de la adolescențele verighete / la maturile inele... // Și-ți garantez cu prețul acestui poem / rimele n-or să mai latre zadarnic / romantic și fără substanță la stele...”

Intregul volum are un ton interrogativ, poemele fiind întrebări indirecte asupra existenței umane, asupra „călătoriei” erotice a omului, asupra destinului istoric al unui om dornic de liniști clasice într-un secol tehnocratizat. Și, desigur, întrebările rămîn, aparent, fără un răspuns logic: răspunsurile sint simbolice și ambigui traduse printr-o metaforă.

Ultimul ciclu al cărții excelează prin poeme combative, ilustrate de metafore ironice: „E Pămîntul un / acrobat fără pereche: / sare dintr-un război / mondial in altul / tot atit de mondial / cum ar sări un / simplu jocheu / de pe un cal / pe alt cal...” (**Minune**).

Scutier la umbra clipei ne oferă o reflecție lirică ușor intelectualizată, din care a dispărut orice urmă de pitoresc și de patetic și-n care metafora s-a stilizat pînă la epură: „E o liniște albă in privirea-mi / timpul trăiește dincolo de orizonturi și dimensiuni / fără inimă nimic nu există / decît in afara privirilor / acolo însă e un înfînit fără mine” (**O lecție despre privire**).

Emil Manu

(*) Nicolae Dragoș, **Scutier la umbra clipei**, poeme, Editura Eminescu.

După zece ani

CIND izbucnește secolul nouăsprezece în Principate? Cu ridicarea lui Tudor? În 1840 duhul înnoirii a cuprins spiritele, toți sint gata de acțiune, dar condițiile nu sint prielnice, încă: Grigore Alecsandrescu scrie o emoționantă poezie ce fixează o stare explozivă, iar „Dacia literară” lansează manifestul care, pînă azi, ghidează artele române. În 1848 însă, Revoluția cuprinde conținutul: este vremea numită de istorici „Primăvara Europei”. Muntenia, Moldova, Transilvania se ridică în doita mișcare națională și socială. Dar timpul e potrivnic: popoarele sint înfrînte, iar Parisul, ce dăduse semnalul nesupuneri, devine capitala unui imperiu penibil. Sfînta Alianță a imperiilor reacționase rapid, brutal și eficient. Dramatic și paradoxal destin al pașoptismului românesc: armate străine înăbușă ridicarea poporului, frunții mișcării sint arestați sau își găsesc refugiu într-un exil al suferinței, umilinței și dezbinării. Soarta pașoptistului părea pecetluită cu temei. Și totuși, peste zece ani, abia, lucrurile încep să intre în mișcare, pașoptiștii se reintore și — printr-o acțiune complexă dar irezistibilă — realizează rînd pe rînd Unirea, reforma agrară, Independența și impun forțelor reacționare un regim democratic: în aproape douăzeci de ani pașoptiștii își realizează proiectul inițial. Desigur, nu dintr-o dată, nu în felul vrut de Bălcescu (și de junii insurgenți ei înșiși) ci prin lupte îndelungi și continue, prin înalțări și retrageri, folosind abil contradicțiile dintre marile puteri ce presează la fruntarii și tratativele concesive cu forțele interne conservatoare. În această vîlvătaie,

*) Dana Dumitriu, *Prințul Ghica*, Editura Cartea Românească.

destinele unor personalități sint pilduitoare, ale altora, cit de sinuoase...

Romanul Danei Dumitriu*) începe cu toamna alegerilor pentru Adunarea electorală ('58) și se încheie cu alegerea ca Domn, la București, a lui Alexandru Ioan Cuza, Domn al Moldovei. Era o victorie a Uniunii, dar o victorie pe trei sferturi. Autoarea are intuiția de a-și alege ca protagonist pe Ion Ghica, și aceasta constituie un avantaj cel puțin din două motive. Mai întâi, eroul ei este un centru de observație privilegiat: el se află în vîltoarea evenimentelor, în contact cu actorii principali, în culisele spectacolului, ceea ce-i îngăduie prozatoarei să-și păstreze o privire de ansamblu asupra evenimentelor. În al doilea rînd, dintr-o serie de cauze obiective și subiective, Ion Ghica, bei de Samos, este de la început scos din joc, el nu poate fi actor, rămînd un observator pătimaș. Dar, mai ales, fie prin natură, fie prin obișnuință, el este cel mai tainic dintre participanți, strălucit și tenebros, ins acționînd din umbra cabinetelor diplomatice, omul rațiunii practice. Acest fel special al viitorului scriitor îi dă romancierei posibilitatea de a-și desfășura fantazia și — în limitele adevărului — a crea un personaj memorabil. Nesolicitîndu-l ca actor, evenimentul Unirii îi lasă enigma, „neșpicată” — sau aproape, iar mai tirziu, rolul său tainic de om al contactelor secrete îl va menține într-o penumbră favorabilă investigațiilor psihologice și îi va conferi dimensiunea unei prototipii: omul acțiunii prudente, pentru care eficiența primează.

Parcurgînd în diagonală Valahia, din false și retractilități poficioase. Primul Ghica redescoperă țara părăsită de un deceniu, aceeași dar cit de alta, și odată cu el, cunoaștem și noi imaginea de ansamblu a Munteniei în '58, loc al contradicțiilor vechi și noi, primitivism și rafinement desuet, cinismul trist al infrinșurilor de ieri și trezirea din nou a speranței, pesimismul amărît al realităților și optimismul exaltat al utopiei. E de admirat precizia incintătoare a sintezelor, arta Danei Dumitriu în a sugera vaste realități complexe, din care orice impovizație lipsește, grația japoneză a investigațiilor temeinice. Incordat și prudent, Ion Ghica păsește mirat și sagace în saloanele bucurășene, se mișcă prin foaierea Teatrului care fogaie de ambiții și temeri, de șoapte insinuante și urechi plătite, de avansuri și false retractilități poficioase. Primul act a început cu numărul excesiv și ridicol de candidați la Domnie. Dana Dumitriu surprinde cu finețe și spirit freamătul politic la un moment de răscruce, toate acele sușoteli și amenințări prudente,

amabilități viclene, pînde spăimoase, nădejdi hămesite și pandalii surizătoare. Este o expectativă exasperată dinaintea unei bătălii îndoielnice. Istoria pare sfărîmicioasă și incertă. Tactul prozatoarei este desăvîrșit în evizarea sintetică din care nimic nu lipsește dar nimic nu e prea mult. Periplusul lui Ghica se continuă și odată cu el sporul nostru de cunoaștere: vizita protocolară la caimacam, insul bont cu brutalitate șireată, discuția orientalească în ocolșuri infundate și capcane pluate cu abilități răpănoșe Mavros, o noapte de taină la Arăpîlă cu entuziasme și dezordini, scena de savuroasă, gustoasă tensiune din cofetăria Brofft în așteptarea depeșei de la Iași, istorică, emoționantă întîlnire cu delegația moldoveană — în care se impune figura de înțelept a lui Negri —, în sfîrșit, ampla și dramatică scenă finală: confruntarea dintre noul Parlament, cu preponderență conservatoare, și poporul Capitalei bult pe dealul patriarhiei, decis să împiedice răsturnarea spre înapoi și să făurească Unirea. Epica are acum forța suvolului unic. Carnavalul pestriț și înspăimîntat al deputaților conservatori, aleși cu japca, și tălăzirea maselor într-o amenințătoare liniște, sint stăpînite de autoarea cu forță impresionantă. De subliniat capacitatea Danei Dumitriu de a realiza un evantai larg de modalități narative, de la înfruntarea vătuită între două pînde, la freamătul monden al salonului sclifosit, de la investigația analitică a protagonistului la peripeteziile lui nocturne cu Grigore Alecsandrescu. Și cupeul hîrbuit ce bîntuie — nălucă, simbol, monstru sau amenințare — străzile orașului adormit.

Personajele de coloratură abundă — interesante, mereu — într-o carte (cum e și firesc) atît de populată. Se rețin cu osebire creionările sarcastice: caimacamul Manu, prefectul poliției, Brăiloiu, soios vicleanul Mavros, Pantazi ș.a. Dintre patrioți, rețin atenția silueta romantică a lui Arăpîlă, portretul moral al lui Negri cel drept, și mai ales sarcasmul îndurerat-optimist al lui Grigore Alecsandrescu. Nu se poate trece peste Marele Absent, cel al cărui duh înflăcărât se află în toiu înțeleștărilor îmbărbătînd, rectificînd finuta morală și încordînd spiritele: Nicolae Bălcescu. El constituie marea pildă pe care autoarea a știut să o ție prezentă mereu, în cursul narațiunii.

TRIUMFUL romancierei îl constituie prințul Ghica, strălucită figură de penumbră, empiric misterios. Tinărul cărvunar de acum zece ani, cuprins de entuziasmul unei utopii, în exilul său opulent și priincios, s-a convins că exaltarea lirică poate fi stricătioasă;

prudent lucid și empiric, el crede doar în mișcările tactice eficiente. Victoria grozavă a Sfîntei Alianțe, ca și îndelunga trăire în umbra cabinetelor diplomatice, l-au deprins cu ideea că politica este doar forța combinatorie a diplomației marilor puteri și că singura posibilitate reală constă în influența insinuantă exercitată asupra acestor cabinete. Or, Convenția de la Paris acordase Principatelor o victorie pe jumătate: două state, cu doi Domni, două armate, două administrații, ar fi însemnat permanentizarea înguste separări. Tactica lui Ghica se află dezarmată. Or, el asistă mirat la felul suplu și îndrăzneț în care uniunii, folosind disensiunile între marile puteri și purtați de entuziasmul activ al maselor, rezolvă dilema în felul știut. Omul de cabinet și tratative pluate a devenit retracții în fața curajului bizuit pe ridicarea populară. Romanul s-ar fi putut intitula: Ion Ghica sau prudenta eficientă. Dar viitorul scriitor e un ins de o excepțională inteligență și de o acuitate a observației cu totul deosebită: confruntat cu o realitate în mișcare, el gîndește asupra acțiunii, a limitelor și eticii acesteia. Incordat, trece prin evenimente zguduit de dileme. Obsedat de consecințe primejdioase, se află imobilizat, astfel încît eficiența însăși se întoarce împotriva lui. Ghica nu e un osificat moral și confruntarea cu tinărul pașoptist de acum zece ani, cu umbra muștrătoare a lui Bălcescu, se face cu autentic patetism intelectual, astfel încît eroul trece printr-o adevărată criză morală. Entuziasmul maselor nu e o himeră! În observarea acestei crize, în meditația pra acțiunii cu necesitatea, limite riscurile ei, Dana Dumitriu reușește imbine finețea cu dramatismul și adîncimea. Fraza ei incisiv exactă, remarcă scriitoare, aforismul moral memorabil dau pateticele debateri densitate și anvergură. Raportul autoarei cu protagonistul cărții e complex: Ghica, cînd e urmărit și surprins cu obiectivitate glacială, cînd meditația lui e descifrată cu participare, cu acea afecțiune ce te leagă de un om pe care dorești și izbutești să-l înțelegi. Un om, oricum, excepțional.

Reînviind un moment istoric esențial, Dana Dumitriu reușește a da narațiunii amploare, dramatism, ritm și culoare; e o carte ce se citește pe nerăsuflăte. Prin Ion Ghica, personaj de înaltă forță, prozatoarea realizează o investigație fină și adîncă, o meditație asupra dilemelor acțiunii, a ispitirii himerelor și a forțelor implacabile a Istoriei.

Paul Georgescu

Mira Preda

„Amor in patriam”

(Editura Eminescu)

● **AUTOARE**, din 1968 și pînă în prezent, a șase culegeri de versuri și a uneia de traduceri din Christian Maurer — Mira Preda cultivă formele fixe (de pildă, sonetul) sau pe cele civic-cetățenești, în special — imnul, „imnul bucuriei”, cum afirmă poeta, iluminat de „sentimentul cosmic al iubirii / de patrie”.

Mistuită de uimiri („-n mine ard uimiri”), autoarea năzuiește să realizeze poeme în care să nemurească jertfele acestui popor „în comori de cuvinte”, oficiind ceremonii euforice ale luminii unor anotimpuri solare, prin întoarcerea — de aspect programatic — spre izvoarele pene, unde se află în stare pură, adevăratele esențe decantate în cadente oraculare: „Ca lemnul de santal, esențe rare / am strîns din ploi, din vînt și din furtună, / le-am încălzit în sarica străbună, / din tulnice le-am ridicat altare”. Poeta se comportă față de cuvînt (a se înțelege: „cuvintele-cîntec”) asemenea unui iscusit meșter conștient de propria-i menire: „Cu înțeleaptă răbdare zidesc în genunchi / cuvîntul, înalt totem al luminii — / un cîtec deschizînd eterice spații, / înlăturînd nisipul căutărilor sterpe”. (Astralele radaruri).

Elementul primordial în poezia Mirei Preda este pămîntul (terra=țara), acest „tărîm iubit al marilor rapsozi”, aducîndu-i ofranda marilor certitudini sensibile. Ingenunchind „pe lingă osuare”, urmărind finalitatea cosmică a cunoașterii care s-o aproprie de „marele semn al luminii”... cu „vizionara conștiință / a unui tip revoluționar”. Ca și Maiakovski, Mira Preda cultivă, la rîndul ei, poemul-manifest, dorîndu-se „heruvim al neliinștii” întoîrînd „magneticele cîntec ducînd / mesajele lumii”.

Evocînd aspecte revoluționare ale trecutului (figurile legendare ale lui Decabal, Ștefan, Brîncoveanu, Tudor Vladimirescu, Gh. Lazăr, Al. I. Cuza, Avram Iancu ș.a.), dar și locuri cu adevărat memorabile din această minunată *Terra Blachorum* (celebrele turnuri de apă-rare), poeta își propune să reconstruiască

imagistic „în geometria porților înalte”... „cetatea / acestor transilvane rapsodii”... Ea trăiește patetic alături „de timpul țării” dimensiunile de mit și legendă, pe care încearcă a le celebra, intruchipîndu-le „în cîntec demiurgic” sau într-un „psalm uitat în vatra lui ancestră”.

În întreaga poezie a Mirei Preda, patria rămîne în permanentă elementul esențial de referință — copacul de rezonanță sub care poeta schimbă „tăcerea în cuvinte”, cu ferma convingere exprimată retoric-axiomatic că numai un asemenea cîntec „[i]l va prelungi umbra-n cetate”.

Simion Bărbulescu

Dumitru Bălăeț „In căutarea lui Trophonius” (Editura Albatros)

● **MAI** celebru, mitologic, decît Trophonius este fratele său Agamedes, constructor, amîndoi, al templului de la Delphi al lui Apollo. Cerînd o răsplătă pe măsura opereii lor, marele zeu, după opt zile de petreceri, le-a oferit o moarte ușoară, în patul personal — idealul recompenselor umane.

Într-o altă versiune, ce seamănă cu legenda biblică a lui Cain și Abel, cei doi arhitecți, colaboratori din nordul Traciei ca și Orfeu, ar fi construit și edificiul care adăpostea comoara lui Hyrieus al Beotiei, dar lăsînd o intrare secretă prin care putea pătrunde oricine ca să fure, lucru aflat de rege. Atunci Trophonius, temîndu-se de pedeapsa lumească, l-a ucis pe Agamedes, pretinzînd fată de Hyrieus că numai acesta a adevăratul făptuitor. Dar pămîntul s-a deschis și l-a înghițit pe Trophonius — maximul pedepselor zeiești.

Oricum, mitul e mai puțin cunoscut; însă rămîne cu totul în spiritul poeziei moderne de a descoperi mituri secundare, nuanțe, versiuni, sau de a reinterpretă pe cele foarte cunoscute. Dumitru Bălăeț tinde spre cea de a doua variantă și, mai mult, face din Trophonius un erou pozitiv al teluricului, pedepsit ca și Prometeu, însă în pîntecele pămîntului și împrumutînd o distincție și de la Dionisios — pe-

PETRU POPOVICI: Stația Petroiu
(Din Expoziția „Imaginea patriei în arta plastică”)

trecerea continuă. Sub agresiunea morții, Trophonius ascunde comorile vieții și este „antrenat într-o dramatică luptă de cunoaștere și de depășire a limitelor condiției sale umane”. Mai mult decît atît, Trophonius devine un avertizor lucid al pericolelor ce stăpînesc lumea care, printr-o simplă apăsare de buton, poate fi scufundată în adîncimi telurice. Lată o imagine apocaliptică, de Hiroshima: „Disperate organe sonore se pierdeau / în suspin, / cu undulații stranii venea oceanul / să le sugrume, / cit vedeai cu ochii în depărtări, / din pîntecele lui, săreau peștii / cu bronhiile otrăvite, viața coraliilor / din adînc sufocîndu-se o vedeam / pe profanate altare // Și numai sus, din spre nouri de catran, / un demon hohotea înspre limburi / de infern ale unei planete sinucigîndu-se.” (Oceanide bolnave).

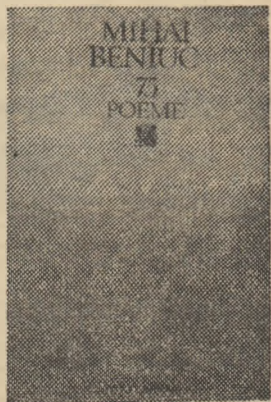
„Clasicismul” lui Dumitru Bălăeț, chiar la această oră a modernității, are un sens veritabil și programatic. E atîta forțată de nume, de întîmplări și implicări mitologice cit în o sută de cărți de poezie contemporană. Însă autorul e un bun cunoscător și nu i se poate reproșa nimic, poate numai caracterul prea informativ în procesul trans-figurărilor lirice (instruiește ca și un dicționar de mitologie elină). Începînd cu cel de al doilea ciclu,

Symposion, poezia se rarefiază de aluziile mitologice, versul capătă o amplitudine solară iar însuși Trophonius primește mai multe din atribuțiile zeului Pan blagian care patrona mai vechiul său volum de versuri *Ce rămîne*. Iată convenția unei *Petreceri*: „Și noi în cerestile dave să fim / martori mereu ai triumfătoareii lumini / și de la umăr la umăr, puterile bucuriei / să fulgere aurite fluide în cupele / din care sorbim acum în culorile singelui. // Și cum e cîntecul care străpunge nevăzut / zidul temnitei și se ridică de-a-colo / cu buzele tremurînd să sărute lumina, / și noi în urmași și în cimbrul colinelor / vom zvîcni către apele cerului, / insetați să le bem ascultînd murmurale / mării de jos, ale Timpului.”

Eliberată din constrîngerile (aproape metodologice) ale cântec de mitologie, poezia se conformează mai armonios personalității autorului. Deși poate alții preferă rigoarea livrescă din primul ciclu care, paradoxal, prin impersonalitate clasică îl individualizează în contextul liric actual. Una din distincțiile (și calitățile) volumului este că lasă deschisă opțiunea cititorului.

Aureliu Goci

„Acesta-s eu!“

A PARUT sub forma unei elegante tipărituri la editura „Minerva“ (coperta și prezentarea grafică: Dumitru Verdeș; lector: Chirata Iorgoveanu), volumul omagial **Mihai Beniuc 75 poeme** *) este dedicat „sărbătoririi autorului la împlinirea a 75 de ani“. Coincidența cifrelor trădează frumoasa intenție de la care s-a pornit; de a alege (nu se precizează cine a făcut selecția) din vasta operă a poetului cite un poem sau o poezie pentru fiecare an din șirul celor ce-l alcătuiesc vârsta lui de azi, ca să l se ofere astfel sărbătoritului un masiv buchet de flori din propria-i grădină. Prezentă antologie aniversară care ni-l înfățișează într-adevăr pe poet ca „un car cîl dealul de poeme“ include titluri dintr-un număr de 24 de volume anterioare, de la **Cinzece de pierzanie** (1938) la **Lupta cu ingerul** (1980). Cele mai multe poeme și poezii împrumută culegerii de față primele cărți ale lui Mihai Beniuc și citeva din ultimele: volumul de debut — **12, Cinzece noui** (1940) — **6, Poezii** (1943) — **7, Un om așteaptă răsăritul** (1946) — **6**; respectiv, **Patrula de noapte** (1975) — **5, Lupta cu ingerul** (1980) — de asemenea **5**. Cele mai puține — cite o singură bucată — volumele **Versuri alese** (1949), **Steaguri** (1951), **O samă de poeme** (1953), **Azimă** (1955), **Cu un ceas mai devreme** (1959), **Focuri de toamnă** (1974), **Aurul regelui Midas** (1977), **Glasul pietrelor** (1978). Alte douăzeci și ceva de volume ale autorului nu figurează cu nici o piesă în actuala antologie ce pare a traduce în fapt o mai veche și atât de caracteristic beniuicică amenințare ironică: „Îmi voi restringe opera complet, / (Acele poezie cincizeci de volume / Ce le-am trimis cu ani în urmă-n lume) / Nu-n tomuri mari, ci doar într-un sonet. / ... Ori poate că voi fi și mai de treabă / Și-n urmă nu mai las nici o silabă, / Ca legendar strămoșul meu Orfeu“. Evident

*) Mihai Beniuc, **75 poeme**, Ed. „Minerva“, 1982.

că, la cinci secole după inventarea tiparului, unui poet îi este imposibil să-l imite pe Orfeu, să nu mai lase în urmă „nici o silabă“. Evident, totodată, că unul scriitor fecund îi este imposibil să-și comprime opera „doar într-un sonet“. În schimb, perfect posibil pare — după cum o dovedește chiar cartea de care ne ocupăm — ca în loc de „tomuri mari“ să ni se ofere o antologie riguroasă. Cea de acum nu scamă deloc cu numeroasele ei surate de odinioară, seriile de „versuri alese“, „poezii“, culegeri, tot atât de inegale ca și volumele originale din care, periodic, se compuneau. Cu toate că mai conține pe ici, pe colo versuri și chiar poezii la care s-ar fi putut renunța, volumul omagial tipărit de editura „Minerva“ rezolvă pentru iniția oară (cel puțin de la cărțile de început încoace) falimoasa problemă a lipsei de omogenitate valorică de care se prea știe că suferă producția lirică a acestui, indiscutabil, mare poet. Dintr-o singură lovitură, nodul gordian a fost așadar tăiat și în acest dificil caz, dacă nu de către autorul însuși, oricum cu asentimentul lui, în spiritul meditațiilor sale mai noi pe tema propriilor opere: „Ce copac își ține oare minte / Frunzele de vînt împrăștiat? / Cîntecelor, voi, de mai nainte, / Nu pot să v-adun în cărți pe toate! / ... Cicatrice-i fiecare vers / Ori o renă fără vindecare — / Nu pot lîngă toate sta din mers. // O, tu cîmp de luptă plin de geamăt, / Peste care-n palidă-nserare / Toamna-si plimbă ultimul ei freamăt“. Mihai Beniuc în **75 poeme** este mai puternic poate ca oricînd.

Deoarece am amintit mai sus de negalitatea valorică proprie liricii beniuicice, să ne oprim o clipă asupra acestui subiect. De ani de zile critica nu obosește să o constate și să l-o reproșeze (am făcut-o, și una și alta, și eu, pe cînd eram mai tinăr) poetului, care, la rîndul lui, nu a dat niciodată vreun semn mai consistent că obiectia l-ar atinge cu ceva. Ce se ascunde dincolo de nepăsarea cu care Mihai Beniuc persistă în eroare? Căci veșnicele explicații servite de noi, criticii (grabă, neglijență, absența unei conștiințe artistice — la un intelectual de remarcabilă cultură, om de știință pe deasupra!), mi se par acum prea puțin satisfăcătoare. Nu vreau să-l scuz pe autor, ci doar să înțeleg enigma (pentru că de o enigmă e vorba aici) acestor repetate căderi de la nivelul marii poezii la simple versificări. Cum de sint cu puțință asemenea prăbușiri de Icar ajuns lîngă soare? Cum de le acceptă poetul? Mai întîi, cred că și prin aceasta Mihai Beniuc sfidează, provoacă. Nu se teme să-și expună nereușitele pentru că își cunoaște valoarea, fiecare eșec constituind un fel de prag de la care începe (se măsoară) marea săritură. Este vorba probabil apoi și de o anumită concepție despre muncă, despre prozaismul dirz al unei munci dure, concepție cu

care poetul, „copilul unui neam sărac / Bieți români ce scormonesc pămîntul“, s-a născut, moștenind-o odată cu singele. El nu se rușinează de reziduurile trudei sale și apare în lume direct din atelier fără să mai întîrzie să se „curețe“, să se „spele“, așa cum un miner nu se sfiește să iasă la suprafață minjit de cărbune. Mihai Beniuc ne oferă poezia întocmai precum străvechii băieși din munții Apusenii scoteau la lumină aurul: în bulgări zgrunțuroși de minereu.

Ca un fir roșu străbate în lirica beniuicică orgoliul originii „umile“, „joase“: „Acesta-s eu? Pe cit se vede — acestal / Nu, nu-s originar din Zend-Avesta, / Ci mai de-aproape, ceva mai dincoace, / În metafizici locuri mai sărace — / O oaie năzdrăvană, un Manole / Ori dacă gata să proptească-n sulii, / Dacă ar cădea a cerului cupole — / Crescărăm deci cam pe aceste ulii“ (s.n.). Ce superbă creastă de semeție formează ultimul vers! Cit de limpede se poate citi în el că tot ceea ce are curs pe „aceste ulii“ modeste este sfînt! Iar pe cle e sigur că pretenția perfecțiunii de orfveru nu e deloc agreată (înțeleasă), că e respinsă ca un lux aristocrat, ca o toană boierească. Ar trebui să se vorbească, de aceea, la Beniuc nu atât de neglijențe, cit de „încăpăținare“. În fine, trebuie să se țină cont de natura manifestării talentului poetic al lui Mihai Beniuc. Poezia lui nu este zbor lin, plutire senină, ci explozie, țîșnire, „trager“ (cu armament greu). Reculul e inevitabil, violent, după perioada de erupție vulcanul se „stinge“, „adoarme“. Pentru a rămîne la a doua comparație (care a plăcut și autorului **Imnii bătrînului Vezuv**), bolboroseala craterului azvirle nu numai foc și lavă, ci și bolovan și cenușă. A-i imputa vulcanului bolovanii și cenușă, acuzîndu-l de „neglijență“ ar fi, totodată, absurd și zadarnic. Cînd sint fatale, erorile trebuie acceptate, înglobate în totalitatea spectacolului. În mod paradoxal, această severă și salutară antologie pledează pentru întregul Beniuc. Probabil tocmai pentru că ea ne dă întreaga hartă a poeziei autorului **Cîntecelor de pierzanie**.

Cele 75 de poeme selectate schițează toate liniile ei de forță. Redescoperim citînd numai volum de cîtece mai mult sau mai puțin vechi vitalismul chiuitor și titanismul haiducească propriu flăcăului de pe Crișuri, care „face parte din Leviatani“ și în care „Viața urlă [...] ca un lup flămînd“, care lucrează „cu Dumnezeu la cot“ sau care, urcat în sania lui interstelară, trece vijelios pe lîngă acesta (apostrofînd cu un disprețuitor „Moșnege!“ lasă drumul slobod) ca pe lîngă un umil căpitan de poștă; dar și incomparabilele descurajări și tristeți specifice printr-un ciudat paradox tocmai firilor exuberante, voluntare: „Tare-i obosit și trist poetul“, mărturisirea într-un vers de o directitate și

simplicitate (simplicitate) amănitoare Mihai Beniuc încă de la triumfala lui **Întrare în literatură**; „clopul“ sau „șapca“ (de azvirilit în stele) ale faloșeniei juvenile și tandrețea profundă a poeziei de dragoste, cu poemul deja clasic despre Ana Kelemen și cu admirabilul catren ce se recită parcă de la sine: „Iubito, nu mai sintem tineri, / Iar de cîntăm în calendar, / La tine-i joi, la mine-i vineri, / Ai părul nins, am părul rar“; redescoperim, mai ales, la un nivel de intensitate neatinț decît de Eminescu și Goga, „Dureră românească“, seria acelor extraordinare poeme din primele volume în care „Ardealul plînge / Și cer dreptate două mii de ani“, cu **Orașul pierdut** în urma Dictatului de la Viena, cu **Melița** războiului, cu **Chivăra roșie** a revoluției viitoare; redescoperim geniala poezie **Ursul românesc** (pe care, fac această mărturisire, am plîns recitînd-o), consecvența de atitudine a scriitorului angajat, a celui care nu s-a „supus la vînt“: „Mă-nțreabă unii: Ești tot patriot? / Și eu răspund ca totdeauna: tot!“ și în paralel tema trecerii timpului, a însingurării și a morții, sîpîndu-și o albie tot mai adîncă în poezia lui Mihai Beniuc, care compune și acum tot niște cîntece „de pierzanie“: „S-o mohori odată ziua mea, / Ca zmeura va curge asfințitul...“, scria poetul în 1954, pentru ca un sfert de secol mai tîrziu, în 1979, să constate: „Singurătatea s-a făcut stăpînă / Pe-nțreagă existența mea bătrînă / Și devastează ca un lup în stînă. // Hei! care strigi acolo și tot mormăi? / Că fața ta, prin bezna grea, enormă-i. / Pe tine o-nțneacă uniformă-i. // Ca lupul urli și te miști ca ursul / Și umbli parcă vremii să-i schimbi cursul — / Îmi bate ca pilugu-n pîuă pulsul. // Singurătatea mea ești numai tu / Ce din străbuni la mine străbătu / Și-mi pune-un bolovan, pe spate: Du!“. Volumul se termină în forță, cu șapte-opt poezii superbe, absolut excepționale. Fier vechi exprimă sentimentul solitudinii și al inutilității care-l încearcă pe orice om după o anumită vîrstă, oricît de multe ar fi realizat el în viață. Ultima poezie, **Moartea ursului**, e un testament artăgîos, redactat pe un ton de ultimăt, tipic beniuic: „Cînd voi fi mort, nu-mi țineți vr-un discurs, / Pri-viți-mă așa ca pe un urs / Ce-a fost ucis de-un hitru vînător, / Nici flori nu vreau pe targă și nici cor. // De e-nțre voi vre-unul să dorească / Și-ar vrea să spun-o vorbă omenească, / Să tacă după felul țărănesc, / Gîndindu-se la «Ursul Românesc»“. A înțelege biografia și opera lui Mihai Beniuc înseamnă a înțelege atitudinea lui fundamentală, aceeași în fața vieții și a morții, a oamenilor și a lui Dumnezeu (în care nu crede): o poziție și o stare de perpetuă ripostă.

Valeriu Cristea

PRIMA VERBA

O singură, aceeași, literă

■ **MIHAELA ANDREESCU**: Diminețile limpezi (Ed. „Scrisul Românesc“). „Încă rigidă în gesturi“ dar cu obrazul „condamnat la suavitate“, autoarea acestei plachete vede în poezie un mod intelectual de rectificare, dacă nu chiar de abolire, a inconfortului psihologic, o „săgesse“ emoțională în căutarea unui echilibru liniștitor: „Eram copil, aveam o cretă, / Asfaltul, soarele și o coadă de șoricel / În amintirea blondei Lorelei. / Autoportretul meu avea doar spini / Drepti, luminoși, în jurul feței rotunde, / Iar zgîrrieturile de pe genunchi / Traversau încet / Spre temnițe mai încăpătoare / Mai muzicale, mai vaste. Cînd / Nimeni nu mă întreba, ca azi, / Cîț e ceasul, unde e plînea, strada Potecii / Și conștiința mea profesională. / Tu nu aveai încă discretă / Ta cută în colțul gurii, iar profetul / Avea o singură dorință: să-l pedepsească / pe altul, harul divin. / Acum, totul e altfel: / Profetul e profet din vocație / Iar pletele mele sint albastre și lungi / Ca fluviul Nilului. / (Cînd întorc capul rechini foșnesc / Și peștișorii de aur scîlbesc din adînc. / Mă poți traversa, cu gîndul / Ca pe o civilizație / Antică“. În ciuda unei discursivități de tip eseistic, dicțiunea poetei pare crispată, confesiunea e coerentă și destul de liberă dar cuvintele ce o exprimă se lasă cu greu ordonate expresiv, fac mari ocoluri pentru a-și găsi locul potrivit; o singură literă desparte rigiditatea de o dramă și dacă versurile nu ajung, totuși, s-o deconspire (deși o sugerează) e pentru că, inteligentă și atentă la nuanțe, poeta face din rigiditatea (probabil naturală) un artificiu, o probă de stil, sporind astfel ambiguitatea gestului poetic despre care nu știm pînă la urmă dacă e chiar rigid sau numai prefăcut, așa cum nu știm dacă mișcările rigide ale doamnelor de altădată erau naturale sau doar consecința vestimentației. Ca să-mi dau cîț de cîț seama spre ce talger înclină balanța am căutat în carte poeziile de aspect obiectiv, fără, adică, prezența activă a eului liric și am găsit, între altele, una, o notație distantă un portret obscur, mai liric și mai plin

de inefabil decît textele în care confesiunea e, ca să zic așa, pe față: „Fruntea ei înclină spre umăr — gestul / Vine din secolul XIV — / Nu contează umbra de scară / Ochii au căerăne vagi — ei vor / Lumina ca violetele / Păduri liniștite prin care / Călească strălucitoare va trece / Sau prundiș de pe malul / Riurilor verzi cu albia largă / Și totuși / Cîț sete și fume / Duce ea, frumoasa doamnă de umbră; / rigiditatea se arată așadar a fi mai mult un stil, o afectare cu scopul de a nu lăsa loc dramei posibile. Acomodată cu abstracțiunile, cu meandrele gîndirii speculative, Mihaela Andreescu scrie poezii eseistice în care subiectivitatea se concentrează în reflexiv, iar nu în activ. O pagină, aproape un autoportret, sintetizează fidel predominanța flexivității precum și inconfortul psihologic: „Construiește-mi un obelisc, / Construiește-mi un apeduct, / O mănăstire — fără călugări — / Construiește-mi. Nu vreau transdăfiri, / Promisiuni, stropi de apă marină în păr și pe umeri // Obrazul meu vînat de depărtările limpezi / Păstrează-l pentru ultima pagină. / Are nevoie de umbră, de cearcăn, / Cum are nevoie de pudră și fard. / Are nevoie de timp / La fel de mult ca de iubire. / La fel de copilărește nerăbdător / Dorind sfîrșitul poveștii. // Viața e vis, îmi spun, cînd mă doare. / Deși, de fapt, ar trebui să-mi spui tu. / Ar suna mai convingător. / (O femeie, cînd spune asta, nu poate / Crede, într-adevăr, decît pe jumătate) / Construiește-mi. Eu nu pot, / Sint încă salbatică, / Încă rigidă în gesturi și civilizație“.

■ **MARIANA CODRUȚ**: Măceșul din magazia de lemne (Ed. „Junimea“). „În plină lumină a zăpezii / ba chiar și altădată / e de-a dreptul primejdios / să leși cu fața descoperită: / o pasăre își poate / înghiți ochii precum / un miez dintr-o nucă; / frigul își poate / arunca lătrăturile lui / furioase; cineva își poate / folosi epiderma strălucitoare / drept țintă pentru / săgețile lui; / în totul, riscul e prea mare / pentru o bucurie efemeră... / doar poezia le suportă pe toate: / în nu-

mele ei îngheț / cu fața lipită de metalul nopții“ — iată, de ea însăși exprimată, condiția poeziei Marianei Codruț, poetă talentată și discretă, prea discretă cu sine, temîndu-se parcă de propriile-i emoții, drept care și le cenzurează la maximum, preferînd tăietura rece, ca de lamă, a versului; dar numai o literă desparte lama de vîpaie și în pofida distanței mici discursul poetel ezită; ea nu scrie poezii de dragoste ci „poeme despre dragoste“ denotînd, unele, o ciudată apatie anxioasă ce împinge erosul spre tanatic: „în cada de baie / o frunză, / dintr-un noiembrie / cit un ochi de geam. // din odaie-n odale / îmi string umerii în palme. / praf de pușcă umed / gîndul în carcasa creierului. / dragostea — coloană vertebrală. / ascult viermele urcînd...“. Un sentiment de Istovire, de „criză“, de „univers fără halou“, de „amiază“ în descompunere torturează ființa poetei, sau doar „vocea“ ei, impunîndu-i tonalități bacoviene („frig... hirtii / și frunze uscate / cotrobăite de vînt / pe caldarim îngheață / o pasăre, disgrățios, / cu penele negre murdare / o lovesc — mîngie colțuroasă / și grea, dintr-un capăt / în celălalt al pieții / jubilez... / dar dintr-o dată / o lau la goană / fără să mă uit înapoi“) sau acorduri friguroase de elegie toamnătească („în acest ultim pătrar de secol / fără nici un curaj să fii / înlocuirea domnișoarei bătrîne / moarte (în aprilie) de lupos tuberculos // (cite un stîrc argintiu / în balta argintie / tremură soarele toamnei) / să fii o mică pată portocalie / visînd în centimetru tău de aer / printre citeva planuri de lecție / și imaginea domnișoarei profesoare / cu trei pisici în brațe / (în fața, cîmpul deschis înspăimîntă) / cînd în magazia de lemne / măceșul suportă dogoarea intinericului“). E posibil ca răceala de acum a versurilor Marianei Codruț să fie un efect de discreție al unei sensibilități acute, neliniștite, și al orgoliului acestei discreții.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 16. XII. 1883 — s-a născut Kós Károly (m. 1977)
- 16. XII. 1924 — s-a născut Hajdu Zoltán (m. 1982)
- 16. XII. 1952 — s-a născut Rolf Bossert
- 16. XII. 1962 — a murit Cezar Drăgoi (n. 1925)
- 16. XII. 1967 — a murit Alexandru Hodos (n. 1893)
- 17/30. XII. 1892 — s-a născut George Magheru (m. 1952)
- 17. XII. 1905 — s-a născut Dionisie Pippidi
- 17. XII. 1925 — s-a născut Gica Iuteș
- 17. XII. 1930 — s-a născut Felicia Marinca
- 17. XII. 1941 — s-a născut Liviu Petrescu
- 18/31. XII. 1903 — s-a născut Ilarie Voronea (m. 1946)
- 18. XII. 1928 — s-a născut Victor Birlădeanu
- 18. XII. 1929 — s-a născut Dionisie Șincan
- 18. XII. 1977 — a murit Teodor Scarlat (n. 1907)
- 19. XII. 1920 — s-a născut Neculai Chirica
- 19. XII. 1921 — s-a născut Dinu Pillat (m. 1975)
- 20. XII. 1921 — s-a născut Israel Bercovici
- 20. XII. 1929 — s-a născut Alexandru Căprariu
- 20. XII. 1943 — s-a născut Magda Ursache
- 21. XII. 1904 — s-a născut Constantin Apostol
- 21. XII. 1915 — s-a născut Ada Orleanu
- 21. XII. 1933 — s-a născut Dan Zamfirescu
- 22. XII. 1898 — s-a născut Virgiliu Monda
- 22. XII. 1918 — s-a născut Valentin Raus
- 22. XII. 1928 — a murit Ioan Nădejde (n. 1854)

Rubrică redactată de Gh. CATANA

DEMOCRAȚIA CULTURII

„Singura sursă de inspirație trebuie să fie viața și munca poporului nostru” — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în memoria Expunere de la Plenara C.C. al P.C.R. din 1-2 iunie, îndemnându-i încă o dată pe scriitori, pe oamenii de artă și cultură la cunoașterea profundă a realităților noastre de fiecare zi, a faptelor de muncă, a marilor realizări obținute în toate colțurile patriei, în acești ani de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul românesc. În acest spirit revista noastră, ca publicație a scriitorilor din întreaga țară, a organizat o seamă de acțiuni menite să întregască legăturile cu publicul, să diversifice dialogul cu oamenii muncii, să îmbogățească experiența de creație.

Pe harta Întîlnirilor „României literare” au prins contur, în ultimul timp, meleagurile vasluiene și cele bihorene, cetățile industriei brașovene și cele ale tinărului județ Călărași, spațiul mureșan sau cel doljean. Discuții, dezbateri cu cititorii, documentări — manifestări izvorind din și nutriend conceptul de democrație a culturii, au fost programate de multă vreme și în județul Ialomița. Orașele Slobozia și Urziceni își așteptau oaspeții, îi cheamă cu generozitate pentru a le oferi ocazia de a reconstitui mai exact drumul istoriei lor contemporane, pentru a se descoperi la rîndu-le, din nou, prin gândurile creatorilor, pentru a reflecta încă o dată, împreună, asupra destinului major al actualității, al evoluției dinamice, materiale și spirituale.

Întîlnirile cu ialomițenii au avut loc în zilele de 27 și 28 noiembrie, innobilate firesc de semnificațiile sărbătorești, comune tuturor acțiunilor politice, sociale, educative, desfășurate în întîmpinarea Conferinței Naționale a partidului. Itinerarul grupului de redactori și colaboratori ai revistei „România literară” a început la sediul Comitetului județean P.C.R. din Slobozia, unde scriitorii au fost primiți de tovarășul prim secretar Gheorghe Tănase. Panoul cu diplome, distincții, medalii, cucerite de-a lungul anilor (Ialomița a cel dintîi județ ce poartă titlul de Erou al Muncii Socialiste) se constituie ca un reper emblematic al voinței ialomițenilor de a-și împlini aspirațiile; iar macheta noului pod de la Cernavodă poate dobîndi valoare larg evocatoare, reprezentarea impresionantă construcției închizînd în sine simbolice rezonanțe pentru puterea oamenilor acestor locuri de a clădi durabil, de a-și transpune vesele în realitate, de a edifica în locul prăfuitelor tîrguri de odinioară moderne așezări urbane. (Să consemnăm dintre atîtea și atîtea date de spectaculoasă elocvență doar una: Slobozia are acum o zestre de nesprezece mii de apartamente, în timp ce în 1968 existau abia 6 sută.)

Năzuințele viitorului apropiat se înalță odată cu izbinzile prezentului. În bilanțul de zece luni ale acestui an se evidențiază treizeci și nouă de unități și subunități care și-au îndeplinit și depășit angajamentele — printre ele aflîndu-se Combinatul de producere și industrializare a cîrnilor de porc, întreprinderile de ulei din Slobozia, Urziceni, Tîndărei, Întreprinderea viei și vinului sau Întreprinderea de ferite Urziceni. În cartea de onoare a ținutului ce se întinde de o parte și de alta a șoselei naționale ce duce din apropierea Bucureștiului pînă la Dunăre, se înscrie acum cea mai mare producție de grîu (3.830 kg la hectar) din întreaga istorie a Bărăganului ialomițean, locul al doilea pe țară pentru producția de struguri de masă ori predarea la fondul de stat a unei cantități de legume cu 40 de mii tone mai mare decît anul trecut. Rezultatele sînt bune, iar acest mai mult și mai de calitate se socotește nu prin raportarea față de un nivel scăzut, ci prin comparație cu

recoltele din 1981, cînd județul s-a situat pe locul al doilea în întrecerea socialistă, pe țară, fiind decorat cu Ordinul Muncii, clasa a II-a. Cuvintele despre realizările obținute se rostesc cu mindrie reținută, preocupările pentru asumarea sarcinilor următoare, concentrarea pentru valorificarea sporită a resurselor materiale și pentru finalizarea investițiilor, trecînd în prim plan. Randamentele superioare sînt gîdite a fi atinse prin îmbunătățirea, în continuare, a organizării, prin reducerea consumurilor tehnologice, prin mecanizarea și modernizarea proceselor, atît în industrie, cit și în agricultură. În Ialomița densitatea populației e foarte mică (un cooperator la 20 de hectare) și totuși tocmai aici se pot număra cei mai mulți agricultori-eroi ai muncii socialiste; din hărnicia oamenilor s-au ivit succesele de ieri și se vor naște performanțele de mîine.

Acestor vrednici oameni ai Bărăganului li s-au adresat redactorii și colaboratorii revistei noastre: Ștefan Cazimir, Daniela Crăsnaru, Ioana Creangă, G. Dimisianu, Pan Izverna, Tudor Popescu, Valentin Silvestru, Grete Tartler, Stelian Tăbăraș, Sorin Titel, Doina Uricariu; în dezbaterile conduse de G. Dimisianu, redactor șef-adjunct, ca și la șezătoriile literare prezentate de Valentin Silvestru, scriitorii au intrat direct în dialog cu cititorii din Slobozia și din Urziceni. Pentru ei s-au rostit poezii, fragmente de proză și de dramaturgie. Însoțiți de tovarășul director Melentiu Tuduce, scriitorii au străbătut aleile micro-orășelului de la Întreprinderea agricolă de stat Ogradă, gîndindu-se la cei care lucrează în această importantă unitate producătoare de cereale și plante tehnice, precum și la renumitele sale ferme zootehnice.

Interesante, substanțiale colocvii s-au purtat pretutindeni — o gravitate și pregnanță aparte avînd indeosebi înlînirea din dimineața de 28 noiembrie la care au vorbit activiști de partid și de stat, cadre didactice, ziariști sau membri ai cînaclurilor locale. Alături de echipa revistei noastre a participat la manifestările din Slobozia tovarășa Constanța Czerwinski, secretar al Comitetului județean de partid și, la cele din Urziceni, tovarășa Iuliana Tănase, primar al orașului, pe întregul traseu ialomițean scriitorii fiind mereu însoțiți de asemenea de tovarășul Gheorghe Antonescu, președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă. Iar spectatori din Slobozia și Urziceni au devenit la rîndu-le protagoniști ai acestor înlîniri culturale și nu numai prin incitantele lor întrebări ori propuneri de dezbateri; căci au recitat versuri și au cîntat pionierii, au citit din creațiile lor Marcel Bărăganu, Șerban Codrin, Aurel Sefciuc și Ion Teodorescu, Gheorghe Dobre, Marcela Marinică, Ion Văduva și Anatol Pavlovski. Actorii amatori din Slobozia au prezentat un tablou dintr-o comedie contemporană românească aflată în pregătire, iar cei de la Teatrul popular din Urziceni au interpretat Domnișoara Nastasia de G. M. Zamfirescu. De asemenea, cîteva selecțiuni din programul lor au înfățișat brigăzile de la Fabrica de confecții Bărăganul și de la Spitalul orășenesc Urziceni. Astfel s-a realizat, o dată mai mult, una dintre frumoasele idei enunțate chiar la începutul itinerarului: dorința gazdelor de a alătura, de a considera necesare și consonante manifestările inițiate de revista noastră și reușitele ialomițene din toate domeniile de activitate. Împreună cu oamenii locurilor, redactorii și colaboratorii „României literare” au urcat pe scenele caselor de cultură, fiind mereu înconjurați, cu interes și spontană receptivitate, de inteligență, cordialitatea, ospitalitatea tuturor.

R.L.

Spiritualitate activă

PARTICIPÎND recent la înlînirile „României literare” cu cititorii din județul Ialomița am avut prilejul să mă conving că a dispărut cu totul și de aici acel complex al marginalizării culturale care în provincie, într-o măsură sau alta, putea fi înlînit cu ani în urmă. Nu m-a surprins desigur acest lucru la Oradea, la Tîrgu-Mureș, la Craiova, la Brașov, unde am avut precedentele noastre înlîniri, orașe cu vechi tradiții de viață culturală, cu instituții adevărate dintre care unele mai mult decît tenace — universitate, presă, mari biblioteci, mari muzee, teatre etc. — dar iată aceeași lipsă de complexe și aceeași integrare promptă în circuitele majore ale culturii la Slobozia sau la Urziceni.

Acestea sînt localități mici de cîmpie, trezite azi din somnolarea de decenii datorită importanței care se acordă mereu mai mult, în actualele condiții, industriei agricole. Slobozia în special este la noi prototipul noilor așezări urbane cu profil agricol, iar efectele emancipării economice se văd peste tot și în primul rînd în înfățișarea de oraș modern cu toate structurile de rigoare. Dar un cadru de viață culturală instituționalizat n-a existat aici, cum bine se știe, el urmînd să se întemeieze de-acum înainte odată cu evoluția din toate planurile. Cu toate acestea, așa cum spuneam, n-am putut să sesizez, în înlînirile literare la care am participat, la interlocutorii noștri aparținînd unor categorii diverse, vreo așa-zisă rămînere în urmă față de ritmul general cultural, inadecvări de mentalitate sau de informare. Dimpotrivă. Peste tot oameni perfect avizați, intelectuali la curent cu tot ce e nou și valoros, deplin edificați în numeroase aspecte ale literaturii contemporane, înregistrate nu pasiv ci trecuri prin filtrul gândirii proprii, al gustului și sensibilității fiecăruia. Am ascultat păreri tranșante, bogat argumentate, despre reviste, cărți, filme, totul bine asimilat și la timp, cu toate dificultățile de informare datorate difuzării deficiente a bunurilor culturale, domeniu în care

pe drept cuvînt s-au cerut îmbunătățiri.

Dar locuitorii așezărilor din cîmpia munteană au și alte argumente de a nu se simți la marginea mișcării culturale decît acelea care țin de evoluția generală. Pe bună dreptate ei se consideră, cu mindrie, nu numai beneficiari ai climatului nou de încurajare a culturii dar și, în literatură cel puțin, furnizori ei înșiși de valori eminente. Bărăganul, cîmpia munteană au fost în trecut, într-adevăr, un mediu văduvit de impunătoare instituții culturale însă niciodată refuzat trăirii intense în orizont spiritual și poetic. Și nu doar trăirii dar și producerii de valori, creației. Mari talente s-au ivit de aici în toate epocile și azi nu mai puțin. Au fost amintiri la înlînirile noastre, dintre contemporani, Ștefan Bănuțescu, Constantin Toiu, Paul Georgescu, s-a vorbit, la Slobozia mai ales, de Mircea Dinescu, originari cu toții din cîmpia munteană, răsfrîntă atît de bogat și de viu în scrierile lor. Impunerea acestora, și a altora cu aceeași obîrșie, printre scriitorii reprezentativi ai momentului nostru confirmă ideea că acele locuri produc neîstovit talente literare. Cum spuneam cineva, este acolo nu doar o vatră a piinii, dar și una a spiritualității active.

Conștiința acestei apartenențe îi stimulează într-un grad înalt pe cei foarte tineri, întăriți moral în convingerea că generoasele izvoare nu vor fi secate, că în continuare lumea din care ei provin va avea puterea să-și propulseze valorile proprii în cîmpul literaturii contemporane. În cele două zile am ascultat promițătoare lecturi din poezia și proza unor Șerban Codrin, Marcel Bărăganu, Ion Văduva, Gheorghe Dobre, Ion Teodorescu, cu toții aflați pe drumul afirmării, al limpezirii viziunilor proprii, al conturării unor identități relevante. Și, desigur, mai sînt și alți tineri de a căror strădanie literară n-am avut cum lua act în numai cele două zile. Dar vom reveni. În toți se pot pune speranțe printre altele și pentru faptul că provin dintr-un spațiu spiritual atît de dăruit pentru literatură.

G. Dimisianu

O lecție de speranță

NU ERA prima oară cînd mergeam în Ialomița. Bărăganul la începutul iernii are însă o austeritate aparte pe care în alte anotimpuri nu o simți. La vremea „griului păzit de maci”, vorba poetului Mircea Dinescu, totul e altfel, ochiul se pierde în valul de culoare fierbinte fără să mai distingă pămîntul.

„Noi nu avem pelsaj” — spunea la un moment dat una din gazdele noastre, cu puțină tristețe dar și cu speranță că scriitorii adevărați știu să distingă frumusețea locului dîncolo de spectacolul accidentelor de relief.

De multă vreme am suspectat de puținătate sufletească pe cei care nu pot iubi decît superlativul relative, pe cei care spun (sau scriu) cu o obstinație demnă de o cauză mai bună că la noi e iarba cea mai verde, cerul cel mai albastru, apa cea mai limpede. Acum ca și altădată în drumurile mele prin țară mi-am dat seama că nu sufăr deloc din pricină că nu mă pot lăuda nici cu Everestul, nici cu Niagara. Iubirea nu ține de performanțe geologice ori de alt fel, nu este condiționată de „cel mai” sau „cea mai”, ea vine din înțelegere și acceptare, din sentimentul apartenenței și din firele nevăzute care te leagă pînă la moarte de ceea ce este atîta cit este, de multul sau puținul care ți-a fost dat și pe care îl simți cu toate fibrele ca fiind al tău.

Am înțeles odată în plus demnitatea liniei drepte. Bărăganul fiind o lecție de statornicie și speranță, pentru că acest pămînt tăcut și răbdător este speranță și certitudine, iubire printre lacrimi, adică adevărată și sfîșietoare, dîncolo de orice superlativ. Iar dîncolo de această realitate asumată, adică mai presus de ea, sînt oamenii de a căror trudă se leagă speranța piinii noastre cea de toate zilele.

Oamenii fac adevăratul peisaj al acestor locuri.

Oamenii în fața cărora, la ceasul cînd griul începe să lumineze sub zăpadă, mă înclin cu smerenie pînă la pămînt.

Daniela Crăsnaru

Vocați

PREȘEDINTELE Comitetului județean de cultură și educație socialistă e un tînăr robust și înalt, cu dezinvoltură, cu o pondere rălitate, privind cu luare aminte inteligentă lumea prin ochelarii bombati, însoțindu-se pentru tot ceea ce i se pare idee, sensibilizîndu-se prompt ori de cîte ori o împrejurare devine neconformă. Omul acesta iubește Ialomița cu patimă, îl cunoaște în amănunt pămînturile, bălțile, istoria, personalitățile de ieri și de azi, și face tot ce stă în puterile lui ca să înlesnească afirmarea celor de mîine. Viziunea-i culturală nu are nimic provincial: a contribuit la înființarea cînaclurilor literare și le-a prilejuit înlîniri cu scriitori și critici de seamă; a stimulat crearea unui teatru popular și l-a adus, ca îndrumător, specialiști din Capitală; a îmbunătățit mereu compoziția activului cultural și l-a pus în relație cu redacțiile revistelor centrale, cu conducători ai unor instituții centrale, cu oameni de marcă al țării. A înlesnit echiparea tehnică a sălii și scenei din impunătoarea Casă de cultură și a determinat teatre prestigioase, filarmonici, mari ansambluri să dea spectacole și concerte la Slobozia, în stațiune permanentă. A sprijinit editarea unor suplimente literare, culegeri, volume ale scriitorilor tineri din partea locului. Unele lucruri nu i-au reușit încă: sau nu i-au izbutit așa cum și-ar fi dorit. Îi sînt însă străine abandonul, crizele, blazarea, îndolia sterilă care duce la nihilism, optimismul opac și guraliv.

Trebuie să rezolve multe, și în varii locuri: conferințele științifice în cutare cîmin cultural, programul brigăzii artistice de la Fetești, sporirea fondului de cărți al bibliotecii din Urziceni, diversificarea partiturilor pentru corul din Ciulnița, îmbunătățirea repertoriului cinematografic și înmulțirea viermilor de mătase pentru ca industria textilă artizanală să aibă

Drumuri, altf

UN sfîrșit de noiembrie ca un început de octombrie la Slobozia. Undeva, printre blocurile de pe Bulevardul Chimiei, niște copii își încearcă harapnicele de Plugușor. Și doar mai e o lună pînă la pragul dintre ani. Aici, însă, în Bărăgan, anii se încheie odată cu culesul și încep odată cu semănatul. Anul Nou ține cit o iarnă. Tot astfel decurg și alte treburile altă, alte evenimente ale vieții. Mihai Vișoiu, prozatorul ialomițean a cărui carte o aștept demult, mai ales toamna ca pe o promisiune a recoltei, zicea că „în cîmpie oamenii nu mor. Ei ies din pămînt și intră în el asemeni semîntelor, asemeni soarelui”.

I-am dat dreptate chiar atunci, în primăvară, la Cocora, unde, cu prilejul sărbătoririi din acest an a agriculturii, pentru a păstra în memorie niște repere ale Bărăganului mai vechi, organizatorii au adus de la Muzeul județean niște expozate reprezentînd mai ales unele agricole. Un bătrîn (care mai știa să-l minuiască) legăna un ciur cit o gură de fîntînă, agățat de virfurile unite a trei prăjini așezate ca pentru o Facere a corului. Era un selector vechi de griu pentru sămînță, dar, așa cum îl legăna bătrînul, putea fi foarte bine un leagăn cu prunc, un leagăn ca al Iancului bunăoară, așa cum îl știam din Apuseni. El, bătrînul mirat de mirarea celorlalți (Ce, n-ai mai văzut așa ceva? Cu d-astea ne-am ținut), era unul dintre cei ce își pusese degetul mare în loc de iscălitură pe actul dintii al C.A.P.-ului. Și amprenta de-

Noul centru al Sloboziei

Participanți la întâlnirile „României literare” din Slobozia. (Fotografii de Vasile Blendea)

și har

stul borangic. Și mai e obligat să se ocupe de chestiuni dezesperant de miore : să fie bandă de magnetofon, să fie ecuri, să fie hirtie de scris, să fie mână de scris, să se acordeze pianul, să lefoneze la, și să cheme pe, să se ducă, is-de-diminează, în comuna A, să treacă, e la prinz, prin orașul B, iar seara să se fie la C, pentru ca a doua zi să prezinte n referat în ședința din D.

Le face pe toate, dormind nu o dată pe nde apucă, un ceas-două, citind ziarul i fugă și mincînd ce și-a luat în pachet, i buzunar, notînd mereu, ascultînd tot mpul, soluționînd ce și cit poate. E abso- lvent al Facultății de filologie, a făcut udii remarcabile, a fost coleg cu unii în intelectualii notorii ai generațiilor nere. E adevărat, uneori e nevoit să pa- neze pe suprafața fenomenelor, fiindcă grabă și sarcinile se aglomerează, se in- leacă și se învâlmășesc. Dar cunoaște ne fiecare brigadă artistică din județ și ăventează în fiecare săptămînă altă mo- litate de educație socialistă prin cultu- și prin idei comuniste despre cultură. bate cu îndrăjire pentru ca ansamblul cal să plece într-o țară mediteraniană și ntru ca ialomițenii să poată vedea cele ai bune reprezentatii teatrale românești. i pregătește soclurile statuilor.

Într-un program admirabil de brigadă e la Găiești) am auzit, mai demult, un in jumătate ironic — jumătate nostalgic chinat activistului cultural. Se enumerau ate cite le face, și cite trebuie să le că, și se spunea, în încheiere, că atunci nd e nevoie trage și cortina... Da, e omul n la toate nevoile, bun — cînd e cazul — la combaterea cu grebla a eroziunii so- lui și la expunerea teoretică a proble- ei, cu pana. Un atare activist talentat, e vocație și har veritabil, și eficient om e cultură, e Gheorghe Antonescu din obozia.

Valentin Silvestru

de drumuri

ului bătătorit de muncă semăna uimi- r cu cele mai recente fotografii ale ce- r mai nou descoperite galaxii. Semintele e griu împrumută atributele pruncului, iinile pe acelea ale astrilor.

Ca să existe acolo acele unelte vechi și, ai întil, acest Muzeu județean din Slo- zia, au existat și există niște oameni e suflet, oameni de întemeiere, care au nblat prin anii '70 din sat în sat, din să în casă (asemeni colindătorilor), re au avut de luptat nu numai cu tli- ditatea unora în fața noului (îmi plac eori eufemisme). ei și cu o „concen- i” potrivit căreia Bărăganul ar fi sărac a punct de vedere etnografic. „Auzi — au spus Niță Anghelescu și Răzvan ucă, cei ce purtau în visuri și în faote eea muzeului — aici unde s-au întrucisat ăvechile drumuri ale Oii, unde Dună- a a curs odată cu baladele și unde sa- le sint frate și soră cu satele din Tran- vania, din Muscel, din Prahova și de apa Buzăului?”. Rodul strădaniei lor este astăzi la îndemînă, clasificat două terii riguroase, științifice, amploarea, rietatea exponatelor precum și compe- ța celor ce le gospodăresc îndreptă- se speranța că, nu peste mult timp, zeul județean Ialomița va deveni Mu- ul agriculturii. De aceea muzeografii i Slobozia își continuă, în felul lor, co- dul din sat în sat, din casă în casă. tre timp, printre anotimpuri, între re- te, pe Bulevardul Chimiei, printre ecuri, în fiecare dimineață copiii își în- arcă harapnițele Plugușorului.

Stelian Tăbăraș

Pietre de rîu

**Ziduri în care mă nasc
cu fiecare zi,
în numele celui căzut
dintr-o bucurie prea mare.**

**Astfel ne petrecem noi veacul,
așfel stăm :
mărturie a temelilor.**

**O, semețe cupole,
abia vă mai recunoașteți
nesăbuitele pietre.**

**Și cine s-ar încumeta să ajungă
pină aici ?**

**Sîntem pietre de riu
risipite pe prunduri,
plese la întimplare.**

Marcel Bărăganu

O casă a metaforelor

DE CE s-ar numi un ceneclu din Cîmpia Dunării „Dor fără sațiu” ? De ce volumul unui poet din Transilvania (să ni-l amintim pe Lucian Blaga) să împrumute titlul său drept casă a metaforelor pentru poeți și prozatori foarte moderni în expresie (fo- losind, prin urmare, mai puține metafo- re), tineri preocupați de exprimarea di- rectă, limpede și chiar frustă ? Drumu- rile prin cîmpie răspund de la sine. Ori- zonturi care trag de tine, brazde care se prefac, printr-un neînțeles proces alchi- mic, în raze, drumuri care dispar înghi- țite chiar sub ochii tăi — vara de „apa morților”, toamna de ceturi, iarna de viscol — toate acestea au botezat o așe- zare Dor Mărunt. Poeții din Urziceni au și ei „așezarea” lor : „Dor fără sațiu”. De aici meditează la „Importanța zborului” (Ion Văduva), la „Carul de stele” (Mar- cela Marinică), la „Muncile păsărilor” (Gheorghe Dobre), la „Fete în soare” (Sil- vian Mîtu) ; Ianculeț Bălan se vede „da- tor zborului” iar Cornel Iliescu „plutind printre flori”. Oamenii născuți la cîmpie nu sapă piatra, nu lasă obiecte nepieri- toare, ci parcă abia ating pămîntul în tre- cerea lor — turmele, oamenii, dispar de parcă n-ar fi trăit niciodată — și totuși acești „modelatori ai neantului” lasă, în cuvinte, în „Cîntece și semne”, urme care nu mai dispar atît de ușor. Poate la acest **genius locui** se referă Ion Văduva cînd spune : „Pe străzi / din puținul veacului, degetele / au luminat nesfîrșite pinze / și din mai multele liniști / ne-am împăr- tășit și noi / Universul luat ca-ntruchipa- re”. Poate tot la spiritul locului se referă Constantin David cînd spune în „Dimi- neața cuvintelor” ; „...niște ființe indecise / pe care uneori le confund cu păsări / sau cu tălpi dulci de cutreierat gropile maidanului / dimineața pe rouă”, ori Marcela Marinică în poezii de un lim- pede panteism („Degetele tinerilor / tîr- ziu, în ceas de odihnă / devin flori în pă- rul iubitelor”). Vocile din **Cîntece și sem- ne** — vorbim de ele nenumindu-le, deși unele sînt de pe acum distincte — voci strunite cu un calm apollinic de Anatol Pavlovski, acest „Domnul Trandafir” al Urziceniilor, au șansa împlinirii prin poe- zie ; poate ea este aceea care li se adre- sează astfel dintr-un poem al lui Gheor- ghe Dobre : „Ai răbdare și-așteaptă la capătul acestei toamne / voi fi în fructe, voi fi în vinul cu-mbietor miros, / voi fi în miinile aspre și tăcute ale țăranu- lui, / voi fi ca o idee de zbor printre ste- lele venite mai aproape”.

Grete Tartler

Pentru ca ea, cîmpia, să devină verticală

LA munte visăm cîmpia, în cîmpie ne e dor de munte, oboșiți de ori- zontul ce ni se dăruie cu totul și visînd să-l acoperim măcar cu un om, să-l ascundem cu o fintină sau să-l facem să nu se mai vadă din spatele ca- selor, satelor și orașelor noastre.

Oaze verticale, orașe de cîmpie. Urzi- ceni, Slobozia. Construite cu orgoliu aici, pentru ca ea, cîmpia, să devină verticală, să se împotrivească celebrilor și vaga- bonzilor „ciulinii ai Bărăganului”, din pro- za lui Panait Istrati.

Firul de griu vertical, cu semeția boa- belor sale, hrănind o ascensiune a piinii, o speranță de mai bine a vieții de zi cu zi, legată nu numai de Ialomița ci de întreaga țară.

M-a uimit din nou această foame de vertical a cîmpiei, străbătînd Bărăganul, Ialomița, pămîntul acesta care neistovit ne hrănește, punîndu-ne, în palmă și la picioare, Orizontul, covîrșindu-ne cu in- tinderea lui „fără sațiu”, ca o mare a țării pe care pot merge la nesfîrșit tăl- pile noastre.

Milliarde de fire de griu verticale își așteptau în pămînt, în odihna toamnei spre iarnă, țîșnirea și înălțarea. Primul secretar al județului Ialomița, Gheorghe Tănase, ne-a vorbit despre ele povestînd-

du-ne, astfel, un vis vertical despre piine.

Schele și cărămizi creșteau pretutindeni un alt vis vertical despre existență îm- părțășit nouă de primăria din Urziceni, Iuliana Tănase, care ne-a mărturisit ideile ei urbanistice, împotrivindu-se, într-un oraș ideal de cîmpie, acelei striviri și in- gustări a orizontului, cu străzi meschine și întortocheate ce-ți ascund deschiderea spre lume, drămuindu-ți meschin aerul binefăcător al universului...

Am citit din cărțile noastre și cartea a devenit acea împlinire verticală a cuvîn- tului, acea reășezare miraculoasă a lui în tiparul înalt al creației.

Am vorbit despre limba română, ea, ver- ticală, coloana vertebrală a ființei po- porului nostru, pe care o pot strimba și disloca greșeli de optică, momente de dezinteres și unilaterală înțelegere a rosturilor învățămîntului.

În plină cîmpie am trăit ascensiunea, bucuria ivită în fața cuvîntului scris. Bucuria cuvîntului, a artei care, e drept, nu se transformă mereu în piine, dar care va rămîne sigur piinea noastră cea de toate zilele cel puțin atît cit vor fi oameni, adică ființe verticale pe lume.

Doina Uricariu

Drumul spre mare

DRUMUL spre mare străbate un ărim al mirajelor, unde văzdu- hul joacă în arșița verii ca oglin- da unei ape, prefăcînd ierburile și bălăriile din depărtare „în cetăți cu mil de minarele (sic), în palate cu mii de incintări” (Al. Odobescu). În urmă cu vreo 10—12 ani, călătorii deprinși cu ve- chea înfățișare a locurilor s-au putut cre- de și ei căzuți pradă mirajului, văzînd pentru prima dată, răsărit în inima cîm- piei, un mare oraș modern.

Dar și eu m-am oprit în cîmpia Bără- ganului ! Et în Ialomița ego ! Și eu m-am plimbat prin Slobozia, o așezare urbană care dispune astăzi de toate însemnele și atributele civilizației, cu numeroase în- treprinderi industriale și instituții de cul- tură, cu blocuri de locuințe, magazine și școli, cu străzi mărginite de stejari și mesteceni, de brazi și molizi, de sălcii și plopi. Și eu m-am împărțășit, în două zile ale acestui sfîrșit de noiembrie, din ospitalitatea caldă a ialomițenilor, bucu- roși să întîmpine, să dăruască, să **comu- nioe**. Și eu am înțeles că Ialomița nu în- seamnă astăzi numai o activitate produc- tivă în plină expansiune, care ne îndrep- tăște să vorbim de un „miracol ialomi- țean”, atît de caracteristic erei socia- liste, ci și o mare aspirație spre cultură, în cadrul căreia dimensiunea creatoare se afirmă tot mai puternic. I-am ascu- tat citînd din versurile lor pe membrii ceneaclurilor „Arcadia” și „Dor fără sa- țiu”, am răsfoit culegerile editate de ei, am privit pinzele unor pictori locali af- tirmate pe pereții Casei de cultură din Urziceni, am văzut tot acolo două bri- găzi de amatori și, lucru mai puțin obiș- nuit, un spectacol cu **Domnișoara Nasta- sia**. Toate acestea, dincolo și mai presus de valoarea lor în sine, sint semne vâdi- te ale unei năzuințe spre frumos care se cere susținută și dezvoltată. Roadele ei, nu incupe indioială, vor fi mereu mai bo- gate și mai pline.

În limba română substantivul „mare” posedă un omonim adjectival, destinat să indice tot ceea ce depășește măsura co- mună : gînd mare, străduință mare, fap-

tă mare... Drumul spre mare, îmi dau acum seama, nu este numai drumul ori- zontal care taie ținutul Ialomiței, legînd valurile verzi ale cîmpiei Bărăganului de brazdele înspumate ale Pontului Euxin. E, totodată, un drum în sus pe care urcă oamenii acestor locuri, un drum jalonat cu mari eforturi și împliniri, un drum încălzit de o mare încredere și îndreptat spre un mare viitor.

Ștefan Cazimir

Să-mi fie duminică

**Stropi mari de lumină au scormonit
Pămîntul și miinile noastre mirate
Au sărutat zimbetul mai cald
Al toamnei.
Miezul de foc al soarelui țese
În jurul meu meridiane și paralele
Prin tine intrupîndu-se**

**Ochi al visării și leagăn al mării.
Toate bucuriile lumii au așteptat
Înlăuntrul meu fața rumenă a piinii
Venind din timp**

**Să-mi fie duminică.
Freamăt de frunze se-apropie de ferești
Cu dor de toamnă și de grijile lumii
Venind din timp în tilcul fără de tirziu
Etern ca soarele în baladele bunii.**

Ion Văduva

Pe scena Casei de cultură din Slobozia

Remember

SINT invitat — în calitate de „nepot” al locurilor — să particip la o întâlnire cu cititorii județului Ialomița. În prima clipă mă bucur că voi revedea satul copilăriei mele (Căzâncesti), că voi trece pe sosea chiar prin capul ulitei pe care am alergat, stîrnind nori de praf, voi vedea, pentru o secundă, casa bunicii (Priviți, acolo, pe stînga, a cincea casă !). Întotdeauna, întorcerea „acasă” înseamnă, de fapt, locul copilăriei. Pleci, locuiești în multe alte locuri, revii pe-acolo și spui : „Am revăzut orașul cutare, în care am locuit atîta timp”, numai cînd te întorci în locul copilăriei, te bucuri : „Am fost acasă”. Urma să trec prin Căzâncesti și să mă las, iar și iar, pradă amintirilor care vor „fulgera”, pentru fracțiuni de secundă, cînd microbul, în drumul lui, va trece pe lângă ele !

În clipa următoare primirii acestei invitații, am avut o stringere de inimă. Cu cine ne vom întâlni ? Cu cine ne vom întâlni în orașul despre care scrisesem, cîndva, că „zace în propria lui desolare”, înșirîndu-se de-a lungul unei sosele macadam sprijinită cu un cap pe București și cu altul pe Constanța. Sosea intersectată de străzi care nu cunosteau navaul, strălucită de mici magazine ce așeau, ostentativ, hamuri, și funii, și cutite de plug, și unelte pentru o agricultură modestă. Desigur, trecusem de multe ori prin Slobozia, o văzusem, în timp, scuturîndu-se de propriul ei destin și înălțîndu-se în blocuri ce preveseau viitor nou. Dar întâlnirea presupunea o altă dimensiune intelectuală și, în județul Ialomița (odinioară, poate, județul cu numărul cel mai mic de intelectuali pe număr de locuitori și kilometru pătrat), aveam emoții în legătură cu reușita întâlnirii. Nu pot evoca, în două file, totul. Voi spune că bucuria acestei călătorii am trăit-o, deplin, acolo unde mă așteptam cel mai puțin, la Urziceni. Un număr de oameni, impresionant de mare, a venit la „sezoare”, întâlnirea cu noi. Oameni care și-au lăsat odihna zilei de duminică, și „varietățile”

televizorului, așteaptă să asculte poezie, și proză, și umor, și teatru. Și să-i vadă pe poeți și pe prozatori.

„Sezoarea” a devenit o sărbătoare a spiritului, în care privesc, emoționat, cum „lucrează” arta asupra oamenilor. Cercez bucușor chipurile, privirile celor veniți să se întâlnească, într-o zi de duminică — renunțînd la comoditatea casei — să se întâlnească, zic, cu o mină de reprezentanți ai literaturii noastre. Oamenii aceștia au în ochii lor, și pe figurile lor, o frumusețe pe care se merită s-o elogiez, ceva căpătat în „timpul din urmă”, de cînd pătrunderea artei în masele largi de cetățeni a devenit o preocupare constantă. În ochii lor și pe chipurile lor surprind lumina pe care o aduce cultura în ochii și pe chipul nostru. Surprind capacitatea de a se bucura de poezie și de poet. De proză și de prozator. De umor și de umorist. Pentru că toți acești oameni cautau și contactul viu cu creatorul de frumos.

Sîntem invitați să asistăm la un spectacol de surprinzătoare calitate, cu **Domnișoara Nastasia**, apoi rămîn să schimb citeva cuvinte cu un tînar care îmi povestește, cu orgoliu reținut (asa cum stă bine unui autentic intelectual), ce discuții „de la egal la egal” a dus în Franța, ca delegat al U.T.C.-ului, cu tinerii francezi. Și el îmi se părea puțin mirat că descoperise, „acolo”, acest „de la egal la egal”, adică de la același nivel intelectual. Tînarul „filosof” din Urziceni — **Alexandru Buleandru**, un fel de arab frumos, cu părul creț, pe care-l privesc cu dragostea acordată propriului meu fiu — a descoperit, ușor uimit, că și pe Ialomița se nasc valori intelectuale. E ușor uimit, bucușor uimit, că „ceva” s-a schimbat în raporturile locurilor copilăriei lui cu lumea.

Discutăm și trăim, amîndoi, la colț de masă, bucuria acestei descoperiri.

Tudor Popescu

Griul

— Cum e griul ?
— Crește !

UNA din reprezentările ce urcă și străbat prin sîta memoriei, deasă și neîndurată, — căci ea cerne miradele de chipuri, momente și imagini ale unei vieți, este una aleasă și împăratească și anume, imaginea inconfundabilă a cîmpului, pașnic și sacru, pe care plutește și se înalță în libertate Griul.

Un fecior de țaran, și cel care nu este fiu de țaran în țara aceasta, a noastră, de astăzi, este nepot sau doar strănepot de țarani și aparține astfel nobiliei stîrpe ce nu este numai sarea pămîntului, dar însăși rațiunea și singele neamului, nu se va putea despărți niciodată de imaginea mentală, de obsedantul tablou figurativ al pașistii uniforme, „ca peria”, care este, de aproape și de departe, verdele incomparabil al Griului.

Reprezentarea aceasta vie, stenică, îndrăgită colorează, definește și încarcă de speranță într-o structură psihologică țărănească chiar și toamna cea mai adîncă și mai plină de cefuri, adîncul toamnei, din care s-a retras orice strălucire vitală a unui regn întreg.

Nicidecum simbolul vieții nepieritoare nu a fost mai viu și nu s-a oferit mai radical observației lucide asupra puterilor naturii și mai revelator contemplației poetice ca verdele nemuritor al Griului într-o toamnă tîrzie.

Veștejirea lumii vegetale și aparenta ei iremediabilă extincție este dintr-odată și absolut contrazisă și purificată de apariția miraculoasă a firului de griu, te-

nace în natura sa, în stare să străbată prin înghețuri imperiul vitreg al iernii, dînd astfel o ultimă măsură asupra puternice și neînvinsale sale naturi.

Vigoarea grăunțului de Griu, creatoare de legende și de mituri, se încarcă de nobletea vieții însăși, nepieritoare și venind din timpuri imemorabile, din Griul piramidelor, în stare să încolțească și astăzi, exact ca în vremea felahilor Egiptului antic, primul lui cultivator și, poate datorită lui, civilizatori ai unui apăsător vitreg și spin, acela al neîndurătorului desert.

Dar mirarea noastră asupra celei mai alese germinații a pămîntului nu s-ar liniști dacă n-ar avea cunoașterea calmei izbucniri a Griului, legată de formele ciclului muncii, cărora Hesiod, poetul dinții al roadelor și al ogoarelor, nu ar fi inserat cu pana semnele scrise și sacre ale unui praxis milenar : **Munci și zile**.

De atunci și pînă astăzi Griul-grăunță, mit, Griul cristoforic, cum îi spune Blaga, imagine a germinației neîntrerupte, răsare și pe ogoarele noastre pe care **semănătorii harnici** le țin treze și în stare de veghe.

În Bărăganul nostru, generos și aspru, multă vreme hrănită altădată de seminții ce nu l-au semănat, nu l-au secerat și nu l-au treierat, el, Griul, crește astăzi ca un element statornic și liniștitor și spre el se îndreaptă nădejile unui popor ce îl avea din vremea lui Alexandru Macedon, cuceritorul, care cu ostirea lui nemălăzută n-a putut să-l culce.

Pan Izverna

Mihail Cruceanu — 95

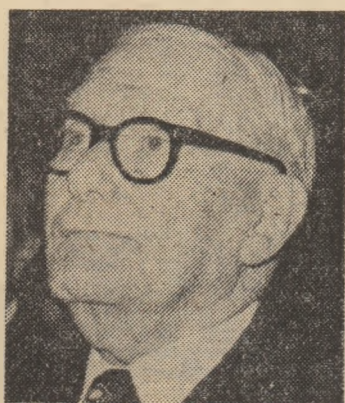
LA nouăzeci și cinci de ani, personalitatea lui Mihail Cruceanu se înfățișează cu două aspecte în aparență contradictorii : poet simbolist și comunist vajnic. Am scris în aparență, pentru că, în fond, nu văd nici o contradicție între sensibilitatea poetică de nuanță simbolistă și lupta pentru frumusețea lumii și a omului. Alții au văzut-o și, într-o vreme, Mihail Cruceanu a simțit consecințele.

Și totuși, contradicții dialectice, crea-tore în acest poet și om politic există. Pe el nu l-au deranjat, dar nici nu i-a fost viața ușoară. Cînd a debutat, s-a îndreptat spre Macedonski, care, în vremea aceea, nu era un agreeat al lumii literare și al societății și care, în afară de fastul desuet al cenacului din strada Rafael, nu îi putea oferi tînarului poet vreun alt avantaj decît recunoașterea talentului, ceea ce va confirma și într-un autograf pe un volum dat mai tîrziu lui Mihail Cruceanu. Nu s-a lăsat sedus de fama lui Titu Maiorescu. („În atmosfera de admirație pe care i-o creau admiratorii veniți din toate părțile, mă căzneau să înțeleg în ce legătură se găseau amintirile și relatările unor fapte diverse cu caracterul gîndirii filozofului ce făcea obiectul prelegerii la cursul de istoria filozofiei. Dacă n-am reușit complet să mă lămuresc, vina trebuie împărțită pe din două. O parte din ea, cred că-i revine profesorului și, după cum se cuvine, partea cea mai mare”). În schimb, a stat o bună bucată de vreme sub influența personalității lui Ovidiu Densusianu, la a cărui revistă „Viața nouă” a colaborat, în a cărei redacție se iscau discuții „serioase și educative”. („Dintre scriitorii în viață, ne plăceau Duiliu Zamfirescu, Alexandru Macedonski, D. Anghel, dar treceam prin ascușitul criticii revistele literare fără literatură, cum ni se părea publicația junimistă „Convorbiri literare”).

În 1915, Mihail Cruceanu era cunoscut, chiar bine cunoscut, în cercurile literare bucureștene. Publicase, în 1912, primul volum de poezie : **Spre cetatea zorilor** și, trei ani mai tîrziu, pe cel de al doilea : **Altare nouă**. Tineretul recita cu fervoare și cu plăcere :

„Trandafirii galbeni ce-i purtai
aseară,
Trandafirii galbeni, galbeni ca de
ceară,
Aplecați pe sînu-ți ca-ntr-o rugă-
ciune,
Trandafirii galbeni, ce-ți puteau
ei spune ?”

Dar toate acestea nu l-au împiedicat să ajungă profesor la gimnaziul din Alexandria, „încalcat într-o cameră mobilată la o onorabilă proprietărească, care mai închiriasse o cameră unui tînar ajutor de judecător, Dem. Demetrescu-Buzău”, cel ce va rămîne în literatură sub pseudonimul Urmuz. În monotonia aceluiași tîngușor din Teleorman — Delior-man — pădure nebulă, unde din „plătiseală”, în loc să-și spună „bună dimineața”, unul striga „pipirig”, iar celălalt răspundea „codobatură” și unde, în petrecerile cu „tratații” și „jocuri de societate” din casa unui angrosist, Urmuz declara în fața frumusețelor locale că dintre flori, lui îi plac ridicurile, pătlăgelele și verzele, iar dintre animale

coropișnițele și șoarecii — și fetele „se prăpădeau de ris auzind preferințele ajutorului de judecător” — în acel orașel prăfuit vara, pustiu și întunecat iar-na s-a încheiat prietenia dintre „un judecător timid, pasionat de literatură și muzică și un poet simbolist”. Acolo, în seri triste și ploioase, Urmuz îi povestea lui Mihail Cruceanu „mici satire” cărora „Demetrescu nu le dădea mare importanță, găsindu-le bune de debeat între prieteni”. Poetul nu îl considera scriitor pe ajutorul de judecător din Alexandria și nici mai tîrziu nu l-a considerat, dar i-a înțeles „năzdrăvăniile”, dîună cum l-a înțeles pe om. Nu se află și aici o contradicție în personalitatea lui Mihail Cruceanu ?

Avatarurile primului război mondial l-au dus pe poet la Iași și la Odesa, în refugiu. În 1918, după pacea de la Buftea, încă la Iași începuse să se noi partide și partidele care rîv „înnoiesc țara”. Se deschideau pentru cariere politice. Tinerii valoroși erau atrași spre nolle formațiuni. Ce l-o fi împins pe Mihail Cruceanu ca, în loc să se oprească în cluburile unor asemenea organizații, să se strecoare într-o seară din toamna anului 1919, „ca un simplu cetățean al Craiovei în modestul local al mișcării muncitorești din strada Copertari, unde era și sediul Partidului Socialist” ? De aici și pînă la 8 mai 1921, cînd, în calitate de vice-presedinte al Biroului ce conducea lucrările Congresului, a votat pentru înființarea Partidului Comunist Român, drumul a fost mai scurt, dar și mai greu. L-a parcurs cu aceeași convingere și cu aceeași seninătate cu care a trecut și de la conducerea Congresului direct în închisoarea Văcărești și apoi pe banca acuzatilor din faimosul proces din Dealul Snirei. Și așa o continuat toată viața, lungă sa viață, pînă astăzi la nouăzeci și cinci de ani, cînd este cel mai vîrstnic scriitor și cel mai vîrstnic membru fondator al Partidului Comunist Român, contrazicînd legile naturii prin forța lui biologică, spirituală și morală.

Aspecte contradictorii în personalitatea lui Mihail Cruceanu ? Nicidecum ! Poetul l-a completat și l-a umanizat pe revoluționarul politic, iar comunistul l-a dus pe poet spre înțelegerea profundă a frumusețelor lumii, ale omului.

George Macovescu

De MIHAILOPOL

● Într-un veac plin de oameni cu slujbe și ocupații artistice, el a trăit din măiestrie. Și asta într-un domeniu al creației unde măiestria pare bun public dar unde, evident, puțini sînt aleși : fotografia. Nu fotografia de artă, nu fotografia de confort optic ori sufleteș, ci pur și simplu fotografia.

Prima și cea mai semnificativă observație ce-o aveai de făcut la fotografiile sale, prima și cea mai înțeleasă cugetare ce rămîne încă de zis la fotografiile lui Mihailopol este că sînt toate „de Mihailopol”. Singurul mare meșter din bransă pe care nu l-am văzut niciodată fără aparat și anume fără el agățînd de gît și-n stare de funcțiune — și omul, și unealta — astfel că nu se va ști niciodată cine pe cine lega ; dacă era destinul lui Mihailopol fotografia sau dacă îl fusese destinat fotografiei — ca stare a adevărului și adesea a sublimului — să-l aibă pe Mihailopol.

Singurul fotograf român și, cu siguranță, unul din cei cîțiva în lume care au o operă de autentică originalitate. În fotografie poți da lesne aparența unei opere prin teme, prin tipic, prin stăruință și, de obicei, prin ceea ce se cheamă tehnică. În toate, meritul nu-i al ochiului și simțirii, ci al motivelor, al timpului și al fabricii de scule pentru atelierul fotografului.

La Mihailopol, tot meritul e al lui Mihailopol. El a avut talentul de a se afla acolo, în secunda de grație și în locul de grație, cu toate lentilele excitate. Pentru un artist fotografic proprietatea de a fi prezent acolo unde e trebuință de o fotografie — și nu de un desen sau reportaj — se numește talent. Nu întimplare, nu gînsă, nu obligație profesională. Nici o operă nu se construiește din întimplări, noroace și presiuni profesionale. Talentul cel mare al lui Mihailopol a fost să sesizeze frumosul natural. Peisajele lui Mihailopol, simple și rar umbrate de om, te umplu de melancolie, cu toate că ar trebui să exulți la tot ce-l pur și finit în ele. Melancolia vine din faptul că noi sîntem atît de inghesuiți de concepte și de semipreparate afective, încît e nevoie de o licoare foarte tare ca să bîgăm de seamă ce-am pierdut, ce pierdem încă din natură. Ori, mai bine zis, ce desăvîrșită e pierderea. Știind să se păstreze proaspăt pentru fapt, Aurel Mihailopol și-a înnoibilat numele și amintirea cu particula părinților. Tot ce a semnat Aurel Mihailopol, fotograf al artist al tuturor marilor premii ce se pot cîștiga în meserie pe continent, rămîne un DE MIHAILOPOL.

Tudor Octavian

La Casa de cultură Petőfi

STRADA Zalomit, scurtă și cochetă și totdeauna curată, leagă traficul aglomerat al străzii Brezoianu de liniștea odihnitoare a Cismiguiului. Pe această stradă-model, o clădire de culoare luminoasă găzduiește nucleul de cultură și artă al maghiarilor din București. Și nu numai din București. Personalități proeminente române și maghiare, din toată țara, au venit aici la simpozioane și spectacole, la expoziții și seri de poezie. Casa de cultură poartă numele lui Petőfi, poetul etou, cel care a căzut, în vara lui 1849, cu arma în mână, în luptele de la Albești (lingă Sighișoara) aparind cauza revoluției. Numele Casei este cum nu se poate mai bine ales, tocmai fiindcă bazele ei au fost puse, în urmă cu 125 de ani, de către revoluționari maghiari urmăriti după înfringerea revoluției și care, refugiați în România, au găsit aici deplină ospitalitate.

Ospitalitatea românească din zilele acelea fierbinții nu este o excepție oarecare. Revoluționarii bulgari s-au refugiat și ei la București și Brăila; bazele armatei bulgare menită să lupte, în 1877, pentru scuturarea jugului aliotman s-au format într-o tabără din apropierea Ploieștilor. Potemkinștii s-au refugiat tot în România. Luptători spanioli republicani din războiul civil, de asemenea. Iar cetățeni polonezi hăituiți după invazia germano-fascistă au venit în mare număr să-și găsească gălașul la noi.

Atunci, cu 125 de ani în urmă, o seamă de cărturari maghiari, veniți din Transilvania, urmăriti de poliția habsburgică, au fondat la București o societate literară din care făceau parte și istorici. Oficialitățile austriece au protestat și le-au cerut exilul, ceea ce, desigur, nu s-a întâmplat.

Printre ei se aflau oameni reputați ca de pildă, Koós Ferenc, Veress Sándor, inginer — intrat mai apoi în echipa de constructori ai primei noastre linii ferate între București și Giurgiu — cum și fiul său, Veress Endre, istoric, autor a nu mai puțin de douăsprezece volume despre relațiile româno-maghiare și prietenia dintre cele două popoare. El era un bun prieten al lui Nicolae Iorga. Printre ei se afla și medicul Fialla Lajos, care a luptat în rândurile armatei române în războiul de independență, la Plevna, ca medic, el nefiind singurul maghiar înrolat alături de români. Fialla, de altfel, este și autorul unei cărți de reportaje scrise direct în românește, despre dirigența și abnegația românilor în 1877 și intitulată *Reminiscențe din rezelul româno-ruso-turc. Anul 1877*. Fialla, ca bun amic și colaborator al marelui nostru Carol Davila, a pus cu el împreună bazele medicinei române moderne.

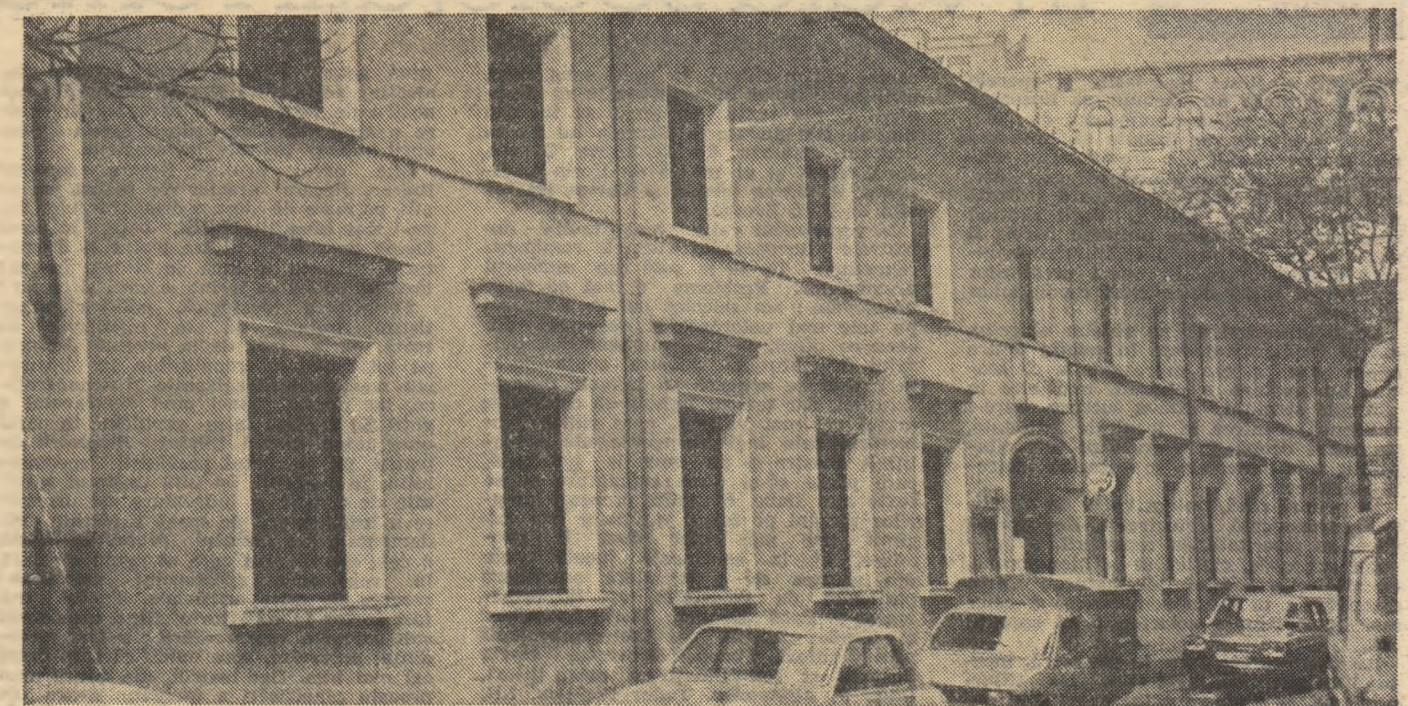
Să nu uităm nici faptul că marele poet clasic maghiar Arany János a scris o poezie despre Plevna. Poezia e bintuită de un aer de amărăciune îndreptățită de minia ce-o purta poetul armatelor țariste, după intrarea lor în Transilvania să înăbușe revoluția. Dar există, în substratul amărăciunii, o largă simpatie față de lupta pentru independență a popoarelor din Balcani — prin deducție, față de români. Arany a fost notar la Salonta, oraș înconjurat de sate românești, știa românește și avea vederi largi, umaniste, neumbrite de sovism.

Din păcate, multe din documentele vechii societăți maghiare au fost pierdute sau distruse, parte în timpul primului război mondial, odată cu intrarea trupelor germane în Capitală, parte mai târziu. I-am sugerat directorului Casei de cultură Petőfi Sándor să facă cercetări la Arhivele Statului unde ar putea da peste multe lucrări interesante. Iată, se știe că doamna Elena, soția domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a participat la deschiderea unor lăcașuri maghiare de cult. Or, prin simplă deducție, este, practic, imposibil ca ea să nu fi participat și la deschiderea unei societăți literare, mai cu seamă că această societate nu s-ar fi putut constitui legal fără aprobarea cancelariei domnești.

În 1883, la 25 de ani de existență a societății, din inițiativa unui fabricant de căruțe, secul, pe numele de Nagy István, membrii societății literare maghiare au cumpărat locul viran pe care se află astăzi Casa de cultură și au ridicat o clădire modestă dar salvatoare pentru nevoile stringente de atunci. El a fost ajutat de revoluționarii maghiari refugiați și de urmașii lor, de acum oameni bine stabiliți în Capitală și cu gospodării solide. Idealul revoluționar nu l-au uitat însă niciodată, urmașii lor au aderat la mișcarea socialistă din România.

Dar care era, în fond, rostul fostei societăți? Rostul și idealurile ei erau pe cit de clare, pe atât de frumoase — ele sunând și astăzi foarte umaniste și foarte actual. Marele cărturar și umanist Mikó Imre a trimis membrilor societății maghiare bucureștene o scrisoare de felicitare, cu următorul îndemn: „Scopul nostru să fie loialitatea față de statul și față de poporul român, față de legile țării gazdă și față de cultura românească. În același timp să cultivăm cultura noastră, limba, tradiția și spiritualitatea ei”.

Spre cinstea și demnitatea poporului nostru, „Societatea literară” a continuat neîntrerupt și după 1 Decembrie 1918. Faptul în sine nu trebuie să mire. În Transilvania, după actul Unirii, a continuat să apară o constelație întreagă de ziare și reviste în limba maghiară, — ba, mai mult, la Oradea apărea, la un moment dat, o revistă literară bilingvă, așa

Clădirea Casei de cultură „Petőfi Sándor”

cum e revista studențească „Echinox” din Cluj. Nici în timpul dictaturii carliste nu a fost interzisă. Între cele două războaie au participat la ședințele ei și o seamă de scriitori români. Mihai Beniuc își aduce aminte de o astfel de participare. În ideea unei monografii a „Casei de cultură Petőfi”, care ar putea apărea la anul, cînd se împlinesc 100 de ani de la ridicarea primului ei sediu propriu, s-ar putea solicita date precise de la foștii participanți, s-ar putea urmări presa vremii, maghiară și română, pentru ca istoricul societății să fie cit mai bine clarificat. Tinerii maghiari de astăzi, care o animă și-i dau strălucire, nici nu știu măcar dacă în perioada celui de-al doilea război mondial Societatea funcționa sau nu. S-ar fi putut să funcționeze — minoritățile naționale n-au prea avut de suferit, la noi, în anii războiului. Sau poate că nu.

Oricum, cînd este vorba de o instituție cu o vechime atât de mare și o activitate atât de prodigioasă, e de datoria cercetătorilor de istoria culturii și civilizației să-i urmărească biografia și destinele.

DUPĂ Eliberare, aidoma tuturor instituțiilor de cultură democratică, străvechea Casă de cultură Petőfi a intrat în drepturile sale legitime și în largul nestînjnit al activităților sale. A fost vizitată de Dr. Petru Groza care, de altfel, a și dat dispoziție ca, în 1951, vechea clădire să fie renovată, practic reaclădită, cu toate spațiile copioase care-i asigură astăzi paleta multiplă a cercurilor de creație. Din motive, însă, de administrație dogmatică, împletite cu o dulce delăsare și confuzie, casa a fost o vreme închisă. Este și de data aceasta meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru și președintele României Socialiste moderne, de a fi hotărît repunerea în drepturi depline a Casei și a renovării ei, în 1939. Astăzi, îmi mărturisește, cu mindrie legitimă, prietenul meu bun, vechi și drag, Antal Miklós, „Casa de cultură Petőfi” reprezintă unul dintre centrele culturale cele mai de seamă din Capitală, ea este cunoscută, în egală măsură, de oamenii de cultură, de artă români și maghiari, care vin pe scena ei să se rostească, vin în sală să asculte, vin în foaier să vadă o expoziție.

Căci, continuatori ai unei tradiții atât de bogate și de semnificative, oamenii de cultură și artă, oamenii de știință, legați de menirea Casei Petőfi, văd în ea, așa cum îmi spune directorul Antal, un simbol al frăției româno-maghiare. Or, acest simbol nu este doar o emblemă protocolară, ci este lucrarea în sine, argumentul și idealul instituției.

În ziua în care am revenit pentru a nu știu cîta oară în incinta Casei, se finisa un spectacol festiv intitulat: *Avem o patrie comună și un singur fel: comunismul*, realizat împreună cu „Casa de cultură Schiller” a germanilor din Capitală. Spectacolul va fi premers de un simpozion, condus de Antal, cu concursul profesorului universitar Ludovic Tovissli de la A.S.E., a profesorului universitar Avram Filipaș, jurist de la Facultatea de drept din București, și a scriitorului Ernest Breitenstein. Acest spectacol, închinat Conferinței Naționale a Partidului, celor 35 de ani de la proclamarea Republicii și celor 65 de ani de viață și 50 de ani de activitate revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu este — să zicem așa — cota din decembrie 1982 a instituției. Dar pînă la această cotă, de 125 de ani încoace, mai ales din 1969 încoace, palmaresul ei este bogat, variat și dens. Pe aici au trecut și au militat cu verbul oameni de seamă, dintre care unii mai sînt, alții nu mai sînt, printre noi. Mihai Beniuc și Franyó Zoltán, Bánya László și Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu și Kovács György, Nagy István și Virgil

Teodorescu, Zaharia Stancu și Szemlér Ferenc, Majtényi Erik și George Macovescu, Nichita Stănescu și Kányádi Sándor, Ana Blandiana și Szász János, Domokos Géza și Hajdu Győző — în genere toți traducătorii din literatura maghiară, vîrstnici sau tineri. Tudor Arghezi, care se putea rosti aproximativ ungurește, mort înaintea redeschiderii Casei, nu a apucat s-o viziteze, dar Miltura este președinta „Clubului Femina”.

La același club participă și actrițele Draga Olteanu, Cristina Stamate, Rodica Sanda Tuțuianu și altele, prezența lor polarizînd participarea tinerelor din Capitală, românce sau maghiare, și înlesnind apropierea lor de teatru, de tainele Thaliei, în genere de dragostea pentru frumosul transfigurat.

Tot așa, din lumea muzicii, de la Zeno Vancea și Ludovic Bács, pînă la compozitori tineri, foarte mulți au onorat această casă serioasă, de aleasă ținută cărturărească.

Mi se spune că în programul casei intră frecvent preocuparea pentru marile aniversări, mai ales cele propuse de UNESCO. Și îmi amintesc cu plăcere cum, după ce l-am sărbătorit la Oradea pe marele Ady, împreună cu prietenul meu Garai Gábor de la Uniunea Scriitorilor din Budapesta, am venit să-l sărbătorim și aici. Și la sărbătoarea lui Petőfi am participat. „Casa de cultură Petőfi” i-a sărbătorit deopotrivă, cu aceeași pasiune intru frumos, pe Arghezi și Arany, pe Bartók și Enescu, pe Agârbiceanu și József Attila, iar acum pregătește cinstirea marelui compozitor Kodály Zoltán. Cum e normal, nici aniversările celeorităților cu care trăim, muncim și visăm nu scapă programului generos și minuțios al conducerii tovarășilor de la „Petőfi”. Iarăși îmi aduc aminte cum l-am sărbătorit aici pe prietenul meu mai mare (la propriu și la figurat) Horváth Imre, unul din patriarhii poeziei maghiare din România, Imre baci, cel ce intră în peisajul material și spiritual al Oradei mele de astăzi. Și sînt sigur, de asemenea, că marele poet Mihai Beniuc, traducător din ungurește, promotor și continuator asiduu al prieteniei româno-maghiare, autorul poemului *Gelu și Tuhutum*, va fi și el sărbătorit, cu egală dăruire, la cei 75 de ani de viață.

Pe poarta larg deschisă a curții curate și dichisite, ca de întreprindere farmaceutică, a casei, intră mereu și ies grupuri de tineri. Români și maghiari. Nu poți deduce nația: cu toții vorbesc o limbă română nu numai corectă, ci și frumos nuanțată. Tovarășii care activează la Casa „Petőfi” vorbesc, cu aleasă simetrie, o limbă maternă literară și o limbă română literară — dovadă certă că este vorba de un lăcaș de cultură și nu de simplă distracție. Cultura cere respectul limbii la zenitul ei istoric și al civilizației adiacente. Spectacolele teatrale, în limba maghiară sau română, sînt alese după criteriul ideologic și estetic. Recent, s-a pus în scenă piesa *Intîlnire la Tebea* de D.R. Popescu. Anterior, în românește, un colaj de piese istorice adunate sub titlul generic de *Letopisul*, un colaj de schițe dramatizate intitulate *Mica publicitate* de Dumitru Solomon, iar în maghiară, o piesă intitulată *Steaua albă*, dramatizată de Nagy László (student la Academia „Ștefan Gheorghiu”) după romanul lui Ferenczy István...

Regizorul cel mai apropiat de Casă este Hary Eliad din Ploiești, iar actori care vin și ei în ajutorul regiei și al recitalurilor sînt Ana Szeles, Cornel Girbea, Ádám Erzsébet, Florin Piersic, Ilés Kinga, Nemes Levente, Ov. Iuliu Moldovan, V. Papaiani, Ioana Crăciunescu și alții.

CA ORICE casă de cultură, Casa de pe Zalomit nu se mărginește numai la literatură și teatru. Deunăzi, cînd m-am dus să-mi adun datele pentru aceste rânduri, în foaier puteam admira o expoziție de fotografii ale pictorilor și sculptorilor maghiari din România. Din păcate, în lumea pictorilor de faimă lipsește unul ca Ștefan Szőnyi, cum și pictorii de la filiala din Oradea (nu o spun cu ifose de patriot local, ci cu realismul cel mai rece posibil). Dar care expoziție de acest fel (și care cere, în plus, deplasări, cheltuieli, cunoaștere bună a scării valorilor) — poate realiza rotundul? Oricum, la „Casa de cultură Petőfi” se deschide la două săptămîni cite o expoziție. Ceea ce e mult, foarte mult. Și nu numai de pictură, ci și de artă populară. Ceramică de pildă, a creatorilor populari, cum ar fi Micșoreanu de la Horezu și Jozsa János de la Corund. Ba chiar o întreprindere de stat cum este „Arta Harghitei” a venit aici să expună și să sondeze gusturile oamenilor de cultură, țesături și produse ceramice. În felul acesta, o casă de cultură trece dincolo de datoria sa de a expune și face reclamă produselor statului, face marketing așa-dar.

Tot folositoare, în sensul lui *utile dulci*, este hotărîrea inspirată a unor componenți ai Filarmonicii bucureștene și orchestrei Radio-tv de a veni aici, la „Clubul Bartók” unde să prezinte, ca într-o repetiție generală, viitoarele spectacole ale unor formații reduse ca număr. Așa face cvartetul clasic condus de Arcadie Zanca, așa fac unii soliști ca Csaba Peter sau Erika Kreutzer. Melomanii legați sufletește de club își spun, firește, cuvîntul iar formațiile muzicale nu au decît de cîștigat. E o experiență care se cere extinsă și la celelalte case de cultură. Trebuie să se iasă odată din stereotipie, din rutină, din șablon. O casă de cultură are, întîi și-ntîi de toate, o funcție creatoare și modelatoare și nu înfeudarea mecanică într-un program rigid. În arta profesională și amatoare ea nu trebuie să se supună stereotipiei ci să caute soluții, să facă osmosă dintre ele, să imprime amatorilor știința și virtuozitatea profesioniștilor iar profesioniștilor, cînd ajung la platonați, spontaneitatea și vivacitatea artei populare.

Ca toate casele de cultură, Casa Petőfi are o sumedenie de cercuri, cu care se și autofinanțează. Ele nu sînt însă de ordin uscat comercial. Un cerc de limbi străine, de exemplu, aduce venit, dar educă, instruiște, deschide orizonturi. Un pragmatism al Caselor de cultură e necesar totuși — ele nu pot trăi în stare idilică, platonică. A învăța croitorie, meșteșuguri de radio și televiziune, în repararea sculelor moderne care ne incită odihna, este practic necesar. Cercuri de ghită, balet, de teatru (Casa Petőfi a cucerit, la acest capitol, locul întîi pe țară în cadrul recentei ediții a „Cîntării României”) și alte cercuri proprii tuturor caselor de cultură, atrag tinerii spre Zalomit, din plăcere și interes, din curiozitate și necesitate. „Principalul este — afirmă cu gravitate directorul — că am scos fostul club din condiția distracției ieftine, a după-amiezilor de simbătă și duminică. Am ridicat fostul club la rangul de Casă de cultură în înțelesul înalt și tulburător de frumos al cuvîntului. Informăm, educăm, învățăm meserii și limbi străine. Firește, și distrăm. Dar cu o distracție civilizată, care ține de desfătarea și igiena sufletului. De conștiința socialistă, așadar! Este felul loial de a răspunde la condițiile create de partid și de stat tuturor iubitorilor de adevăr și frumos de pe cuprinsul patriei. Este răspunsul dat cu credință comunistă marelui umanist Mikó Imre, care cu 125 de ani înainte milita pentru prietenia dintre români și maghiari — cum și istoricul Veress Endre, care a scris douăsprezece volume despre această prietenie”.

Al. Andrițoiu

Implicarea teatrului în viața societății românești

NE cinstim înaintașii și operele acestora nu trebuie să lipsească de pe scena românească de azi, așa cum nu trebuie să lipsească nici marile creații ale dramaturgiei universale, clasice sau contemporane, dar, mai înainte de toate, o mișcare teatrală nu poate fi vie, activă, decât căutând răspunsuri pe măsura timpului cărui îi slujește, în creația dramaturgiei originale contemporane, în opera creatorilor animați ei înșiși de spiritul revoluționar al epocii.

Cred, încercând să ne situăm obiectiv, dar și implicat totodată în relația dintre opera scrisă și cea reprezentată, că teatrul bucureștean a obținut, mai ales în ultimele stagii, câteva succese care-i validează menirea și locul de inițiativă, pe care-l ocupă, prin creatorii și posibilitățile sale materiale, în mișcarea teatrală românească.

În primul rând, putem vorbi de o politică consecventă a teatrelor, de promovare, cu prioritate, în repertorii, a pieselor originale, clasice și contemporane, de slujire a acestei dramaturgii prin distribuirea în piesa românească a celor mai bune talente actoricești pe care le au.

Au fost reprezentate, în premieră, începând cu stagiunea 1978-1979, 110 titluri originale, 92 dintre acestea aparținând autorilor în viață. Iată și un număr de titluri pe care, atât publicul, cit și presa de specialitate, le-au înconjurat cu entuziasmul ce-l generează: *indeobște evenimentul artistic: A treia teapă* de Marin Sorescu și *Cartea lui Iovita* de Paul Everac, pe scena Teatrului Național. Nu sînt turnul Eiffel de Ecaterina Oproiu, *Evul mediu întimplător* de Romulus Guga și *Niste țărani* de Dinu Săraru, pe scena Teatrului Mic, *Mormintul călărețului avar* de D. R. Popescu pe scena Teatrului „Bulandra”, *Echipa de zgomote* de Fănuș Neagu, *Ordinatorul*, *A cincea lebedă* de Paul Everac, pe scena Teatrului Giulești, *Scena de lemn* de Fănuș Neagu și *Jocul vieții și al morții* de Horia Lovinescu pe scena Teatrului Nottara, *Concurs de frumusețe* de Tudor Popescu la Teatrul de Comedie. Sigur că numărul spectacolelor valorificând texte dramatice demne a fi citate, dar nu întotdeauna generind și reprezentativitate de excepție, este cu mult mai mare; după cum nu trebuie neglijat nici efortul teatrelor, demn poate de o cauză mai bună, de a realiza spectacole de succes la public cu texte mediocre.

Teatrul românesc trebuie să devină o forță care să activeze conștiințele în vastul proces al făuririi societății socialiste multilateral-dezvoltate. Sîntem datorii nu numai pentru prezent; așa cum au făcut-o și înaintașii noștri, lăsîndu-ne moștenire opere fundamentale ale simțirii și sufletului românesc, noi înșine trebuie să lăsăm dovadă, prin opere nemuritoare, despre acești ani înflăcărați, despre patosul revoluționar al epocii, eroismul cotidian al milioanei de oameni ai muncii. Trebuie să lăsăm în urma noastră opere dramatice durabile. Acestea se făuresc la masa de lucru a dramaturgului, dar ele pot fi desăvîrșite uneori și printr-o permanentă colaborare cu creatorii de spectacol, la întîlnirea cu publicul clar, care va sancționa prompt neadevărul, superficialitatea cu

care-i redăm chipul. În acest sens, cred, aici, în teatrele bucureștene, s-au desăvîrșit citeva texte cu șanse să învingă timpul. Mă gîndesc la *Răceala* lui Marin Sorescu, *Interviu* de Ecaterina Oproiu, *Jocul vieții și al morții* de Horia Lovinescu, *A cincea lebedă* și *Cartea lui Iovita* de Paul Everac.

În repertoriul celor mai multe din teatrele bucureștene textele românești reprezintă 70-80 la sută din numărul premierelor. Problema e însă ce texte promovăm; am selectat noi cu adevărat pe cele mai valoroase și necesare din ceea ce oferă, la un moment dat, peisajul dramaturgiei noastre contemporane? Unii se acoperă cu numele dramaturgului, dar teatrul trebuie să reprezinte textul cel mai valoros, care ridică problemele cele mai stringente ale actualității noastre și nu numele autorului, care poate să-și pună semnătura și pe texte mai slabe. Statistic, prezența autorilor români pe afișul ultimilor trei stagii (nu mă refer doar la premiere, ci la spectacole jucate, unele din acestea cu o premieră anterioară perioadei de referință) ar fi următoarea: Paul Everac, Horia Lovinescu și Teodor Mazilu au fost reprezentați prin 6 titluri, Theodor Mănescu, Marin Sorescu și Ion Băieșu cu patru titluri, Radu F. Alexandru, Tudor Popescu, I.D. Șerban, Dan Tărbilă cu 3 titluri; cu cite 2 titluri sînt prezenți pe afișul acestor ultime trei stagii Ecaterina Oproiu, Adrian Dohotaru, D.R. Popescu, Al. Sever, Fănuș Neagu, Leonida Teodorescu. Urmează apoi un număr de aproape 50 de autori cu cite o singură piesă. Socotind îndreptățit interesul pentru cea mai mare parte a dramaturgilor jocați, nu putem să nu constatăm totuși o anumită confuzie a selecției, care pune pe picior de egalitate textul valoros și cel mediocre, acreditînd sentimentul valorii unor dramaturgi pe care spectatorul e dispus să-l uite de cum a ieșit din sala de spectacol, dar care au meritul de a fi foarte singuricioși.

Asupra acestui lucru trebuie să reflectăm cu mult mai multă răspundere decît

pină acum. Fiindcă tocul de mai sus, alcătuit ad-hoc, reflectă, din punctul nostru de vedere, și o oarecare îngustare a ariei tematice asupra căreia s-au oprit uneori teatrele bucureștene.

Știe oare, acum, fiecare secretar literar, fiecare director de teatru, ce se află pe masa de lucru a dramaturgului, care-i sînt intențiile? Și, oare, în acest dialog permanent dintre teatre și dramaturgi, teatrele au încă de la bun început tăria să spună ce le interesează și ce nu?

Fermitatea ideologică, politică și artistică trebuie să se manifeste cu toată tăria încă de la nivelul lecturii, pe tot parcursul repetițiilor, în elaborarea concepțiilor regizorilor și scenografilor, nu numai atunci cînd spectacolul e gata. Se creează false probleme în cazul unor texte, numai fiindcă directorii de teatru, pe parcursul pregătirii spectacolului, în repetiții, își uită cu totul sarcinile de control și îndrumare, de urmărire a transpunerii pe scenă a ideilor fundamentale ale textului dramatic. Există o cale sigură prin care se poate strecura în repertoriul spectacolului mediu: crearea de crize artificiale. Textul n-a fost inclus în repertoriu, fiind considerat sub valoarea reprezentării; a fost incredințat autorului, spre modificări, în cazul cel mai bun. Dar teatrul, din cauza unei proaste planificări a muncii, n-are ce repeta; textul deja aprobat cere interpreti care sînt la filmări... Și atunci e împins în față textul salvator; „n-are probleme”, e drept că n-are nici valoare, dar principalul e că „n-are probleme”, distribuția ar putea fi incredințată exact actorilor care n-au norma îndeplinită, regizorului care n-are nici el norma... Dramaturgul e dispus la toate concesile, numai ca să se vadă jucat. Promite că va mai lucra pe parcursul repetițiilor, va schimba, va accepta toate sugestiile de text, de cuvînt, de literă... Și dacă direcția teatrului n-a avut simțul prevederii, încurajînd spectacolul cu cîteva nume de rezonanță ale scenei, atunci spectacolul moare, cum se spune, de moarte bună.

Nu pot să dorm, piesă istorică de Ion Brad, în premieră absolută la Teatrul Foarte Mic. În rolul lui Timotei Cipariu, actorul Nicolae Iliescu. Regia, Cristian Hadjiculea.

OFORMĂ dintre cele mai concrete și eficace de promovare a dramaturgiei originale o constituie, fără îndoială, programarea spectacolelor, frecvența cu care acestea ajung în fața publicului. Dar între numărul premierelor și frecvența cu care acestea ajung în fața publicului, atunci cînd alegerea lor n-a fost riguroasă, după criterii ferme, se creează o discrepanță compromițătoare. Poți programa o dată, de zece ori, un spectacol care n-are ecou la public, în numele a ceea ce numim *politică teatrală*, adică dorința de a impune un text, idelle pe care le vehiculează, dar în cele din urmă, în teatru, această lege a cererii și ofertei ne va da peste cap nobilele intenții prin lipsa de eficiență.

Urmărind relația dintre numărul premierelor românești dintr-o singură stagiune, numărul spectacolelor și numărul spectatorilor care le-au frecventat, cred că putem trage cîteva concluzii care mi se relevă ca deosebit de importante pentru mișcarea noastră teatrală de azi. În programarea săptămînală, la Teatrul Național, de la 30 la sută spectacole cu texte originale și 40 la sută din totalul spectatorilor în 1979, s-a ajuns azi la 56 la sută spectacole și 58 la sută spectatorii; la Teatrul „Bulandra”, 45,5 la sută piese românești programate în 1979 și 44 la sută public, 22,3 la sută la spectacolele în 1982 și 22,5 la sută din totalul spectatorilor; la Teatrul Mic, în 1979, în programarea spectacolelor 35 la sută erau texte românești și 28 la sută public la acestea, în 1982 s-a ajuns la 42 la sută spectacole cu texte originale și 55 la sută la acestea; în 1979 Teatrul Foarte Mic a programat 61 la sută spectacole cu piese originale, corespunzînd acestora 62,3 la sută public, ajungînd astăzi să programeze 67 la sută piese originale, din totalul publicului, acestea fiind urmăriți de 71,27 la sută. La Teatrul Nottara, 59,4 la sută spectacole cu texte românești în 1979, 47,10 la sută din totalul publicului, 64,35 la sută din totalul spectacolelor programate azi și 57,58 la sută din totalul publicului. Teatrul de Comedie programa, în 1979, 40 la sută piese românești, cu un public care reprezenta 41,5 la sută, ajungînd azi să programeze 57 la sută spectacole cu piese românești, corespondentul acestora la public fiind de 60 la sută spectatorii.

Constatarea principală: publicul se regăsește pe sine, cu problemele sale de fiecare zi, în spectacolul cu text original. S-a realizat, deci, un salt valoric incontestabil în creația dramaturgică și în aceea teatrală.

Am încercat în cele spuse pînă acum să îndemn la reflecție atât creatorii de teatre cit și dramaturgii, pornind de la starea de fapt a piesei originale în peisajul teatral al Capitalei. Considerînd rosturile incredințate teatrului românesc azi în formarea omului nou, cred că se impun, atât din partea teatrelor cit și a dramaturgilor, strădanii noi în descoperirea temelor și modalităților estetice, care să determine o mai amplă implicare a teatrului în viața societății noastre.

Amza Săceanu

ȚIRGU-MUREȘ

Festival pentru tineret

LA Tg.-Mureș, în trei săli (sala mare și sala mică ale Teatrului Național, sala Studio a Institutului de teatru), s-a desfășurat, între 22-28 noiembrie, cea de-a III-a ediție a Festivalului spectacolelor de teatru pentru tineret, organizat de Comitetul Central al U.T.C., Consiliul Cultural și Educației Socialiste și Consiliul U.A.S.C.R. Spro nedumerirea țirgumureșenilor, care își iubesc teatrul și se mîndresc cu el, teatrul-gazdă, care a oferit festivalului condiții optime de desfășurare, nu a figurat însă — pe afiș și programe — printre organizatori, de parcă el nu ar fi avut nici o contribuție la realizarea acestei manifestări.

Gongul inaugural a bătut, simbolic, pentru Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, instituție care își onorează cu demnitate titulatura înscrisă pe frontispiciu și care a inițiat și ea, și patronează de mulți ani, un remarcabil Festival al spectacolelor pentru copii și tineret. Talentații actori pietreni au prezentat publicului, prin intermediul piesei lui Eduard Covați *Anotimpuri teatrale*, ipostaze diferite ale condiției actorului, ale frămîntărilor sale profesionale (uneori sublim, alteori ridicole), — poate nu cu profunzimea și la complexitatea pe care am fi dorit-o, dar cu căldură, cu emoție, chiar dacă regia, semnată de autor, n-a reușit să ne sugereze miracolul și misterul artei scenice, existente dincolo de marile sau micile patimi ale slujitorilor ei.

Pe afiș au fost înscrise în continuare

nume prestigioase ale dramaturgiei românești: I. L. Caragiale (un scenariu colectiv, intitulat *Zgura*, din păcate neinspirat, confuz și realizat în tușe mult prea îngroșate, după farsa *Conul Leonida față cu reacțiunea*, prezentat de formația „Thespis” a Casei de cultură a științei și tehnicii pentru tineret Timișoara); Mircea Eliade (cu *Ifigenia* Teatrului Național din București, piesă de o mare frumusețe poetică, interpretată cu o remarcabilă forță tragică de Mircea Albușescu, alături de care Tania Filip — distinsă ex aequo cu premiul de interpretare feminină — reușește să redea cu finețe puritatea eroinei titulare); Aurel Baranga (scriitor care — prin *Interesul general*, spectacol prezentat de secția română a Teatrului Național din Tîrgu-Mureș în afară de concurs — se dovedește din nou maestrul sintezei contemporane românești); Teodor Mazilu (a cărui *Mobilă și durere* a prilejuit studenților secției române a Institutului de teatru „Szentgyörgyi István” din Tg.-Mureș un spectacol bun, poate nu îndeajuns de omogen, dar cu un foarte bun sile, rol pentru care Sorin Dinculescu a fost distins ex aequo cu premiul de interpretare masculină); Horia Lovinescu (cu capodopera sa, de largă deschidere universală, *Jocul vieții și al morții* în deroul de oenură, prilej pentru regizorul Kincses Elemér — distins cu premiul special al juriului — să realizeze, cu actorii secției maghiare a Naționalului țirgumureșean — dintre care s-a distins printr-o creație memorabilă, în rolul Tatălui, Csor-

ba András — un spectacol zguduitor); Theodor Mănescu (cu cea mai bună operă dramatică a sa *Politica*, piesă-esu despre devenirea noastră socialistă, într-un spectacol politic ardent și captivant realizat la Teatrul Național din Craiova de Mircea Cornișteanu — premiul pentru regie —, cu o distribuție dominată de excelentul Petre Gheorghiu-Dolj); Ion Băieșu (ale cărui personaje caută un mărunț și rizibil „sens pierdut” în spectacolul realizat cu claritate ideatică și ușoară tentă expresionistă de studenții secției maghiare a Institutului de teatru „Szentgyörgyi István” din Tg.-Mureș — Ander Zoltán, interpretul Boxerului, fiind distins ex-aequo cu premiul de interpretare masculină — în regia profesorului lor Gergely Géza); Adrian Dohotaru (cărui grupul „Eveniment” al Ansamblului artistic al U.T.C. l-a montat modest *Anchetă asupra unui tînar care nu a făcut nimic*, Viorica Constantin obținînd premiul de interpretare feminină la secțiunea amatorilor, pe care l-a împărțit cu Rora Demeter, de la Teatrul muncitoresc al Combinatului chimic din Tîrnăveni, formație ce a jucat, la un nivel artistic foarte bun, situîndu-se în fruntea formațiilor de amatori, comedia lui Tudor Popescu *Transmitem în direct*, spectacol din care și interpretul principalului rol masculin, Nelu Burdulea, a obținut, ex aequo, premiul de interpretare); Radu F. Alexandru (cu *O șansă pentru fiecare*, realizatorul spectacolului prezentat de Teatrul tineretului al Casei de cultură a științei și tehnicii pentru tineret din Tulcea, Ion Dore, obținînd premiul de regie la secțiunea amatorilor).

Am mai văzut o piesă (schematică) de Nicolae Lupu (*Tăcerile Lavinei*, în interpretarea Teatrului maghiar din Sfîntu Gheorghe) și alta, de același nivel, de Aurel Gh. Ardeleanu (*Om în derivă* — Studioul de teatru muncitoresc „Mihai Eminescu” al Comitetului U.T.C. „Electromotor” Timișoara), dar și o certă reu-

șită, piesa tînrului muncitor vilcean Iulian Mărgu *Avantajul liftului asupra scării*, montată alert, tinerește, de o trupă talentată a Teatrului tineretului de la Casa de cultură a științei și tehnicii pentru tineret din Rimnicu Vilcea, din care s-a detașat Mihai Baniță, laureatul ex-aequo al premiului de interpretare masculină.

Literatura străină a fost reprezentată și ea prin nume prestigioase: sovieticul Ion Druță (a cărui poetică și profundă dramă *Tot ce-avem mai sînt a fost jucată tern, fără vibrație, doar cu rare momente de emoție autentică, de colectivul Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași), argentinianul Julio Mauricio (a cărui dramă politică despre înfruntarea dintre o lume lîncedă, prăfuită, mușcărită, și lumea nouă, revoluționară, a prilejuit secției române a Teatrului Național din Tg.-Mureș — regizor: Dan Alecsandrescu, — realizarea unui spectacol de tinută), nord-americanul William Gibson (cu celebra sa piesă *Doi pe un balansoar*, montată la Teatrul Mic, spectacol în care a excelat Maria Ploae — premiul de interpretare feminină, ex-aequo —, dar a dezamăgit Dan Condurache), germanul Frank Wedekind (a cărui piesă cu și despre tineri, *Deșteptarea primăverii*, a oferit studenților de la I.A.T.C. realizarea unui spectacol distins cu premiul special al juriului pentru omogenitate și cu premiul pentru scenografie, atribuit lui Puiu Antemir) și clasicul maghiar Arany János (din a cărui operă poetică secția maghiară a Teatrului de Nord Satu Mare a realizat un frumos și emoționant spectacol de balade, prezentat în afară de concurs).*

Festivalul s-a încheiat cu colocviul „Valențe educative în dramaturgia și arta spectacolului de teatru pentru și despre tineret”, condus de prof. univ. dr. Ileana Berlogea. Au lipsit controversale, disputele, participanții la discuții abordînd fiecare, în paralel, alte aspecte ale temei.

Zeno Fodor

Poezia lucrurilor

A M ales, dintre documentarele de curind realizate de studioul „Al. Sahia”, doar șase titluri; bineînțeles, bune toate.

Cele șase filme diferă mult unul de altul. Să le luăm pe rând. *Seraliștii* (scenariul și regia: Copel Moscu) ni-i arată pe mineri așa cum sint, așa cum îi obligă să fie greaua lor meserie, ni-i arată încrunțați și dirji, cu mastodonticilor lor perforator în brațe, dărind pământul, găurindu-l de jos în sus, scotocind adâncurile planetei pentru a-i descoperi bogățiile. Dar iată-i pe aceiași oameni, după lucru, după un somn de cel mult patru ceasuri pe noapte, iată-i transformați, zămbitori, îngrijiți, așteptând „să intre în clasă”, la cursul seral. Interesant că primele lecții vor fi dedicate astrofizicii, călătoriilor în spațiile siderale, din galaxie în galaxie, la nesfârșit. Am spus: „interesant” pentru că asta se adresează unor oameni întru — cum zic ei — „din lumea noastră fără cer”. Ei bine, acum, minierii se mută cu gândul în spațiile intergalactice, într-o lume cu mult cer.

În filmul *Depinde de noi*, Florica Holban, marea specialistă în filmele despre copii, se ocupă de data asta de adulți, de toți adulții din comuna Chiscani, unde totul merge strună. Merge bine nu pentru că sâtenii au o primărie deosebită. Primăria se mulțumește să-și facă, firesc, meseria. Filmul nu se numește „Depinde de mine”, ci „Depinde de noi”, adică de toți cei care au avut meritul să se lase conduși de un om de nădejde, de această prietenă pe care o găsești mereu pretutindeni; meritul ei e de a face pe oameni să priceapă, să creadă, să știe că totul depinde „de ei”.

Maestrul Titus Mezaros a filmat *Toamna cind se coace porumbul*, a privit către recolta bogată a acestui an și a găbit împreună cu oamenii locului ce trebuia să facă pentru ca roadele să nu se strice. Trădarea insuficienței mijloacelor de plat. Pentru o astfel de recoltă ar

fi trebuit vehicule uriașe, și multe, și rapide, și cit mai basculante, adică să-și vârșind într-o clipă vărsarea valului de știuleți la locul de păstrare, la adăpost de ploii, de furtuni, de păsări.

Întotdeauna, și oricât de tehnică ar fi tema, filmele Studioului „Al. Sahia” sint strabătute de un fir de poezie. Citeodată acest accent este foarte intens. De pildă, în filmul lui Nicolae Cabel (scenariul și regia), navigam — nu imaginăm, ci foarte real — pe deasupra veacurilor de istorie, ba chiar de preistorie. Munții Buzăului sint plini de relicve, în peșteri extraordinare s-au găsit tot soiul de podoabe de piatră, dar și de bijuterii dintr-un chihlimbar așa de minunat, încât se vindea la greutatea lui în aur. *Alunș, Nucu, Colț, Meledec, Lopătari* sint locuri pline de pateticele amintiri ale trecutului. Parcă pentru a face mai bine legătura între istorie și prezent, pelicula înregistrează prezența unei statui în piatră a lui Burebista. Bustul e stilizat astfel încât el deopotrivă evocă erele istoriei și avangarda plastică de astăzi. Această statuie minunată știți oare cind a fost sculptată? Exact acum trei ani, în 1979, de artistul Radu Aftenie. Titlul scurt-metrajului dedicat Buzăului e foarte original: *De taină, de piatră, de dor*. Este o lingvistică performanță, un triplu înțeles semantic acordat celei mai umile dintre cuvinte: modesta conjuncție „de”. „De dor” are sens causal: din pricina dorului, nostalgiei; „de piatră” înseamnă substanța, materia din care un lucru este făcut; „de taină” indică ambianțe afective, suflătești. Iar potrivirea unui titlu e o calitate estetică rară.

David Reu (scenarist și regizor) a filmat picturile remarcabile ale artistului Ion Gheorghiu. Documentarul poartă titlul *Grădini suspendate* și este o elocventă pledoarie, o strălucită confirmare a puterii evocatoare a camerei de luat vederi; pe peliculă se fixează cele două mari subiecte ale pictorului, universul și

sufletul. Din linii și culoare, din conture și direcții, pictorul reconstituie cele două mari grădini: cosmosul și simțirea intimă. Gheorghiu vede în picturile sale mărturie pentru peste sute de ani, mărturie față de oamenii viitori că el a simțit așa. Frumosul film găsește și o altă frumusețe în comentariul lui Dan Hăulică.

Un alt moment poetic în acest grupaj de șase filme ale Studioului „Al. Sahia” îl găsim acolo unde ne-am fi așteptat cel mai puțin. Un film didactico-sportiv despre o școală de paștiste: *Între pământ și cer*, de Paula și Doru Segal. Fete tinere, aproape încă adolescente, care au, toate, frumusețea proșetă a naturii. Ele nu trăiesc, ci ținesc. Două permanente și alernante țineri: izbucniri de spaimă și explozii de curaj. E vorba de primul lor salt din avion. Frică și curaj spusesem, că alernază aci? Nu. Mult mai mult: panica și bravura sint tope laolaltă. Le vedem pe acele fete cum se avintă, apoi se poticnesc, apoi se aruncă în pas încă mai hotărât, apoi elanul parcă s-ar stinge, dar pentru a relua d'a capo acest balet de „pleacă-stai” și pentru a sfârși prin aruncarea în văzduh, ca un sărut cu universul, ca o îmbrățișare cu spațiul pur. La toată această frumusețe a filmului se mai adaugă una. De data asta nu verbală, ci muzicală. În tot timpul desfășurării de panică și curaj se repetă, des, cel de-al doilea leitmotiv din sonata lui Cesar Frank, reflectând ca într-o oglindă hotărârile și răzgîndirile acestor emoționate surori ale lui Icar.

Hotărît lucru, Studiul „Al. Sahia” este un prețios atelier unde se scrie cronică timpului prezent, cu marile sale evenimente și cu detaliile cotidiene, unde se caută și se găsește poezia lucrurilor și a oamenilor.

D.I. Suchianu

În continuarea simpozionului Eroul comunist — personaj al filmului românesc, desfășurat săptămîna trecută la Sala „Union”, a fost prezentat Zidul (regia Constantin Vaeni), emoționantă evocare cinematografică a luptei comuniștilor în anii ilegalității (în imagine, actorii Gabriel Oseciuc și Gheorghe Dinică)

Secvența

● Ca o succintă evocare a destinului cinematografiei noastre contemporane s-a alcătuit simpozionul *Eroul comunist — personaj al filmului românesc*; căci, definind cele dintîi pelicule documentare și de ficțiune, turnate în primii ani ai socializmului, criticul Florian Potra a urmărit evoluția filmului politic și s-a oprit la cîteva din reușitele recente ale genului, de la opera-reper *Puterea și Adevărul* (1971) la *Concurs* (1982). Autentice pledoarii pentru implicarea în viața cetății, pentru aprofundarea temelor decupate din istorie și din actualitate, pentru dezbateră în spirit partinic, și nu doar ilustrarea realității, au devenit confesiunile lui Andrei Blaier (regizorul meu, din 1962, de la *A fost prietenul meu* la serialul TV, *Lumini și umbre*, a portretizat convăgător oameni cu vocație politică), ale lui Nicu Stan (operatorul aflat pe genurile multe filme cu semnificative titluri, precum *Puterea și Adevărul*, *Clipa sau Dragostea și revoluția*, în curs de realizare) și ale lui Ernest Maftei (actorul care a apărut în 120 de lung-metraje autohtone); iar perspectivele și planurile studiourilor noastre au fost prezentate de Marin Teodorescu, directorul Casei de filme numărul unu.

L. C.

Radio Televiziune

Bilanț și perspective

■ Conferința Națională a partidului și cea de-a 35-a aniversare a proclamării Republicii, iată evenimentele majore ale acestui sfîrșit de decembrie. Evenimente în preajma cărora devin profund semnificative atît încercările de bilanț ale unor prestigioase realizări în cîmpul literaturii și al celorlalte arte, cit și deschiderea unor perspective de viitor, întemeiate pe analiza atentă și responsabilă a momentului prezent. Un adevăr ce se impune incontestabil este forța de penetrație a creațiilor importante din ultimele decenii și ultimii ani în conștiința publicului larg. S-a vorbit ade-

seori despre dimensiunea și relevanța impactului a milioane de oameni din țara noastră cu operele literaturii, muzicii, artelor plastice sau artelor spectacolului. Publicul este tot mai evident un partener activ al procesului cultural, selectînd, cel mai adesea cu maturitate și exigență, valoarea. Sint cărți, lucrul este cunoscut prin date concludente, al căror tiraj se epuizează în cîteva ore sau în cîteva zile, sint expoziții, concerte, spectacole ce se bucură de o maximă audiență. Aceste succese, devenite un bun al conștiinței naționale, sint, apoi, în dese rînduri apreciate elogios dincolo de hotarele țării. Se confirmă, astfel, coerența și puterea unei tradiții culturale originale, capacitatea ei de a găsi în contemporaneitate forme specifice de manifestare, expresie a primăritului calității ce a devenit în România o normă de gîndire și acțiune.

■ Prestigiul artei românești actuale impune, ca necesară, realizarea unor emisiuni radio — t.v. pe măsura: cicluri bine articulate, cu o ritmicitate susținută, cu sumare și formule de prezentare variate, cicluri aducînd la microfon personalități reprezentative ale domeniului ca și reprezentanți ai

publicului. Într-un cuvînt, la radio și la televiziune, arta are dreptul a ocupa un loc de primul plan.

■ Cîteva dintre ultimele emisiuni au încercat să traseze, prin succinte prezentări, o imagine a climatului artistic contemporan. La televiziune, *Viața culturală* (în continuare dezavantajată de ora la care este programată) a adus noutăți de la Tg. Mureș, a însoțit revista „România literară” la întîlnirile sale cu cititorii din Slobozia și Urziceni, a inclus un grupaj de versuri închinăte țării și partidului, a subliniat, prin interviu realizat cu Maria Slătinaru-Nistor, ecoul artei muzicale românești. La radio, *Mevista literară* a prezentat, de asemenea, versuri în lectură autorilor, mărturie de scriitorilor, însemnări de reporter, escuri și rapide însemnări de sinteză asupra literaturii de azi.

■ Emisiuni viitoare, și prin aceasta ne gîndim de pe acum la edițiile anului 1983, vor face, desigur, pași mai vizibili pe drumul constituirii unei aletate, interesante, incitante prese radiofonice și de televiziune, atentă în a face totul pentru dezbateră și evidențierea problemelor vieții noastre culturale.

Ioana Mălin

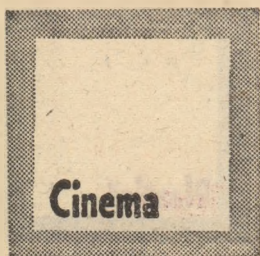
Telecinema Seară de romanță

● M-AM uitat simbută noaptea la recitalul de romanțe al lui Gică Petrescu și nu mint nici atîta cînd spun că nu m-am cîntit. Am stat și l-am ascultat rebegit de un fel de căldură pe care doar un oftat știe s-o numească, s-o dorească, s-o tinjească. E ceea ce în românește se spune tot mai rar — înfricoșat să nu apară prea sentimentul, prea de catifea, prea vulnerabil — a-ți merge la inimă. E o căldură în „cîntecele lui Gică” de ți se face inima mică, bună, candrie și esențială. Mai e nevoie? Mai e. Cînd te uiți în adîncul crizelor de tot felul energilor, cînd străbați toate logicile care se vor reci ca stelele și inflexibile ca un răsărit de soare, toate întrebările decise și sincerității le cele mai dure, — nu se poate să nu observi că în cele din urmă, oricît s-ar ține de serioase și încruntate, de poruncitoare și neamăgite, ele pînesc nu la abis ci la putință de a mai înțelege ceva din această frază de doi bani, de o ultimă și imensă mirare care ar suna în înțelesul și auzul general: „Pe cine aș fi iubit, dacă n-ai fi

fost tu...?” Mizeră medocritate? Sensiblerie? Romanțozitate lipsită de exigențe? Numiți-o — ca pe dumnezeu — cum vreți. Cei insensibili la melodia acestei banalități profunde o fac pe riscurile lor și au toate șansele ca refuzînd-o să nu cuprîndă nici amploarea vîietului din tăcerea locuințelor lacustre. Iar cei care o opun unui lied de Schubert, sint proști și să-i lăsăm în pace. Muzica lumii, pentru o ureche cu suflet, nu-și descoperă mărteia doar prin universalitatea sentimentelor, cum se zice prea des, ci în compatibilitatea lor, cum se zice mai rar, care nu îngăduie nici un snobism mitoman sau mitocan. „Hora stacatto” a lui Grigoraș, rafinată de Celibidache, sau bătută pe o vioară de lăutar, cîndva, la „Zorile Roșii”, pe lîngă Hala Traian, într-un revelion fără sfînt în buzunar, imi dă, în cele din urmă, aceeași lacrimă vitală și sacră ca „Traumerei”-ul din veac. Tragical, fără bucuria, fără vioșia unei energii cu care-l trăiești, „con brio”, e o comedie ipocrită mult mai mediocră decît o ro-

manță proastă. Orice sonată de Mozart se bizuie pe această decizie de îngemănare în tratarea și suportarea contradicției dintre vesel și sumbru în care se string toate nesigurățele noastre. Nu din modă „retro”, nici din nostalgie prea facilă, voi ține minte seara de la „Cina”, prin '60 cu Gică (și Buză la saxofon?), ascultînd „Fetele dulci ca în București” și simțindu-mă „print și cerșetor” la fel de fericit ca la „Oda Bucuriei” auzită, cu o zi înainte, exact peste drum, la Ateneu, cu Gogu Georgescu. Nu mă simțeam nerușinat, incult, ci compatibil cu toate ale lumii, de la maximele ei: „poți suride și fi ticălos” pînă la gustul divin al unei banale saramuri. Mare sau mică, „suflet candriu” sau missă solemnă, toate cîntecele bune se întîlnesc la finit — după ce le-ai priceput normala diferență de nivel și densitate — în anormala putere de a te face să simți dulceața simultanului, a compatibilității, a acestui „pe cine aș fi iubit dacă n-ai fi fost tu?” în scriștii-til bacului tras zilnic și silnic, la mal.

Radu Cosașu

Flash-back

Poetica locului natal

■ Dacă nu ne-a îmbogățit, cum era de așteptat, cu un film de ficțiune, Centenarul Enescu ne-a dăruit în schimb o miniatură poetică, o adevărată bijuterie cinematografică, datorată televiziunii și excelenței ei operator Boris Ciobanu, pe un scenariu de Mihai Vulcanescu. Cu alte cuvinte, nu un film al vieții, ci un film al opere. E vorba de *Poema Romană*, superbă „ecranizare” a debutului — acel glorios opus 1 — prin care studentul de șaisprezece ani atrăgea asupra sa atenția mediilor muzicale europene.

„Era destul de simplu și naiv — ar fi declarat Enescu peste ani despre acest debut — dar venea din inimă!” Cheia cu care Boris Ciobanu a descuiat partitura și a trecut-o în imagini a fost, poate, tocmai această sinceritate, scoasă în elan plan și făcută să vibreze, într-un prim unic, într-o respirație eruptivă. Ceea ce se vede, ceea ce se simte în țesătura atfel foarte savantă și alambicată a filmului este această frenezie, această inspirație prilejuită de întoarcerea imaginărilor a artistului pe tărîmurile sale cele mai dragi, în patria primordială — combinație inefabilă de spațiu și timp — care-i imperiul copilăriei. Se simte din primele clipe că muzica lui Enescu este unică și inimitabilă pentru că a fost scrisă la acea vîrstă — a elanurilor abia umbrite de nostalgie. O extraordinară vitalitate, filtrată în reverie, descrie amurgul solemn, noaptea liniștită de vară, furtuna dezlănțuită din senin, dimineața recompensată care face să se uite totul și care anunță în final sărbătoarea. În filmul lui Boris Ciobanu această epică tradițională, programatică, este spartă, ecrusată, dispersată în nenumărate nuclee imagistice, care se întrefes simfonice, ca și cum ar fi vorba de formațiuni muzicale substitute prin simboluri vizuale. Porumbel, cui cu coamele-n vînt, brazi imenși frîngîndu-se sub secure, moși, copii, ape năvalnice, munți, arături, maluri spumegate, ceruri dramatice, plane involburate vin de undeva de departe (senzația concretă și ubicuității este deplină), se rotesc ca într-un canon, dispar brusc, lunecos, ca într-un vis, apoi din nou apar, aduse parcă la viață pe aripile vrăjitoarești ale melodiei. Întreg filmul este perindarea pe ecranul muzicii a acestui convoi nesigur de umbre strălucitoare care alcătuiesc toate împreună amintirea, copilăria, imaginea utopică a locului natal, mai sigură — totuși — și mai convingătoare decît însăși viața...

Romulus Rusan

Plastică

„Imaginea patriei în arta plastică”

PRIVESC o lucrare de Traian Brădean, cu personaje de o nobilă și demnitate, un fel de metaforă a vieții și a fertilității, o invitație la bucurie și frumusețe. Alături, un peisaj semnat Mihai Bandac ne introduce într-o atmosferă familiară, ne restituie ceva din matricea spațiului nostru autohton, invitând ca o elegie la meditație pe marginea ideii de țară, de pământ natal. Dincolo, o alegorie a Republicii, replică și interpretare contemporană a „României revoluționare”, semnată de Elena Greculescu, se instituie ca un „memento” cu explicit ton politic, menținându-se în interiorul valorii estetice implicite. Vasile Celmare compune un virtej simbolic de gesturi și atitudini, tonice în bucuria lor interior justificată, personajele participând la un ritual actual și peren, cum tot la un ritual, cel al recoltei și al pînii, participă oamenii din compoziția lui Ion Nicodim, țîșnind din aurul holdei, cei ai lui Const. Nițescu, constructori de epocă nouă, sau ai lui Emil Aniței. Un peisaj imens, acaparator, acoperit de liniștea cerului etern, ne proiectează în mirificul spațiu transilvan prin intermediul lui Viorel Mărginean, atât de autohton fără artificii, în timp ce Bucureștii văzuți de Ioan Grigore poartă memoria istoriei și semnele prezentului cu același firesc al tonului liric. Alături, în acest tur de orizont, imaginile pictate de Petre Popovici, în care prezența timpului și a omului se concentrează în metafora intervenției asupra naturii, Nicolae Groza, Dan Cristian, Ștefan Câlcea, Aurel Nedel, Gina Hagi, Lia Szasz sau Virgil Almășan, și descopăr tot atâtea modalități de implicare în sensul epocii noastre. Personajele lui Ion Pacea sau cele ale lui Dorian Szasz, Brăduț Covaliu sau Iacob Lăzăr aparțin aceleiași idei fundamentale, într-o posibilă redactare a cronicii anilor noștri, ca și structura compozită semnată de Georgeta Năpăruș, gen inedit de „miniatură”, lucrarea lui Gh. Anghel sau cea a lui Popescu-Negreni.

Acest traseu variat, cuprinzând dimensiuni ale timpului contemporan, cu tot atâtea modalități de a reflecta o etapă istorică și o concepție despre om și lumea lui prin lucrări de artă, ne este propus de expoziția deschisă la „Galeriile municipiului” în cîrstea Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român, manifestare

explicit axată pe vocația politiciului. Nu este vorba despre o posibilă justificare teoretică, despre un argument adiacent, ci despre chiar condiția creației noastre actuale, în general a celei autentice din totdeauna, despre o premisă ineluctabilă și un scop superior, unic prin dimensiunea umană și artistică. S-ar putea aduce și alte argumente, intrate în patrimoniul imagistic și în cel sentimental al anilor noștri, s-ar putea extinde, cu nuanțări bogate în semnificații, analiza operată asupra ideii de implicare în cotidian prin corsemare sau metaforă, sub semnul politiciului. Am cuprinde, de fapt, sub arcul acestei deschideri fertile, cele mai bune capitole din arta noastră, și nu neapărat doar ale celor moderne, descoperind o vocație permanentă ce a stimulat totdeauna pe artiști, generind opere cu efect imediat și ecou în timp. Pentru că, dincolo de angrenarea în cea mai ardentă actualitate, arta, cultura în general, trebuie să opereze și în timp, depunind simultan mărturie despre epoca sa, despre oamenii și ideile ce au generat-o. Refăcînd succint traseul ultimului deceniu prin lucrările expuse, refacem în fond cîmpul general al ideilor ce au caracterizat acest interval și imaginea caleidoscopică a răspunsului dat de artiști la problematica intrinsecă. S-ar putea stabili raporturi directe între evenimente și opere, dar și relații metaforice, de o mai subtilă calitate a raportului artist-opera-timp, în fond emanții ale acelorași preocupări de extensie națională.

CONFERINȚA NAȚIONALĂ A PARTIDULUI, punînd un moment esențial din noua istorie a României, este chemată să analizeze rezultate, să propună noi obiective și să jaloneze perspective din unghiul condițiilor obiective ale dezvoltării țării noastre. Sarcină de mare și istorică răspundere, pe măsura celor asumate și îndeplinite pînă acum, la îndeplinirea căreia sint chemați toți oamenii, toate profesiile, ca într-o mare și pozitivă întrecere cu timpul, cu propria condiție mereu ameliorabilă. Dacă obiectiva concretă a preocupărilor fundamentale este indiscutabilă și absolut necesară pentru a da corp visurilor celor mai îndrăznețe, idealitatea marilor perspective și deschideri teoretică spre îndeplinirea lor nu sint cu nimic mai prejos.

ION GRIGORE : București

De aici decurge și primatul ideologiei, necesitatea ineluctabilă a politiciului, înțeles ca o concepție globală mobilizatoare, cu ecouri și materializări în toate domeniile creației materiale și spirituale. Cultura, arta noastră actuală, prelungindu-și o condiție ce a caracterizat-o în decursul istoriei, atestă cu deplină responsabilitate vocația politiciului, fără a renunța la calitățile estetice funciare, producînd opere cu deschidere largă, către publicul nostru în primul rînd, dar și către universalitate, tocmai prin această lucidă asumare a răspunderii ce-i revine ca factor modelator de conștiințe. Obişnuim să măsurăm în rezultate intervalul dintre două evenimente, obişnuim să cîntărim în fapte, în opere și creație, valoarea ideilor conducătoare și generatoare de energii, angajarea oamenilor în procesul larg desfășurat al construirii unei noi societăți. În aceste bilanțuri, nu festive neapărat ci lucide și responsabile, arta ocupă un loc pe care îl merită nu doar prin tradiție, sau ca element decorativ acceptat, ci prin ceea ce aduce ea în concertul tuturor forțelor creatoare angajate în lupta pentru socialism, pentru o nouă condiție umană și un nou model de om. Sint mari și dificile răspunderi de implicare lucidă, calmă și responsabilă, entuziasm creator și permanentă racordare la problematica stringentă a epocii. Măsura în care orizontala creației artistice acoperă cele mai diferite solicitări ale timpului și societății, măsura în care verticala analizelor de esență, transmise în metaforă a epocii, restituie imaginea acestor ani, prelungind-o, este cel mai bun calificativ și

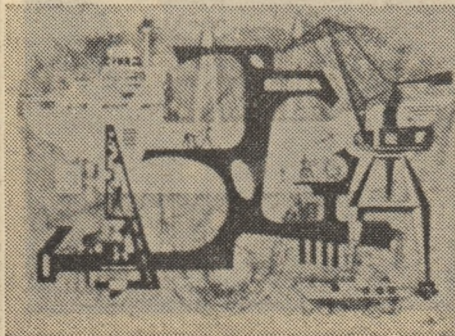
cartea de onoare a celor implicați în acest proces. Din această perspectivă trebuie analizată etapa în totalitatea ei, cu nuanțele particulare, din acest cer postulate principiile viitoare, clar și concis conținute, ca enunțiale, în ideile și prognozele Conferinței Naționale. Traversăm o epocă de reală frumusețe, dar și de grave implicații, ce solicită din partea tuturor rațiune, înțelegere, echitate și o mare, imensă capacitate de înțelegere a complexului de date și situații cu care sintem confrunțați. Cu atât mai mult cultura, arta, ca emanții a unei spiritualități dialectic determinate de un timp, un spațiu și o ideologie, devin exemple și argumente peremptorii, indiferent de metoda utilizată, de atitudinea adoptată sub raport stilistic, de formula folosită ca mijloc de exprimare. Situație în care libertatea expresiei, postulată al creației autentice, poate fi și trebuie utilizată în toată complexitatea potențială, pentru a produce opere cu impact social, opere-document și opere-manifest, care să valorifice talentul și valoarea estetică din perspectiva comandamentelor umane cele mai acționale, cu angajarea perspectivei.

Este ceea ce se cere de la artiști de cînd lumea, pentru ca istoria să le păstreze amintirea, este ceea ce se cere astăzi, cu luciditate, din perspectiva culturii noastre ce-și reconfirmă vocația politiciului, ceea ce postulează, pe planul superior al ideilor și pe cel concret al faptelor, Conferința Națională a Partidului.

Virgil Mocanu

BALOGH LAJOS : Peisaj

DROCSAY IMRE : Șantierul naval

MUZICĂ

Interviu cu LUCIAN MEȚIANU:

„Improvizația gratuită nu poate conduce la muzică”

— Ce credeți că reprezintă muzica pentru sensibilitatea omenească?

— Nu știu ce aș putea să vă răspund la această largă, interesantă întrebare... Aș putea să vă spun însă că, așa cum în știință un domeniu complex poate fi acoperit treptat prin descrierea, simultană eventual, a unor diferite părți componente, sinteza urmind deci inevitabil, vorbindu-vă acum despre un teritoriu limitat prin forța împrejurărilor, întregul se poate bănuși în unele din dimensiunile sale esențiale.

— Să discutăm, așadar, despre unele aspecte, chiar și izolate.

— Iată, de pildă, una din problemele muzicii contemporane: inaderența la sensibilitatea omenească. Jocurile numerice, serialismul în toate chipurile, aleatorismul sau muzicile concrete merită maximă atenție prin aceea că introduc criterii de organizare (unele) într-un domeniu, într-adevăr, pretindu-se excelent la aceasta, ignorînd însă că, într-un fel, conștiința perceptivă organizează la rîndul ei. Ce se întîmplă însă dacă voi introduce legi care nu contrazic ci completează (uneori nici atât) organizarea propusă de psihic, aceeași pentru toți oamenii de oriunde? Cu alte cuvinte, dacă ne întoarcem la cantabil, nu exploataindu-l pragmatic, pe dibuite, ci încercînd să-i descoperim resorturile, descriptibile matematic cred. Este ceea ce am încercat în *Simfonia a II-a* de fapt, cu unele rezultate.

— Așadar, o posibilă interpretare originală a muzicii secolului XX.

— Și da, și nu. N-aș putea spune că în

secolul nostru s-a scris muzică bună sau rea; pot spune însă cert că, din punctul de vedere al receptării, cantitatea de informație a depășit cu mult viteza de prelucrare a auzului. Dacă în muzica clasică totul se poate superiza prin introducerea unui operator cunoscut (armonie, motive melodice „călătoare” etc.), azi, un operator unanim (re)cunoscut nu mai există. Soluția mea de creație constă în a mă rezuma la un număr restrîns de elemente, de evenimente sonore cit mai distincte, mai ușor memorabile (părțile *Simfoniei I*, *Echos*, *Ergodica*, *Conexe*, se ridică astfel pe 3, 4 și 5 sunete), a căror ordine de apariție poate varia oricum, ele rămînînd însă aceleași ca durată și înălțime. Elementul surpriză se grefează astfel pe un element cunoscut, surpriza apărînd astfel ca factor specific temporal, avînd însă regim fortuit. În afirmația „azi plouă însă se va face frumos”, de pildă se exprimă o certitudine a cărei împlinire nu poate fi exact localizată („nu știu în ce zi se va face frumos”); la fel se întîmplă și în muzica mea, vorbind figurat, bineînțeles. Revenind la cele spuse anterior, evoluția muzicii spre ceea ce ea reprezintă azi este o evoluție treptată, firească. Dintr-un anumit punct de vedere, se poate chiar vorbi despre progres în artă. Iată un exemplu: în *Simfonia a II-a* există mari întînderi modelate pe calculator. Am socotit că, lucrînd de mină în fiecare zi, mi-ar fi trebuit cam 800 de ani ca să ajung la aceleași rezultate. Așadar, dacă ideea respectivă i-ar fi venit (păstrînd proporțiile) lui Bach sau Wagner, ea ar fi fost irealizabilă în cuprinsul unei sim-

ple vieți omenești. Substanța muzicală fixează astfel limite, mereu împinse mai departe, care nu sint numai ale urechii; ele sînt vădit și de posibilitățile noastre intelectuale.

— Ați vorbit despre creația proprie. Care credeți că este natura dumneavoastră de muzician? ...Scrieți multă muzică de film...

— Vă dați seama că mi-e greu să vă spun, eu despre mine, ce cred că sint în realitate (despre muzica de film aș prefera să vorbesc cu alt prilej). Profesorul meu de compoziție este de fapt Mozart. În muzica lui Mozart, atingerea unui trison consonant poate oricînd echivala cu un tutti orchestral, wagnerian. Sau, ce complexitate obține el într-o sonată de pian cu numai două voci (încă un exemplu despre continua variație realizată cu elemente puține)! Cred că în artă trebuie să fii sincer față de tine, arta fiind singurul domeniu unde falsitatea este invariabil sancționată de timp. În fața paginii cu portative ești singur și ceea ce faci efectiv te reprezintă ca o oglindă netedă, fără deformări. Cred că natura mea artistică este a unui liric prin excelență, în muzică, temperamentul și convingerile nepunînd să nu răzbată așa cum există ele în realitate.

— Cum se împacă însă lirismul cu austeritatea de mijloace?

— În orice caz, ele nu se exclud. Muzica presupune cizelare a firescului, a naturalului, iar cizelarea se face prin „împietirea” simțirii cu gîndirea, a temperamentului cu convingerile estetice. Dacă eu cred, așa cum spuneam de altfel, că menirea muzicii stă în economia de mijloace, atunci probabil că va rezulta ceea ce dumneavoastră numiți o muzică austeră.

— Ați folosit folclorul românesc în ciclul *Evoluție*...

— Da. Eu cred că melodile populare sint splendide opere finite prin ele însele. Un colind, o doină, un foarte vechi hăulit din Gorj, precum acela din *Evoluție* de pildă, sint giuvaeruri pe care, prelucrînd-

du-le, le poți deranja în armonia proporțiilor lor. Folosind în muzică un citat folcloric e ca și cum ai încastra o piatră prețioasă într-un inel. Personal nu cred în prelucrarea folclorului. Asta nu înseamnă că ea nu poate exista deosebit de interesant atunci cînd se face ca în *Canto II*, unde Aurel Stroe preia exclusiv intervalica populară grefată pe alte structuri ritmice, etosul popular difuzîndu-se astfel nealterat; sau în ciclul *Jocuri* de Corneliu Dan Georgescu, folosind elemente de folclor în ceea ce au ele arhetipal; sau în *Concetric* de Octavian Nemescu, o parcurgere lină, dinspre Indochina spre Europa, a diverse zone folclorice, surprinse (și transfigurate sonor) în ceea ce au acestea specific dar și comun — acel substrat prezent în orice cultură muzicală, țînînd de legile gîndirii și simțirii umane.

— Se aude foarte limpede aceeași transformare lină, aceeași prefacere pe nesimțite și în muzica dumneavoastră.

— De fapt, este una din dille dominante ale muzicii mele, a cărei origine se află în *puntea* sonatelor clasice, mai precis, în ceea ce acestea are specific prin schimbarea de etos, de stare, de caracter (între tema întii, bărbătească, concisă și tema a doua, narativă, în mezzoforte). Ideea, pierdută de romantici (înflorită la ei caracterul dezvoltător în sine în detrimentul celui funcțional, tranzitiv), poate constitui singur fundamentul unor compoziții, interesîndu-mă nu ce în ce se transformă, ci mecanismele, estetica transformării. Astfel, ciclul de muzică electronică *Pitagoreis*, *Evoluție*, *Simfonia a II-a* se sprijină integral pe această idee apropiată de principiul amintit anterior: al economiei de mijloace. Este, dacă vreți, o altă fațetă a lirismului creației mele, de factură narativă oarecum, ca o apă curgătoare într-un relief lin, cu moderație însă, fără cascade spectaculoase, dar și fără excesive meandre.

Viorel Crețu

Literatura română în școală

Personaje ale romanului românesc interpretate de...

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

(1876—1955)

I. „Fecioarele despletite” (1926)

II. „Concert din muzică de Bach” (1927)

III. „Drumul ascuns” (1932)

● Lenora ● Doru Hallipa ● Doctorul Walter ● Elena Drăgănescu ● Victor Marcian ● Coca Aimée ● Mika-Le ● Lina Rim ● Profesorul Rim ● Sia ● Prințul Maxențiu ● Ada Razu ● Lică Trubadurul ● Gemenii Hallipa ● Nory Baldovin ● Mini.

LENORA HALLIPA WALTER, femeie frumoasă, enigmatică, „păpușă de Nürnberg cu gura roșie și mică”, se căsătorește cu moșierul Doru Hallipa după o tinerețe obscură petrecută la Mizil; urmare degradării armoniei conjugale, ea devine soția doctorului Walter. Temperament impulsiv capabilă de pasiuni erotice complexe, Lenora trece, odată cu boala de care suferă, la o stare vegetativă iremediabilă. Sfirșește răpusă de cancer.

ANTON HOLBAN: Lenora e lipsită de inteligență, ea nu are decît rațiunea instinctelor și a funcțiunilor ei vitale. Fără alt orizont [...], orice joc interior nu ajungea pînă la lumina conștiinței, totul se petrecea în umbră, la rădăcina vieții, acolo unde cauze infime dăseseră pentru cataclisme viitoare. [...] În conștiința ei, ceea ce era de eliminat era trecutul și neputind schimba ordinea lucrurilor, singura posibilitate era dezordinea completă, distrugerea ei clădită pe baze false. De-altfel, ce îl e esențial e tocmai acest instinct al distrugerii [...]. („România literară”, nr. 17—20, 1932. Reprodus din: *Hortensia Papadat-Bengescu* interpretat de..., Buc., Edit. Eminescu, 1976, p. 146 lucrare alcătuită de Viola Vancea.)

DORU HALLIPA, mare proprietar cu mentalități conservatoare, „stăpînul Prundenilor”, refractar la inovațiile sociale; în latura vieții conjugale, apatic, „sufocat” de iubirea devoratoare a soției.

VIOLA VANCEA: Doru Hallipa, ca structură, nu este, în ordinea atributelor ființei sociale, prea departe de rentierii lumii caragialești [...]. Dar, păstrînd proporțiile, ca și aceștia, lipsit de ceea „inteligentă și energie extraordinară” a unor Grandet, Pèrre Goriot, Birotteau, Doru Hallipa, un jupin Dumitrache cu gust artistic și rafinament [...], sau un Andronache Tuzluc al secolului XX găsind „fondul/capitalul” în clasa lui „il păstrează, e adevărat, nu „în virtutea Providenței”, ci prin efortul „măsurat” al unui spirit condus de o „moderație perfectă”, în dezacord cu „inegalitățile inconjurătoare”. Lipsit de gustul riscului și al „speculațiilor” periculoase, Doru Hallipa nu are nici vocația marelui efort, nici aspirația de a atinge un „mare nivel economic”. (*Hortensia Papadat-Bengescu*, Buc., Edit. Eminescu, 1980, p. 217.)

DOCTORUL WALTER, descendent dintr-un tată austriac, inteligent, ambițios, abil, om „lipsit de scrupule și de o austeritate mondenă, protocolară pînă la anularea oricărui sens de viață” (G. Călinescu); amantul și moștenitorul milionarei Salema Ephraim, împlinindu-și astfel aspirația de a avea un sanatoriu de lux și de a pătrunde în lumea bună, soțul Lenorei și mai apoi al Cocăi Aimée.

POMPILIU CONSTANTINESCU: Walter nu este numai un banal parvenit, înțreținut de senile grații feminine; îl socotim și un caz de clinică. [...] Contactul cu mizeria fiziologică a omului i-a tocit simțul de curăție [...] și i-a adormit scrupulele. Walter n-a avut inițiativa alegei în iubire și s-a impus, cu cinism calculat, un țel și s-a servit de ce i-a stat în putință să-l ajungă, (1931. Reprodus din: *Hortensia Papadat-Bengescu* interpretat de..., Buc., Edit. Eminescu, 1976, p. 183).

I. NEGOIȚESCU: Doctorul Walter, care apreciază în portretul lui Darwin, atîrnat în casa lui pe perete, cutezanța de a pune pe om în fața grimasei anecdotice, gîndește că, de la Darwin încoace, omul nu se mai sfîșie în oglinda conștiinței de a fi bestie; tutela ca și căsătoria le consideră „inofensive”; își ia impresiile nu din senzații, ci din sugestia cuvintelor: voința sa n-are expresie — dacă persoana lui se află la adăpostul maliției, curiozitatea și invidia îl satisfac; fără cerințe sufletești, își tratează moralul cu îngrijiri subtile de purificare; egoist fără slăbiciuni, fără tandrețe, nu are nostalgia unei prezențe feminine și fără a se simți legat de ființa Lenorei, se crede fericit deoarece ea reprezintă pentru el „un teren defrișat de buruieni”. („Arges”, nr. 11,

1971. Reprodus din: *Hortensia Papadat-Bengescu* interpretat de..., p. 262—263.)

ELENA DRĂGĂNESCU, fiica mai mare a soților Hallipa; căsătorită cu Drăgănescu va traversa drama femeii ce se zbate între conveniența socială și pasiune. După amănări sine die ale căsătoriei cu pianistul Marcian, de care era îndrăgostită, se retrage, văduvă, la Prundeni, unde își administrează moșia. Ființa mindră, snobă, cu conștiința superiorității din Concert... se limitează în Rădăcini la un „anturaj inferior” (Viola Vancea).

G. CĂLINESCU: Elena, ca fată a mizilenței Lenore, va fi mai mult o snobă și o intelectuală, decît o aristocrată, punînd teatralitate și excesivă rigoare acolo unde o aristocrată adevărată s-ar fi lăsat în voia celei mai nealterate simplități. [...] Elena e înnebunită de protocol. Ea pune la cale un concert din Bach, în locuința ei, la care nu vor lua parte decît invitați selecți. Toată activitatea ei se reduce la pregătirea concertului și redactarea listei de invitați. (*Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, F.P.L.A., Buc., 1941, p. 656).

DRĂGĂNESCU, soțul „acceptat” al Elenei, descendent dintr-o familie de circumiari, director de bancă, politician; mediocr, impersonal, timid și totdeauna neliniștit, torturat de teama rușinii marelui, victimă a dragostei pentru Elena și a sensibilității lui excesive. Se stinge de o boală cardiacă în sanatoriul doctorului Walter.

VICTOR MARCIAN, ilustru muzician, absorbit de arta sa, îndrăgostit de Elena Drăgănescu, în așteptarea eliberării ei matrimoniale.

VALERIU CIOBANU: [...] din concertele în toate țările lumii, el nu are de fapt nimic în comportare care ar putea trăda geniul. E un infatnat cu aere condescendente, prieten lipsit de loialitate, cu înclinația de a „cucerii” soția celui în a cărui casă intră. „Răbdător, dar și autoritar”, ba chiar „autocrat”, dă dovezi inconcludente de placiditate, cam de speța celei a lui Drăgănescu. E și o fire meschină [...]. Fondul lui Marcian este nedelicat și „antimuzical”, pentru a-i folosi propria expresie. Simțind că moartea lui Drăgănescu e inevitabilă, va avea „o compătimire ieșită”. Firea contradictorie a lui Marcian, ca și diferența dintre ce pare și ce este în realitate, nu e în discrepanță cu mediul din care face parte, din contră. (*Hortensia Papadat-Bengescu*, Buc., E.P.L., 1965, p. 166.)

COCA AIMÉE, a doua fiică a Lenorei, frumoasă, rafinată (pensionul la Viena), orgolioasă, despotică, „femeie voluntară, stăpînită de ambiția captivă doctorului Walter, soțul mamei sale, pentru a-i lua locul, cînd va fi liber”. (Șerban Cioculescu).

POMPILIU CONSTANTINESCU: Coca Aimée, frumusețe de porțelan, ambițioasă, cu vanități atavice și de adolescență. [...] Dornică de dominație, se folosește de mijloacele materiale ale lui Walter și pătrunde în viața mondenă a Capitalei. Un virus ereditar, din obirșia fostei doamne Hallipa, îi turbură conduita, pe care am fi bătut-o lineară. Gustul impurității e mai puternic decît aparenta ei candoare. (1931. Reprodus din: *Hortensia Papadat-Bengescu* interpretat de..., p. 184.)

LIVIU PETRESCU: De la mama ei, Coca Aimée moștenește aspectul fizic de păpușă de porțelan, puritatea liniilor și „ochii mari ca de portrete litografice, albaștri ca unele faianțe”. Grija de a nu deranja armonia feței prin acțiunea vreunor preocupări intelectuale sau emoții prea vii, dădea și moralului aceeași notă de mediocritate. Ideile și noțiunile, Coca Aimée le primea de-a gata, în vreme ce frivolitatea nu ispita frumusețea ei gravă. (*Realitate și romanesc*, Buc., Edit. tineretului, 1969, p. 91-92.)

MIKA-LE, produs al adulterului Lenorei, „intrigant și pervers, reputat de familie, — tînăra cu „cap mare, umeri pătrați, corp mic dar ne-modelat”, pare a încarna inconștient

demonia viciului. Fizionomia ei de copil al păcatului sugerează ideea de hibrid, de unde oroarea prozatoarei, care o privește cu antipatie”. (Reprodus din: *Constantin Ciopraga*, Hortensia Papadat-Bengescu, Buc., Edit. Cartea Românească, 1973, p. 156.)

LINA RIM, „buna Lina”, doctoriță, soția profesorului Rim și verișoara Lenorei Hallipa, „urită, bondoacă, dar harnică, bună, de o sinceritate directă, naivă” (Ov. S. Crohmălniceanu).

VIOLA VANCEA: Ca un adevărat Rastignac feminin, Buna Lina, fiică decît a unui farmacist de pe Strada Mare din Tecuci, hotărâște (în clipele de reflexie petrecute în obscuritatea misterioasă a spîteriei de provincie) să urmeze medicina pentru a-și satisface astfel acea „tensiune vitală” irepresibilă, tradusă prin dorința „de a urma și înălța în grad profesia părintească”. [...] înăbușindu-și afectele, mascînd cu eroism sensibilitatea rănită (orgoliul său, remarcabil, este compromis în plan erotic prin legătura de tinerețe ratată, lamentabilă prin toate consecințele sale, cu Lică Trubadurul [...] se consacră, în aparență, total ascensiunii și satisfacțiilor strict profesionale. (Viola Vancea, op. cit., p. 193).

PROFESORUL RIM, tîp de aristocrat, coborît din familia unui modest funcționar vamal, ajuns profesor de anatomie la Facultatea de medicină, soțul despot al Linei; ipocrit, imoral, demonic.

CONSTANTIN CIOPRAGA: [...] Rim [...] își pregătește loviturile cu luciditatea unui Tartuffe contemporan. Cel mai bun amic își este „el însuși”. Ținuta supravegheată îi dă aplomb: „...la suprafață, cuviința, solemnitatea, masca aderentă a tuturor virtuților nu putea părăsi pe d-rul Rim”. Calculele lui de *homo duplex* nu dau greș. Voise să nîbă o catedră la Facultatea de medicină și o avea. Aspirațiilor estetice, ofensate de vulgaritatea „ghe-mulței de Lina”, le găsește canalizări în artă. [...] Taciturn, simlînd profunzimea, anatomistul e un superficial, preocupat de succese mondene. (*Hortensia Papadat-Bengescu*, Buc., Cartea Românească, 1973, p. 149).

SIA, fiica „trunchioasă”, „rudimentară”, cu „mîini și picioare mari” a Linei Rim dintr-o aventură de tinerețe cu Lică, vărul ei; „exemplar uman, obtuz, idiotizat, un fel de piatră mișcată de inerție” (Ov. S. Crohmălniceanu); moare în urma unei septicemii.

ANTON HOLBAN: Sia, personaj grotesc, abia ieșit din stadiul de animal sau plantă, rezumă în ființa ei întreaga esență a feminității, patetismul unei mari tragedii de carne și suflet cu etapele: devotament, răzbunare, moarte. [...]

Sia era ursuză, tăcută, leneșă, răutăcioasă, cu mintea fără gânduri. Și, totuși, avea în germene toate pasiunile omenești, fecioară despletită, eroină tragică ale cărei patimi sumbre se sting în moarte. Ca și la Lenora, pornirile și jocurile interioare nu ajung pînă la gînd, ele se transformă în acte cu toată tăria unei voinți nediluate, iar lupta dintre rău și bine ce se dă în adîncuri nu o putem analiza ca la un personaj lucid (Walter), vedem doar rezultatele cu toată gama de cruzimi, ca în dramele antice. („România literară”, nr. 17-18, 1932. Reprodus din: Op. cit., p. 156.)

PRINȚUL MAXENȚIU, fizi-zic, obsedat de propria-i malădie, din analiza căreia face unica sa preocupare, fiu degenerat al unui prinț ușuratic și al „faimoasei” Lază, căsătorit cu vulgara și cinica Ada Razu; moare în umilință și izolare.

G. CĂLINESCU: Maxențiu, prinț tuberculos, suferă de o dramă foarte particulară. Nu se teme de boală, în gravitatea căreia nici nu crede, contribuind și euforia de origine toxică. El e plictisit de teama descalificării pe care i-ar putea-o aduce în lume o suferință atît de proletară. Pe de o parte ca bolnav simte voluptatea zăcerii, pe de alta ca monden se silește să urmeze cu exaltitate mecanică mondenității. (Op. cit., p. 657).

VALERIU CIOBANU: În *Fecioarele...*, el e altul decît în *Concert...* Nobil în ruină, pîndind cu aviditate, să-și restabilească averea printr-o căsătorie avantajoasă, gata însă și de aventuri galante pînă și cu viitoarea lui cîmărată, ar părea mai curînd de o platitudine crasă și inconștientă, reprezentant de duzină al unei noblețe în decădere. [...]

În *Concert...*, Maxențiu, rod al unei educații mondene care nu-i menașa sănătatea, subedă din naștere, rămîne tot om de prisos, dar cu o anumită complexitate sufletească ce îl face să sufere. E tipul bolnavului al cărui simț de conservare individuală se manifestă prin autocontemplare. Iar cel de conservare a soției prin funestă senzualitate maladiivă. Apore ca un rutinat plin de delicatețe, un senzitiv subtil, snob în purtări, ținînd la aparențe mai mult decît la realitate, la „demnitate” mai mult decît la buna sa stare morală și materială. (Op. cit., p. 168.)

ADA RAZU, „femeie cerebrală, rece, ambițioasă, veșnic setoasă de ranguri sociale și glorie mondenă” (Mihail Ralea), fiică de brutar, „fînd-

reasa”, căsătorită, pentru a-și satisface snobismul, cu maladiivul prinț Maxențiu („il cumpărase cu bani mulți pentru a-i purta numele”), după moartea căruia și-l ia de bărbat pe Lică Trubadurul.

LICĂ TRUBADURUL (Vasile Petrescu), fratele Lenorei, ex-plutonier major, crai din mahalaua Bucureștilor, fost iubit al doctoriței Lina, devenit mai tîrziu profesorul de etichetă și apoi bărbatul bogatei Ada Razu, deputat; boem, trivial, șiret, îndrăzneț, cunoscător al femeilor și înțreținut al lor, totdeauna bine dispus, „una din cele mai vii intrupări din romanul românesc” (Șerban Cioculescu).

OVID S. CROHMĂLNICEANU: Lică e crud, egoist, dar de o cruzime frustă, necalculată; capabil de generozități citeodată, nu caută neapărat societatea aleasă și disprețuiește cucoanele din lumea bună. (*Literatura română între cele două războaie mondiale*, I, Buc., E.P.L., 1967, p. 441.)

CONSTANTIN CIOPRAGA: Plasat față în față cu prințul Maxențiu, Lică (mereu numit „Trubadurul”) reprezintă tipul opus. Liber în mișcări, boem, aventurier, galant, de o sănătate perfectă, viața lui intimă stă sub semnul jubilației. Cu veșnicul lui fluierat de mierloi, ex-plutonierul lipsit de cultură e, totuși, un seducător: „simpatice Lică”. Un epitet bine găsit îl caracterizează sugestiv temperamentalul; Lică e un *plein-arist* convins, preferînd salonului întîlnirile în aer liber. Fante de periferie, „subțirele, sprinten, cu figura plăcută, cu ochi viol de veridică, părul negru din care se lasă o buclă mare pe frunte, cu miinile și picioarele mici și subțiri și dinții albi, mărunți, avea aerul unui tîngău”. Sora vitregă, Lenora, îl tratează cu cea mai mare răceală. Părăsise armata, unde putea deveni sublocotenent, pentru că trebuia să treacă un examen — și el „avea groază de tipăritură și scriitură”. Comod, donjuanul preferă banul dobîndit fără eforturi. Din imagini impregnate de ironie rezultă portretul unui personaj memorabil, unul dintre cele mai reușite ale romancierii, deși nu de prim-plan. (Op. cit., p. 153.)

GEMENII HALLIPA, caz clinic, „cel doi timpiți” incapabili de a termina clasele liceale, întorși totuși din străinătate cu diplome; asistenți ai profesorului Rim, pe care-l secundează în acțiunile lui dezgustătoare.

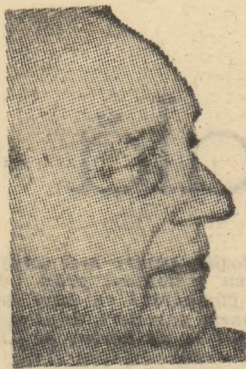
VIOLA VANCEA: Sciziparitatea gemenilor Hallipa amîntind, la mare distanță, cuplul Farfuridi-Brinzovenescu, triumf al opacității agresive, al amoralismului și opiniilor flase, fondate pe un gol launtric și de gîndire în constantă ofensivă. [...] Gemenii, etichetați ca anormali [...] de o solidaritate indicind alianța joasă, imundă a exemplarelor nediferențiate încă pentru a evolua pe treptele conștiinței umane, au însă „geniul” întunecat, facultatea specularii oportunităților, lipsa de scrupule, cultivarea constantă a intrigilor, mimarea umilinței, a dezarmării și slăbiciunii, manevre abile menite a le facilita penetrarea în straturile sociale superioare care prin multiple și complicate demisii de la un sistem al valorilor morale acceptate unanim le va oferi teren fertil pentru îndeplinirea planurilor învinde, pentru satisfacerea voinței agresive, irepresibile, de parvenire. (Op. cit., p. 258.)

NORY BALDOVIN, fata nelegitimă a boierului Baldovin, prietena Elenei Drăgănescu, avocat, cu preocupări politice feministe; spirit viu, flecăru, curioasă, omniprezentă, rădăcioasă, emite cu ușurință păreri despre protagoniști. (Personaj de legătură în romanele ciclului Hallipa, cu rol de *raisonneuse*.)

MINI, spectroare și comentatoare a întîmplărilor, „un purtător de cuvînt al romancierii, dar unul lăsat să se descurce singur, fără ca autoarea să-i sufle la ureche ceea ce nu știe, și care în plus are propria individualitate, propriul mod de a judeca lumea.” (Nicolae Manolescu. Arca lui Noe. 2, Buc., „Minerva”, 1981, p. 25.); sensibilă, inteligentă, introspectivă, indiscretă, colportoare intrigantă.

VALERIU CIOBANU: Deși Mini și Nory nu fac parte din galeria personajelor ilustrative ale Hortensiei Papadat-Bengescu și au un rol similar, se poate remarca faptul că, în primele romane [...] au totuși cite un contur psihologic distinct. Mini vede afectiv, Nory efectiv, prima e senzorială și fantezistă, a doua cerebrală și realistă. Ambele sînt femei superficiale fără a fi frivole, curioase de existența altora. Dar pe cînd Mini caută în tot ce vede o diversivă pentru stările ei sufletești, Nory asistă, aparent impasibil, la un teatru de păpuși, încercînd să surprindă sforile invizibile care le mișcă. Prima are un mod de a contempla, a doua de a ironiza scandalurile conjugale și extra conjugale, intime și mondene, la care asistă din nevoie sau de bună voie. (Op. cit., p. 163—164.)

Prof. Constantin Popovici
Prof. Ștefan Năstăsescu

Rafael Alberti împlinește optzeci de ani

Cu același suris din copilărie, cu același neastîmpăr din adolescență și cu aceeași maturitate bruscă din tinerețe, Rafael Alberti trece azi peste linia de cretă și lumina a celor optzeci de ani. Se alătură astfel lui Jorge Guillén, Vicente Aleixandre, Dámaso Alonso și Gerardo Diego, ultimii care țin încă în miinile lor focul sacru al poeziei celei mai glorioase generații de poeți spanioli din secolul nostru, *generación 27*. El, mezinul acestei generații, îi cheamă azi la jubileul său pe cei care trăiesc și pe cei care au coborît, unul cite unul, pe celălalt tărîm, din barca aceea condusă într-un ceas de seară pe apele Guadalquivirului, spre Sevilla: Federico García Lorca, Pedro Salinas, Luis Cernuda, Manolito Altolaguirre, León Felipe...

Glorioasă trebuie să fi fost acea barcă purtînd în ea o întreagă generație de poeți. Nici un crucișător, din toate crucișătoarele lumii, n-a purtat vreodată o încărcătură mai de preț precum această barcă, ușoară și suplă, împinsă domol pe Guadalquivir de lopețile minuite de torcadorul Ignacio Sánchez Mejías.

Marinar pe uscat, cum și-a intitulat, dealtfel, prima sa carte de poeme, Rafael Alberti se întoarce azi, la împlinirea celor optzeci de ani, în Puerto de Santa María, unde s-a născut la 16 decembrie 1902, pentru a privi din nou de pe tărîm zborul ca de metaforă al pescărușilor. Nu vor fi numai pescăruși: stoluri întregi de ani, nesfîrșite pîlcuri de luni, puzderie de zile, dispărînd în albastrul de catifea al cerului gaditan.

Peste patruzeci de volume de poeme, numeroase cărți de memorii și traduceri — între acestea, Eminescu și Tudor Arghezi — nenumărate eseuri de artă și un nesfîrșit număr de picturi și desene reprezintă zestrea pe care poetul a dăruit-o oamenilor, ca pe un crîng pierdut și regăsit mereu în prietenia și dragostea cu care a fost și este înconjurat pretutindeni.

O prietenie și o dragoste care n-au cunoscut niciodată distanțe. În decembrie 1972, în aeroportul Barajas, de la Madrid, mi-a fost dat să asist la o scenă unică: un întreg avion Iberia s-a umplut pînă la refuz cu poeți și scriitori spanioli, din toate generațiile posibile. Rafael Alberti locuia la Roma și nu putea pe atunci să revină acasă. Poeții și scriitorii spanioli s-au urcat în barca aceea aeriană și s-au dus ei la Roma, pentru a-l îmbrățișa, în casa de pe via Garibaldi, la împlinirea celor șaptezeci de ani.

Cu prietenie și dragoste, azi cînd în Puerto de Santa María, în întreaga Spanie, e sărbătoarea Rafael Alberti, îi transmitem de aici urarea noastră de tinerețe și la mulți ani!

d. n.

Îngerul bun

A venit cel pe care-l doream,
cel pe care eu îl chemam.

Nu acela care mătură ceruri fără
de apărare,

luceferi fără case,
luni fără patrie,
zăpezi.

Zăpezi din acestea care cad dintr-o
mină,

un nume,
un vis,
o frunte.

Nu acela care și-a legat
pletele de moarte.

Cel pe care eu îl doream.

Fără să zgirie cerul,
fără să rănească frunzele,
fără să miște ferestrele.

Acela care și-a legat
pletele de liniște.

Pentru ca fără să mă rănească
să sape un tărîm
de lumină dulce în pieptul meu
și să-mi facă sufletul navigabil.

Îngeri morți

Căutați, căutați-i:
în insomnia cîmpului de trestie uitat,
în vadurile întrerupte de tăcerea gunoaielor.
Nu departe de bălțile neputincioase
să susțină un nor, niște ochi pierduți,
o verighetă ruptă,
o stea călcată în picioare.

Pentru că eu i-am văzut:
în noroaiele acelea de o clipă,
care apar în mijlocul negurilor.

Pentru că eu i-am așins cu miinile mele
în exilul unei cărămizi defuncte
căzută dintr-un turn sau un car, în nimic.
Niciodată mai departe de coșurile care se prăbușesc
sau de frunzele ce se tipăresc îndărătnice pe pantofi.
În toate acestea.
Și mai mult: în așchiile rătăcitoare
care se consumă fără foc,
în aceste absențe în care cad și suferă
mobilele extropiate, niciodată departe
de numele și semnele care se răcesc pe pereți.

Căutați, căutați-i:
sub picătura de ceară care îngroapă litera cărții,
ori semnătura dintr-un colț de scrisoare
minată de vînt prin pulbere.
Aproape de o sticlă goală
de o sanda rătăcită-n zăpadă,
de un brici de ras părăsit pe marginea prăpastiei.

(Din Despre îngeri)

Cîntul al optulea

Azi, în zbor, norii
mi-au adus harta Spaniei.
Atît de mică peste riu
și-atît de mare peste pașiste
umbra-i proiectată de ei!

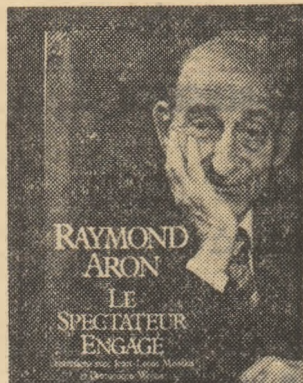
S-a umplut cu cai
umbra desenată pe iarbă.
Și eu, călare, prin umbră
am căutat satul și casa mea.

Am intrat în curtea unde altădată
era o fîntînă cu apă.
Chiar dacă nu mai era
fîntîna continua să murmure.
Și apa care nu mai curgea
mi-a dat iarăși apă să beau.

(Din Balade și cîntece din Parana)

Tălmăcire de
Darie Novăceanu

Confesiunile unui gînditor

INVESTIGAREA critică a altor puncte de vedere, diferite și chiar opuse, face parte din efortul de reînnoire a gîndirii marxiste din zilele noastre, de adecvare sporită a ei realității. Dezvăluirea ideilor și argumentelor critice — chiar în pozițiile unor adversari fâțiși, integrali —, luarea lor în considerare, favorizează reexaminarea propriilor ipoteze și raționamente, revalorizarea neîncetată a validității lor, permite adîncirea deschiderii sale cognitiv științifice.

Un exemplu din istoria marxismului ne apare concludent. Este vorba de faptul că Marx nu a dat atenție obiecției lui J. Stuart Mill privind rolul negativ al dispariției pieței, al concurenței, asupra curbei progresului tehnic în condițiile proprietății sociale asupra mijloacelor de producție, deoarece își imagina că economia de marfă va dispărea relativ repede în procesul făuririi noi orînduirii. Obiecția a continuat să fie neluată în seamă de economiștii marxisti ai secolului al XX-lea, deși a apărut evident că economia de marfă nu poate să dispară decît într-un proces extrem de lung. S-a făcut astfel că nici pînă astăzi să nu fie elaborată o explicație teoretică a corelației dintre diversele variabile ce determină curba progresului tehnic în economia socialistă, capabilă să stimuleze un ritm al acestuia superior celui din economia capitalistă.

Toate aceste reflecții sînt cu atît mai valabile cînd se referă la o figură predominantă a ideologiei burgheze contemporane, cum este Raymond Aron. Caracterizate printr-o certă cunoaștere a unor însemnate note ale gîndirii marxiste, bună parte din lucrările sale a contribuit la elaborarea teoriei societății industriale, ca doctrină ideologică globală opusă celei marxiste. După liberalismul secolului trecut, această teorie este una dintre puținele interpretări integrale, prin prisma valorilor burgheziei, a procesului istoric universal, a dezvoltării societăților contemporane.

De aici rezultă interesul primordial în urmărirea confesiunilor lui R. Aron din ultima sa carte, *Le spectateur engagé* (Spectatorul angajat), transcrierea convorbirilor înregistrate pentru televiziunea franceză în primăvara anului 1980. Cartea este îndeosebi o dezbateră pe marginea opțiunilor autorului față de principalele evenimente din trecut și din ultimele decenii ale istoriei societății franceze. Într-un plan secundar sînt menționate și cîteva aprecieri privind unele dintre articulațiile gîndirii sale teoretice, care repun problema liniilor de mișcare a istoriei timpului nostru.

Spre deosebire de J.P. Sartre, cu care a fost coleg de studii și prieten în tinerețe, R. Aron se situează, folosind propria sa expresie, pe platforma unui „intellectual de dreapta” (308), în sensul că ea este una precapitalistă și antisocialistă. Opțiunea sa vizează o politică menită să realizeze ceea ce s-ar putea numi adaptabilitatea istorică neîncetată a societății capitaliste, elasticitatea ei.

De aici rezultă și optica sa manheistă în evaluarea principalelor fenomene ale epocii postbelice: evoluția capitalismului beneficiază, în viziunea sa, de toate virtuțile, iar procesele de construire a noi orînduirii în diferite țări sînt văzute numai prin prisma erorilor, dificultăților și a eșecurilor parțiale. Sociologul renunță la căutarea și descoperirea adevărului — pe

¹⁾ Raymond Aron, *Le spectateur engagé*, Paris, Julliard, 1981. Toate citațiile a căror sursă nu va fi indicată în mod special provin din acest volum.

care-l consideră pe drept ca o valoare centrală a contemporaneității — evitînd numai acele fapte sau fațete ce coincid cu poziția sa ideologică preconcepțată. Spiritul științific cedează locul ideologiei în accepția de falsă cunoaștere pe care au dat-o Marx și Engels termenului. În utilizarea acestor metode ideologia burgheză se învîlnește cu dogmatismul marxist, diferența rezidă numai în orientarea metodelor în direcții opuse.

TOATE lucrările lui R. Aron sînt străbătute de obsesia operei lui Marx, de nevoia delimitării de ideile acestuia. Luciditatea sa nu-l împiedică să recunoască unele din virtuțile gîndirii lui Marx ca și însemnătatea lui istorică. Spre deosebire de marxismul dogmatic care este foarte plictisitor, mărturisește el, „marxismul lui Marx este foarte, foarte interesant” (51). În altă parte a cărții, odată cu reluarea ideii, se precizează că „Marxismul... este destinul nostru... În această ultimă parte a secolului al XX-lea noi continuăm să trăim cu obsesia marxismului...” (303), refuzîndu-se tot sinuarea absurdă a onorului lui Marx ar fi responsabilă mările din procesul tranziției socialiste.

Gînditorul francez obiectează materialismului istoric — ca și în lucrarea sa, din deceniul al 4-lea, *Introducere în filosofia istoriei* — că „nu poate exista un determinism global al istoriei comparabil cu determinismul marxist” (55). Principalul argument aronian se referă la caracterul imprevizibil al istoriei: „...ceea ce ne privește cel mai mult, calitatea instituțiilor, natura statului, calitatea omului sînt, într-o mare măsură, imprevizibile. Da, voi relua formula care-mi place mult: Istoria este imprevizibilă ca și omul pentru el însuși” (57—58). De aici și concluzia lui Aron: „Nu se poate din analiza istoriei deduce politica de urmat și să se prevadă ajungerea la o societate în care contradicțiile dintre oameni să fie eliminate” (51).

Imprevizibilitatea, în anumite limite, a procesului istoric nu poate fi opusă determinismului social decît printr-o abordare mecanicistă. Determinismul unei orînduirii este manifestarea organizării sale obiective, a interdependenței dintre componentele sale, care face ca funcționarea sa, de parte de a fi arbitrară, să se realizeze numai în baza unor relații determinate de mare diversitate. Determinismul procesului istoric universal este expresia unor morfologii și a unor relații de determinare analogice, care provin din particularitatea oricărei societăți de a-și autoproduce propria existență, funcționare și dezvoltare, adică de a fi subiect.

Imprevizibilitatea rezultă din trăsătura relațiilor de determinare socială de a acționa prin intermediul grupurilor sociale și indivizilor, pe baza convergenței sau a ciocnirii intereselor lor, din complementaritatea complexă dintre determinările economice, cele politice și cele spirituale, ceea ce face ca solicitările necesității istorice să se producă imediat. Complexitatea obiectiv-subiectivă a manifestării necesității istorice generează și ruptura dintre efectele scontate ale acțiunii umane și rezultatele ei reale — fenomen care la rîndu-i este sursă de imprevizibilitate.

Dar aceasta se referă numai la succesiunea lanțului de evenimente, la coincidența variabilelor și a condițiilor temporale în care se va impune tendința dezvoltării unui fragment al istoriei, expresia necesității istorice. Tendința dezvoltării nu este preexistentă, dată, ci apare pe fiecare treaptă a istoriei, a diverselor societăți, din relațiile ei interioare, din acțiunea grupurilor sociale prin care se înfăptuiește funcționarea ei tipică. De asemenea ea nu se materializează automat, ci numai prin acțiunea umană, dar se impune ca o forță constructivă prin disfuncționalitățile, contradicțiile, conflictele și catastrofele ce le provoacă neobiectivarea ei deplină. Cunoașterea tendinței unui fragment al istoriei nu înseamnă deloc a anula trăsătura istoriei umane de a fi, în anumite

contemporan conservator

granițe, o înaintare în necunoscut, deoarece ea se referă doar la transformările pe care trebuie să le sufere o societate dată, într-un moment al evoluției sale, și nu la varietatea evenimentelor, a contingențelor, a întortocherilor ce vor conduce la satisfacerea ei.

Societatea capitalistă — ale cărei valori le legitimează ca eterne R. Aron — nu a fost produsul unei simple întâmplări, al unui accident al istoriei care apoi s-a repetat. De altfel, sociologul francez comite o inadvertență logică din punctul său de vedere acceptând fie și formal că societatea socialistă este o alternativă față de cea capitalistă (55), deoarece este greu de admis că un produs al hazardului se poate transforma într-o alternativă universală. Prin însăși natura ei, întâmplarea este strict circumscrisă unor împrejurări, este de regulă irepetabilă și nu poate deveni universală.

Cunoașterea corelațiilor dintre variabilele funcționării unei orindui, a particularităților diverselor ei componente permite descoperirea tendinței dezvoltării sale și pe această bază poate duce la conceperea unei politici — adică a unor forme de acțiune socială — eficiente, capabile să contribuie la obiectivarea ei mai rapidă, la stimularea potențialităților sociale. Altfel, politica se reduce la dimensiunea unui pragmatism cotidian sau de scurtă durată, așa cum apare în ipostaza aroniană. Dificultățile și erorile în acțiunea forțelor sociale înnoitoare au rezultat nu din prea marea cunoaștere a determinismului social, ci dintr-o simplificare a lui, din tentative de a aplica formule elementare unor probleme de mare complicație. Adâncirea cunoașterii determinismului social ne apare a fi singurul răspuns pentru a evita măcar una dintre eventualitățile producerii de noi avataruri posibile în derularea istoriei.

UN alt plan interesant al cărții **Spectacolul angajat** este cel care se conturează din confruntarea autorului cu ideile exprimate în lucrările sale anterioare, cu acelea în care a susținut teoria societății industriale. Ca și alți sociologi, R. Aron considera că în perioada postbelică societatea capitalistă s-a transformat pe baza creșterii economice într-o orinduire în care crizele au fost suprimate, iar luptei de clasă i s-a substituit „rivalitatea” dintre grupuri și indivizi, compatibilă cu echilibrul social, cu menținerea sistemului. Teoria societății industriale prezintă capitalismul postbelic drept o orinduire ce și-a rezolvat contradicțiile care în secolul trecut au generat ideea societății socialiste. Ea pune accentul pe compararea acestui capitalism cu procese incipiente ale trecerii la socialism, în care trebuie învinse numeroase și complicate obstacole și limite istorice. Se conchide facil că proiectul societății socialiste nu are o determinare necesară, nu înfrunghiează o tendință obiectivă.

Deceniul al 7-lea a fost cel al dezvoltării înalte a economiei capitaliste postbelice și teoria societății industriale exprima tocmai această situație, iluziile născute aproape inerent după tragediile istorice anterioare. Convingerea lui R. Aron că societatea capitalistă nu va mai fi confruntată cu fenomenul crizelor economice a fost atât de mare încât a putut afirma în lucrarea **18 lecții asupra societății industriale** că: „...în toate economiile naționale care au fost victimele stagnării, acestea... n-au fost deloc rezultatul necesar al creșterii”. Siguranța sa atinge apogeul în asertiunea categorică după care „Societățile capitaliste moderne... nu mai pot tolera echivalența crizelor din secolele al XIX-lea și al XX-lea. Aceasta înseamnă că... nu va mai fi o mare criză cu milioane de șomeri, dar totodată că ar fi suficient de poate o criză profundă pentru ca guvernele să renunțe la mecanismul pieții și să aleagă planificarea”. Evident că formularea n-ar fi fost atât de absolutizantă dacă autorul ei nu și-ar fi imaginat că o asemenea posibilitate este improbabilă.

Este adevărat că, cu foarte rare excepții, nici gândirea marxistă n-a întrevedut probabilitatea izbucnirii unei crize de anvergură în capitalismul dezvoltat, care, datorită interdependenței mondiale, rolului dominant al mecanis-

melor capitaliste în sistemul planelar, să aibă numeroase implicații în procesele noii societăți.

Între timp, însă, la mijlocul anilor '70 s-au dezvoltat limitele structurale ale capitalismului postbelic, ale rezervelor sale de adaptare, a devenit evidentă imposibilitatea sa de a închide izvoarele crizelor, de a opri inerția generării, a noi și variate disfuncționalități de amplificare. Optimismul a cedat tot mai mult locul unor fluxuri de autentic pesimism.

Cu toate acestea R. Aron, referindu-se la lucrările sale despre teoria societății industriale, lasă impresia că ele își mențin deplina valabilitate, spunând doar că din anii '73-'74 „...există o punere în discuție a teoriei creșterii” (229). Nici un cuvânt despre faptul că actuala criză relevă — cu toate modificările înregistrate de economia capitalistă — invarianța unor relații și a unor mecanisme productive ale relațiilor capitaliste, confirmând analiza economică a lui Marx.

Este adevărat că în alt context, spre sfârșitul cărții, este recunoscută adâncimea crizei, dificultatea resorbtiei sale: „Lumea dezvoltată trăiește într-o inflație permanentă de ani de zile, ea se teme totodată de războaie necontrolate... dar și de dezastre monetare, bancare, economice. Stabilitatea pe care țările europene au gustat-o în timpul marii perioade de expansiune a dispărut. După părerea mea, sînt puține speranțe să se regăsească o veritabilă stabilitate înainte de 10-15 ani... pentru acei care au sensul istoriei, ei bine, istoria va fi acolo. Și istoria este mai bogată decât teoria creșterii”. (317). Această situație nu este nici pe departe rodul hazardului, al imprezibilității istoriei, ci al unei tendințe determinate a funcționării economiei capitaliste.

Deși a fost întotdeauna un adversar al ideii existenței unui sens al istoriei, R. Aron ajunge nu numai s-o pună — cum s-a putut vedea — dar să mediteze asupra unui aspect central al ei, acela al raportului dintre istorie și rațiune, întrebându-se în privința mijloacelor raționalizării istoriei. Opțiunile sale îl fac să considere mai întâi că „...proletariatul sau proprietatea colectivă nu definesc o societate conformă cu ideea Rațiunii” (315). Gravă este în aceste rânduri confuzia subtextuală, nu atât ideea în sine. Marx niciodată n-a susținut că cele două trăsături ar fi altceva decât începutul unui proces de raționalizare al istoriei, condițiile lui primare, și nu expresia lui deplină, absolută, rezolvarea globală a problemei, așa cum pare să rezulte din textul sociologului francez. Ideea rămâne valabilă în ciuda marilor greutăți și accidente ce au însoțit realizarea ei pînă astăzi.

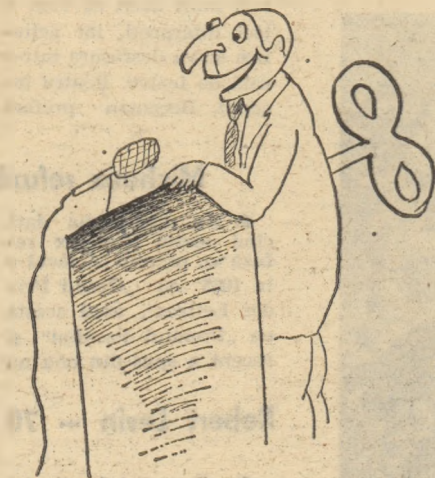
Deși reflectează asupra fizionomiei unei societăți raționale, R. Aron nu pune întrebarea despre căile ieșirii din criză: se va face prin aruncarea consecințelor ei asupra păturilor de producători, sau dimpotrivă? Or, aceasta este o problemă cardinală de care va depinde raționalizarea procesului istoric în viitorul imediat.

DEOSEBIRILE fundamentale cu concepția lui R. Aron nu pot fi o piedică pentru a fi de acord, la sfârșitul acestor însemnări, cu una din concluziile sale: „Unanimitatea nu are altă speranță pentru a supraviețui decât rațiunea și știința. Tot restul este de asemenea obligatoriu pentru a trăi, dar condiția ca umanitatea să continue aventura sa, care este o aventură extraordinară... condiția, dacă se vrea ca această aventură să aibă un fel de sens sau de valoare, este de a avea încredere în modul de a gândi ce dă șansa sa adevărului. Înseamnă a face diferența între iluzii, pasiuni, speranțe și adevărul care poate fi demonstrat. În politică, nu se poate demonstra adevărul, dar se poate încerca, plecînd de la ceea ce se știe, să se ia decizii raționale” (316).

Faptul că problema sensului istoriei i s-a impus lui R. Aron datorită impactului obiectiv al realității sociale este probabil una dintre contradicțiile gândirii sale ce o vor constata pe larg viitorii săi analiști și exegeți riguroși. Ea este expresia ciocnirii dintre forța înconștientă a ideologiei sale, a valorilor politice ale burgheziei, și pătrunderea unor elemente de cunoaștere adecvată de adevăr. Ultima sa carte este o dovadă suplimentară a suprapunerii acestor două filoane în spațiul ideologiei burgheze contemporane.

Radu Florian

Otreapa de la „Cușca liberă”

Desen de C. Topan

PE VREMEA primilor ani de reporter am avut un coleg cu puțin mai în vîrstă decât mine, dar cu o experiență care mi se părea, atunci, extraordinară. Poate și pentru faptul că el se născuse de-a dreptul în București, iar eu veneam de la țară, dintr-un sat de sub poalele Parîngului, din Oltenia de Nord. Un coleg — cum spun — cu care-mi plăcea mie să merg „pe teren”, drumul nostru fiind, aproape de fiecare dată, inedit. Pentru că pe unde ne duceam noi, în acei ani, se și petrecuse ceva impresionant — șantieri în creierul munților sau la o margine de cîmpie încă potopită de mărăcinșuri. Toți reporterii de pe atunci, astăzi scriitori renumiți, își mărturiseau surpriza în chiar paginile ziarelor de a doua zi. Aceasta era atmosfera acelor ani de început de construcție socialistă, iar colegul meu, ziaristul cu o experiență extraordinară, mi se arăta de fiecare dată mereu entuziasmat, aproape că-mi și dicta frazele cu care-aveam să-ncep tableta mea, și eu îl ascultam atent, fiindcă el, după ce vedeam șantierul, mă învăța „scriitura”, adică țesătura, adică un fel de croșetare a cuvintelor în inele care dau întregul. Așa încît, de cite ori plecam „pe teren”, terenul fiind țara, eu mergeam cu el, mă atrăgea entuziasmul său: „Uite ce se construiește aici! Uite cit e de minunat!” Nu după multă vreme însă am rămas dezamăgit. Colegul meu plecase. Unde? Cum? Mă bătea gîndul că se certase cu redactorul șef, dar nu mai aveam să aflu exact cum se petrecuseră lucrurile.

L-am întîlnit, după cîțiva ani, la Paris. Arăta destul de bine, era bucuros că mă vedea: „Ce faci, ce mai e prin România?” Am fost cu el la un bar. „Rămii?” — m-a întrebant. „Da, i-am răspuns. Cred că rămîn vreo lună”. „Reziști?” — m-a întrebant el. Ar trebui să rezisti! Uite, — mi-a explicat el, cu experiența lui extraordinară — trebuie să știi un lucru: dacă rezisti un an te repui pe picioare.” Și mi-a povestit cum a rezistat el: sînt niște piete volante. Vin piețarii, vînzătorii de banane și de pește. Tu stai pe lîngă ei. Cînd vine ora închiderii, te repezi cu mătura și faci curat. Primăria nu admite să nu lași locul așa cum l-a preluat piețarul. Dar e aici o abilitate: trebuie să fii primul care să pui mîna pe mătură. Ce-ți rămîne din lăzi e al tău. Și poți să faci lucrul ăsta nu numai la Paris, că aici sînt mulți care stau la pîndă: arabi, tot felul de neamuri. Eu am rezistat aici aproape șase luni. Îți spun drept, am mîncat și coji de banane. Au vitamine, nu ride! Dar pe urmă m-am trezit. Cîștigînd ceva bani m-am dus prin orașele. Aveam piețele mele. În sud, în nord, mă descurcam. Am muncit și la renovări. Trebuie să știi să zugrăvești, să refaci lemnăria. Am fost și parchetar. Dacă ești în stare, înveți de toate”.

Mi-a rămas în minte această propoziție: „Dacă ești în stare, faci de toate”. Și sincer mărturisesc, am rămas uluit: Cum, el? Dar el mi-a retezat-o: „Eu nu cred în nimic, domnule. Totul e să mă descurc. Și uite, m-am descurcat”. După încă două pahare pe care nici acum nu știu cu ce se umpluseră, ne-am despăr-

țit. Și, iată, nu ne-am mai văzut. Dar mai apoi ne-am auzit. Mai bine zis, l-am auzit. Deschid eu radioul și aud o voce. Glasul lui. Lătra. Nu se poate — mi-am zis. Chiar așa s-a descurcat el? Își injură țara în care se născuse și din care plecase. El, cel care mă întrebuse ce mai e prin România, care se făcea că știe mult mai mult decît mine. Nu mai renova casele, nu mai era parchetar, nu mai vîrui casele fermierilor de sub Alpi. Dărima în țara în care se născuse și în care nu mai era tot ce-i venea la îndemină. Cu experiența lui extraordinară voia să mă facă să-l cred. Imi vorbea despre drepturile omului pe acest pămînt, fără să scoată un cuvînt despre soarta lui. În clipa aceea m-am hotărît să scriu un roman. Personajul? El, fostul meu coleg. Stătuse, deci, pe malul Senei, făcînd broaștele să orăcăie. Ca să orăcăie, broaștele, trebuie să le gîdili sub burta lor albă — asta o știam dintr-un proverb pe care nici nu-l pricepusem. El, bine, tocmai asta voiam eu să înțeleg: cum să faci ca broaștele să orăcăie? Și m-am gîndit la entuziasmul lui de odinioară. El, care-și dădea duhul, cum e o vorbă, să-l convingă pe oameni de ceea ce vede! Dar el ce mai vedea, ce mai putea să vadă? Cum poate el să vadă România de la microfonul său plătit, minut cu minut, într-un scop de defăimare a locurilor natale de pe mîriștea cărora s-a făcut plînea cu care a crescut? Și, iarăși, să fiu sincer, m-am gîndit că o otreapă ca el n-avea altceva ce să mai facă. Nevoit să mînce un an de zile cojile bananelor din piețele pe care le mătura, laș, mitoman și găunos din fire, ce putea să facă? S-ar fi vîndut chiar pe el însuși, indiferent cum și pe ce. Și așa s-au și petrecut lucrurile. L-a întîlnit pe unul care l-a luat după el: Te vîd descurcîreț, hai cu mine. Știi limba română, ce mai stai? Avem un post de radio. Nu te speria: „Europa liberă”. Nume elegant. Ce pierzi? Poți, dimpotrivă, să cîștigi. Injură-ți colegii. Injură-ți prietenii de-acolo. Dă-i dracului pe toți. Injură-ți și neamurile. Injură-ți și mama. Injură-ți și țara. Ce te costă? Ei n-o să-ți mai dea nimic. În schimb, noi te plătim.

Și astfel a intrat în solda străină, de ins fără patrie. Soldă de mercenar. Dar — mă gîndeam — pînă și mercenarul nu-și batjocorește locul în care s-a născut. El era însă în solda „Europei libere”, ceea ce e cu totul altceva! Dintr-o neoprită curiozitate l-am ascultat de-atunci, de cite ori am avut timp, să aud ce-i trece prin cap. M-am lămurit: nu pune preț pe nimic. Decît pe banii lui, pe arginții lui. Tot ce se face în România e rău. Nu s-a înregistrat la noi nici un fel de progres!...

Dar progresul se înregistrase deja încă de pe cînd el, ziaristul, scria despre marile șantieri ale țării, încă de pe cînd el era șef de secție la o publicație la care lucram și eu cucerindu-mă cu entuziasmul său. Dedublarea e interesantă — mi-am zis — renegatul nu poate să nu-i renege, în cele din urmă, chiar și pe cei care-l plătesc acum. Îl ascult curios. Cred că a îmbătrînit, vocea fi e puțin gîlîită — dacă mai recunoaște cuvîntul —, un biet trădător. De țară, de idealuri? Nu-mi dau bine seama, fiindcă ce țară, ce idealuri ar putea el să aibă? Mai curînd, aș zice că e un trădător al propriei sale vieți. Un individ disprețuit. Disprețuit, în mod sigur, cum spuneam, chiar și de cei care-l plătesc. Nu mai vorbesc de oamenii cinstiți de pe al căror pămînt el împroașcă, printr-un microfon, veninul propriei sale ratări definitive. Cine-l cunoaște pe-acolo? Cu experiența lui extraordinară cred că are și darul de a se fi transformat în mod real, într-un cîine. Un cîine obosit și vătămă de picioarele care i se dau mereu în coaste: latră, latră, de asta te plătesc! De asta, — mă gîndesc — că nici nu merită să-i dau numele. Cum să-i zic? Bubi? Dar și Bubi ar fi orea mult. O jigodie — dacă-și mai aduce aminte cuvîntul — și-atît. Latră. n-auzi? — îl lovește stăpînul în coaste. Și el — mă gîndesc — ce să facă? Latră. Fiindcă nu mai are ce să aleagă. Chiar de-ar fi să latre și la Lună el, pentru cușca și osul lui, va trebui să latre.

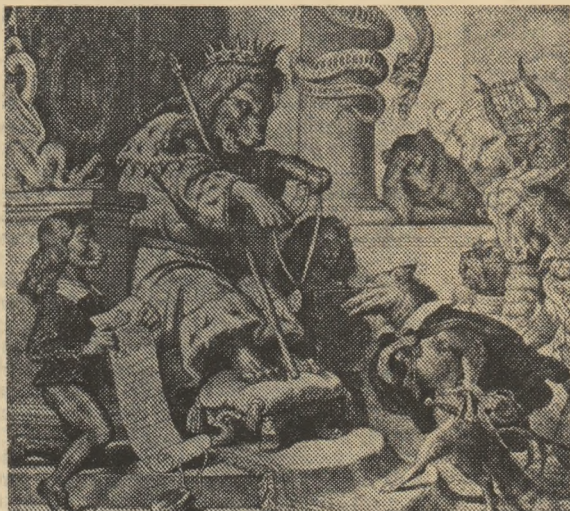
Altmînter i se va lua și osul său cel de toate zilele și cușca sa „liberă”.

Adică singurul său loc și singurul său mod de a mai exista.

Vasile Băran

3) R. Aron, 18 leçons sur la société industrielle, Paris, Gallimard, 1962, p. 292, 291.

Ilustrații din secolul XIX

● Un renumit artist german din veacul trecut, Wilhelm Kaulbach (1805—1874) este autorul prețioaselor gravuri în oțel și vignete care au ilustrat ediția din 1846 a epopeii alegorice în versuri scrise de Goethe și purtând titlul **Reineke Fuchs** (Vulpoiul Reineke). Noua ediție,

publicată în R. D. Germania, a „nesfintei biblii”, cum a fost supranumită celebra înălțare de fa-bule în care Goethe denunța moravurile dintr-un imperiu feudal, reia ilustrațiile lui Kaulbach, readucându-le în atenția publicului. În imagine, o ilustrație din noua ediție.

Ngugi Va Thiongo

● Primele cărți scrise la începutul anilor 60, le-a publicat sub numele pe care i l-au dat misionarii — James Ngugi. După zece ani a semnat romanul **Întoarcerea acasă** cu numele său adevărat, Ngugi Va Thiongo. Și, în sfârșit, în 1980, a publicat primul roman scris nu în limba engleză, ca toate cele anterioare, care l-au adus notorietate mondială, ci în limba maternă, kikuyu. În ciuda reticentelor editorilor, care se temeau de rezultatul „experimentului”, romanul s-a epuizat rapid, a fost nevoie de un al doilea și

apoi de al treilea tiraj. Anul acesta, romanul intitulat **Diavolul crucificat** a apărut și în limba engleză în traducerea autorului însuși. În patria autorului, Kenya, fragmente întregi din roman — imbinare mălăstră de forme tradiționale orale și modalități moderne — sînt citite cu glas tare în localuri publice, la intruniri amicale. Scriitorul, laureat al premiului Lotus, este unul din cei mai mari prozatori ai continentului african, aprig luptător pentru independența politică, economică și culturală a țării sale.

Premiile A.N. Tolstoi

● Atribuite de Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S. pentru lucrări literar-publicistice pe teme internaționale, premiile A. N. Tolstoi pe anul 1982 au fost acordate scriitorilor: S. A. Dangulov pentru articolele publicate în „Prav-

da” și „Literaturnaia Gazeta”, V. A. Korotkin pentru volumul **Podul** și articolele **20 000 000 de minute de liniște** și **Memoria inimii** („Literaturnaia Gazeta”) și M. G. Sturua pentru cărțile **Un deceniu furtunos, de la Potomac la Mississippi** și articole publicate în „Izvestia” și „Nedelia”.

Noul film al lui Bergman

● La 53 de ani, după un debut regizoral care i-a adus succes (filmul său **Cer spart**), actrița Ingrid Thulin revine la „părintele” său cinematografic. „Ingmar mi-a spus că în februarie începe turnările la ultimul său film și ține să fiu prezentă. În ce privește subiectul, nu știu mai mult decît că vom fi trei interpreți, iar acțiunea se va desfășura într-o sală de teatru. Pentru început, Bergman preferă

să păstreze un anume mister. Intenționează, probabil, să facă din acest film un fel de bilanț. Poate el va marca întoarcerea la origini, și nu numai la cele profesionale: la noi, în Suedia, teatrul reprezintă un element intim, tradițional, semnificativ. Oricum, reîntîlnirea cu «marele maestru» mă face să încerc un sentiment de teamă. Să lucrezi cu el este totdeauna o aventură».

Michaux refuză premiul Feltrinelli

● Nu este prima dată cînd poetul Michaux refuză un premiu. A făcut-o în 1965 cu „Grand Prix des Lettres”, anul acesta cu „Premiul Pasolini” și recent a spus din nou nu

— Accademiei dei Lincei, care i-a conferit premiul Feltrinelli pentru poezie. Michaux, căruia André Gide i-a consacrat în 1941 lucrarea „Découvrons Henri Michaux”, are astăzi 83 de ani.

Robert Levin — 70

● Cunoscutul pianist norvegian Robert Levin (n. 1912) a fost sărbătorit recent cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani. Sărbătorirea lui Levin a avut loc în cadrul Festivalului anual de la Bergen (festival la care pianistul a participat la 28 dintre cele 30 de ediții care au avut loc pînă în prezent). Cu acest prilej în Norvegia a fost imprimat un set de discuri cu selecțiuni din cele mai reușite interpretări ale pianistului.

„Poezii de dragoste”

● Dragostea a constituit una din marile teme în viața și creația lui Bertolt Brecht. Este ceea ce reușește să demonstreze cititorilor volumul recent apărut în editura „Suhrkamp”, intitulat **Bertolt Brecht: Poezii de dragoste**. Volumul reunește 155 de poezii, scrise în perioada dintre 1914 și moartea scriitorului. Înșiruite în ordine cronologică, poeziile acoperă o bogată paletă de nuanțe — de la strofe de o mare gingășie la „Song”-urile vehemente.

Donna Elvira

● Medalia Mozart a orașului Frankfurt a fost decernată lui Elisabeth Schwartzkopf (în imagine). Cariera internațională a celebrei soprane a început cu Mozart. În cadrul Festivalului de la Salzburg, ea a fost în opera **Don Juan** o Donna Elvira fără egal. În scurtă vreme a cucerit o faimă mondială,

fiind ovaționată la Metropolitan Opera din New York, la Opera națională din Viena, sau la Covent Garden din Londra, fascinantă mai ales în operele lui Mozart și Richard Strauss. A fost la fel de prețuită și pentru interpretările sale de lieduri, critica relevînd cu fiecare prilej „frumusețea impecabilă a execuției sale”, „maniera sa inteligentă de a aborda subiectul”. Azi în vîrstă de 67 de ani, Elisabeth Schwartzkopf s-a consacrat activității pedagogice.

Henry Fonda — „Viața mea”

● Cînd inima lui Henry Fonda a încetat să bată, abia terminase de scris memoriile în care, pentru prima oară, cel care a fost una din marile vedete ale Hollywoodului vorbește fără reticente despre viața sa sentimentală, nu întotdeauna fericită, despre cele cinci soții ale sale — dintre care două au cunoscut un sfîrșit tragic —, despre conflictele cu copiii săi, despre ideile sale. Mai multe reviste au publicat ample extrase din cartea sa autobiografică **Viața mea**, în care Fonda povestește marile momente ale unei vieți trăite din plin. Iată, spre exemplu, cum descrie actorul prima sa întîlnire cu John Ford, care-l solicitase pentru rolul principal din filmul consacrat lui Lincoln, rol pe care Fonda îl refuzase inițial. „Nu-l întîlnisem niciodată. Era așezat la biroul său cu un sombrero aruncat în spatele capului. Hainele sale, parcă scoase din magazia Armatei salvării, erau prea mari pen-

tru el, prea vechi și șifonate. Dacă așeza jos pipa, o batistă o înlocuia. Era un obicei al lui Pappy: mesteca o batistă sau o pipă. Fuma o țigară eventual după masă, dacă nu fuma pipa, pe care o umplea fără încetare și din care trăgea toată ziua. „Ei drăcie! Ce-i cu povestea asta: nu vrei să faci acest film?” — a bombănit el. „Crezi că Lincoln este un nemișmanit emancipator, nu? Aș, de unde? E aici doar un tinăr avocat”. Încearca să mă facă să-mi fie rușine, ca să mă determine să-l joc pe tinărul Lincoln. Mi-a demonstrat că nu era vorba de emancipator, ci de un avocat din Springfield. I picioarele strimbla sfîrșitul filmului... n-am știut ce se va întîmpla cu acest personaj. Nu asta era problema. Trebuia să iasă un film despre un tinăr avocat din anul 1830. În cele din urmă, Ford a reușit să-mi forțeze mina și am făcut filmul”. (În imagine, Henry Fonda cu copiii săi, Peter și Jane).

Un romancier din Somalia

● Farah Maxamed Jama își petrece zilele conducînd Agenția națională de transport din Somalia. După apusul soarelui atenția sa se îndreaptă spre literatură, deoarece acest somalez de 45 de ani este romancierul nr. 1 al acestui țări din Cornul Africii. Vechiul său popor are o limbă scrisă abia din 1972, cînd s-a introdus o scriere somaleză, pentru a înlocui araba, engleza sau italiana folosite pînă atunci în comunicațiile oficiale. Jama, care înregistrează poezia orală somaleză și povestirile istorice pe bandă de magnetofon, traducîndu-le într-o transliterație proprie, încă de cînd avea 15 ani, a fost sfătuit de prietenii să scrie primul roman somalez. Rezultatul, **Ignoranța este dușmanul iubirii**, a fost publicat cu doi ani mai tîrziu, devenind un mare succes de librărie. Anul acesta a apărut și o traducere în engleză a romanului, editată de UNESCO. Este povestea unei iubiri spulberate de obiceiurile tribale, scrisă în modalitatea tradițională a povestitorilor somalezilor, parțial în versuri. Jama, care și-a publicat cartea sub un pseudonim, Faarax I. J. Cawl, a spus că romanul **Dușmanul iubirii** este inspirat din relatările orale despre revoltă, în anii 1915—1920, a unui somalez împotriva autorităților coloniale britanice și italiene.

„Cel mai mare desenator german”

● Sint termenii pe care-i folosește ziarul „Stuttgarter Zeitung” în legătură cu artistul Hanssen a cărui operă (zeci de mii de desene, litografii, acuaforte, acuarele) face obiectul unei retrospective organizate la Hamburg. Cele 800 de tablouri expuse constituie

mărturia unei opere de o diversitate neobișnuită în care autoportretele — variate și originale, ironice și deprimante — ocupă un loc central. Dar aceste opere atît de diferite au un punct comun: ele au aproape toate un destinatar, sînt legate de o scriitoare sau de o remarcă marginală personală, de sfaturi pentru tipograf sau de mulțumiri pentru factorul poștal. Acestea sînt mesaje ale unui artist total, întotdeauna activ, care în loc să spună „eu”... preferă să picteze.

Paul Éluard — inedit

● În numărul pe luna octombrie 1982 al revistei literare „Europe” se publică — prezentate de Lucien Sheler — trei conferințe ale poetului Paul Éluard, care au fost rostite la Radiodifuziunea franceză în 1938. Numărul tipărește, de asemenea, un poem inedit de Paul Éluard. Grupajul este com-

pletat cu evocarea **Il y a trente ans s'en allait Paul Éluard**, de Jacques Gaucheron, precum și cu referatul lui Jean Marcenac, **Éluard în fața lingvisticii**, referat citit la susținerea tezel universitare **Despre raporturile lingvistice și practica scriiturii la Paul Éluard de Colette Guedj**.

Am citit despre..

O mostră de umanitate

■ ROMANUL sarcastic **Decor nenatural** pare a fi fost conceput de Vincent Canby (de meserie cronicar cinematografic la „The New York Times”) ca un montaj de secvențe de film comercial american. Naratorul, Marshall Lewis Henderson (se scrie exact ca Henderson, regele ploii, americanul suță la suță mijlociu, delegat de Saul Bellow să facă năzdrăvanii prin Africa — la urma urmelor și numele lui poate fi un citat, sau, chiar, prin cele trei componente ale lui, un melanj de citate), moștenitorul unei mari averi sudiste, yankeu ca mentalitate, handicapat fizic și neînhibat de principii morale, face să se perinde prin fața noastră, odată cu nevestele și iubitele lui succesive, reprezentative pentru rasele și confesiunile majore ale Americii, cu părinții, bunicii, verișoarele și verii lui, unul mai tipic ca celălalt, o paradă a marotelor, năravurilor, conflictelor, obsesiilor, clișeeilor societății contemporane. Desenată în culori tari, America publicistului new-yorkeze este foarte subliniat ea însăși și, ca atare, o mostră de umanitate credibilă.

Feroce, lupta între generații este exemplificată prin cazuri extravagante, șocante. Tom, fratele mai mare al lui Marshall Lewis Henderson, și-a manifestat protestul față de egoismul părinților săi o singură dată, dar decisiv: s-a sinucis. Părinții și-au făcut însă în continuare de cap, fiecare în felul lui, încințati pînă în ultima clipă a vieții de buna înțelegere care a domnit între ei și fiul mort în adolescență. „Generalul”, om-instituție, unul din stilpii Americii oficiale, are doi copii: pe Bob, patriot ultra, întors din Vietnam fără brațe și fără picioare, un fel de alcătuire de proteze, creată jucărie mecanică vorbitoare, și pe Marry, care, pentru a-și umili tatăl, devine vedetă a filmelor pornografice și chiar mai rău. Destinul copiilor lor nu-i împiedică însă pe general și pe soția lui, verișoara Mary Lee, glorificată frumusețe sudistă, să fie și să se considere

foarte fericiți. Gethsemane, fiica reverendului Robert Shackelford, respectat lider al mișcării nonviolente a negrilor pentru drepturile civile, se răzbuună pe tatăl ei crescîndu-și copilul din flori, pe Prud'homme Shackelford, în așa fel încît, deși sau tocmai pentru că tatăl lui fusese un alb (înșuși eroul nostru, Marshall Lewis Henderson) să devină purtător de cuvînt și liderul celei mai violente aripi a propovăduitorilor războiului rasial și a terorii ca metodă de înlăturare a albilor de la putere. Adevăratul tată al lui Baby Pru, cum a fost supranumit, pornește, în final, pe o cale foarte neobișnuită pentru a stabili o punte de legătură cu neobișnuitul său fiu.

N-ar fi cu putință și nici n-ar avea rost să fie rezumate aici întîmplările teatrale, dureroase sau caraghioase care se succed în cascadă în acest roman complicat și ironic. Voi identifica un singur filon, subțirel la vedere, dar cu ramificații în lumea sensurilor adînci: filonul ereziilor cathare. Da, da, e vorba tot de bleții albigeni care, după ce au fost masacrați în anul 1209 la Beziers, au fost înfrinți la Muret și au fost lichidați de Inchiziție, mai sînt bătuți, peste veacuri, pentru rătăcirea lor de o mulțime de scriitori care iau în deșert credința lor dizidentă, folosind-o ca pretext pentru fel de fel de elucubrații, de preferință umoristice. În cartea **Decor nenatural**, erezia cathară dobîndeste o funcție nouă. Studiarea ei reprezintă singura pasiune nobilă a lui Henderson. El și-o cultivă o viață întreagă ajutat, de aproape 30 de ani, de un misterios călugăr ieziut, Klein, care, în schimbul unor sume importante, îi furnizează, în condiții de conspirativitate maximă, senzaționale documente unice și copii xeroxate după materiale secrete deținute de Vatican sau de alte instituții. Abia după ce opera alcătuită de el pe baza acestei documentări, **Cinturi de laudă prefăcută: Introducere în literatura albigenzilor (Dualism medieval) 1000—1275 e.n.** este respinsă de editura Universității Princeton, Klein i-a mărturisit spontan că l-a înșelat, că în schimbul celor 200 000 de dolari încasați i-a vîndut acte, scrisori și alte scrieri inventate, măsluite, că se mindrește a fi autorul unui fals de proporții monumentale.

Felicia Antip

Congres Dino Buzzati

● Un congres internațional dedicat vieții și operei lui Dino Buzzati, la 10 ani de la dispariția sa, a avut loc la Milano. Într-o referență prezentată, amintim: **Prietenul meu Dino** (Idro Montanelli), **Spațiul imaginar în romanele lui Buzzati** (Marie Helene Caspar), **Alternanța culorilor ca element al narațiunii în primele scrieri ale lui Buzzati** (Antonella Arslan), **Buzzati și mitul copilăriei** (Gilbert Bosetti), **Sentimentul timpului la Buzzati** (Michel Suffran), **Buzzati și muzica** (Luciano Chailly), **Despre „Deșertul tătarilor”** (Yves Panajien), **Moștenirea poetică la Buzzati** (Carlo Bo), **Buzzati publicist** (Franca Schettino).

Premiul „Viareggio” 1982

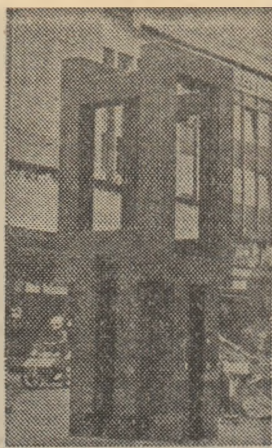
● Prestigiosul premiu literar italian „Viareggio” a fost decernat în acest an scriitorului Primo Levi, pentru ultimul său roman **Se non ora... Quando?** (Dacă nu acum... Când?). Romanul, apărut în editura „Einaudi”, demască holocaustul nazist din timpul celui de-al doilea război mondial.

Wedekind în actualitate

● Burgtheater din Viena prezintă o nouă versiune scenică, datorată regizorului Leopold Lindtberg, a piesei **Marchizul von Keith**, ceea ce privilegiează presei culturale

austriece o revalorizare a marelui autor dramatic, poet, actor și cupletist care a fost Frank Wedekind (1864—1918). Rămăs în istoria literaturii cu piesele sale **Der Liebestrank**, **Franziska**, **Frühling Erwachen**, **Erdegeist**, **Die Büchse der Pandora**, **Wedekind** (în imagine, o caricatură a sa, de Olaf Gulbransson) a exercitat, atât prin scris cit și prin aparițiile sale în teatrul cabaret, o virulentă critică la adresa societății timpului.

Un monument pentru Albert Einstein

● La Ulm, orașul natal al lui Albert Einstein, a fost inaugurat acest monument comemorind pe genialul creator al teoriei relativității. Pentru a-l realiza, arhitectul și sculptorul elvețian Max Bill a asamblat 24 de blocuri de granit în această compoziție în care 12 pietre simbolizează cele 12 ore ale zilei și tot atâtea pe cele ale nopții. Monumentul se înalță exact pe locul casei natale a savantului, distrusă în cel de al doilea război mondial.

Arhiva și biblioteca Lukács György

● După moartea eminentului filosof și estetician Lukács György, în ultima sa locuință din Budapesta, Academia Ungară de Științe a înființat Arhiva și biblioteca „Lukács György”, instituție care are ca scop popularizarea operei sale. Biblioteca acestui lăcaș de cultură cuprinde peste 11 000 de volume care i-au aparținut lui Lukács și care au fost adunate de el, în decursul vieții, la Budapesta, Viena, Berlin, Heidelberg și Moscova. În afară de acest fond de carte, lăcașul mai pune la dispoziția celor interesați manuscrise și corespondența filosofului.

Un manuscris al lui Rimbaud

● La o licitație desfășurată la Hôtel Drouot din Paris, manuscrisul celebrului sonet al lui Rimbaud, **Voyelles**, scris în 1872, când poetul avea 18 ani, a fost achiziționat de către biblioteca din Charleville, orașul său natal, contra sumei de 330 000 franci.

„În stînga, unde este inima”

● Este titlul romanului autobiografic al scriitorului german Leonhard Frank, al cărui centenar al nașterii a fost marcat în acest an. Leonhard Frank a debutat în 1914 cu romanul **Războinicii**, cu care a cucerit notorietatea. În timpul primului război mondial a fost nevoit să emigreze în Elveția din cauza vehementelor sale manifestări antirăzboinice. A publicat nuvela **Omul este bun** comparată prin forța sa cu romanul lui Henri Barbusse, **Focul**. În 1920 scriitorul a fost distins cu Premiul Heinrich von Kleist pe care i l-a înmînat Heinrich Mann. După terminarea primului război mondial, s-a întors la Berlin unde a publicat cîteva romane de mare succes: **Cetățeanul, Karl și Anna**, **Cvartetul de bărbai de la Oxenfurt**. În 1933, odată cu venirea naziștilor la putere, Leonhard Frank se vede din nou obligat să emigreze, mai întâi în Elveția, apoi în Franța, iar după ocuparea acesteia, în Statele Unite. În 1950 se înapoiiază în patrie, la München, dar fiind boicotat ca scriitor „roșu”, la vîrstă de 79 de ani se stabilește în R.D. Germană. A fost distins în 1955 cu premiul național al R.D.G.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

MEXIC

● Institutul „Matias Romero” de Studii Diplomatice, — prestigioasă instituție științifică centrală de învățămînt și cercetare, aferentă Ministerului de Relații Externe al Mexicului, foarte cunoscută în America Latină și pe plan internațional — a dedicat integral un număr al publicației sale „Cuadernos” (nr. 7) pe 1982, ciclului de conferințe despre România ținute anul trecut în Capitala Mexicului de președintele Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Mihnea Gheorghiu.

Volumul, prefăcut de ambasadorul Dr. Cesar Sepulveda, directorul Institutului, cuprinde prelegerile: „Centenarul unui mare diplomat european”; „Principiile fundamentale ale politicii externe române”; „Poziția României în problema dezarmării”. Ele scot în evidență gândirea social-politică și personalitatea deosebită a președintelui Nicolae Ceaușescu și prestigiul său internațional, precum și dezvoltarea relațiilor de prietenie și cooperare româno-mexicane.

FRANȚA

● La cea de a XII-a Bienală de artă a tineretului deschisă recent la Palatul Tokio din Paris, la care participă artiști din cinci continente, arta plastică românească este reprezentată de doi cunoscuți și talentați creatori: Vanda Mihuleac și Sorin Dumitrescu. Mai vechile ei preocupări ambientale și ecologice, Vanda Mihuleac și le concretizează aici în trei desene colorate, explicări și propuneri de „folosire” a unui **Covor vegetal** expus în fața colonadelor de la intrare sub forma unei frumoase volute spațiale, avînd drept centru o oglindă-focar, în egală măsură punct de plecare și ajungere a mișcării. Artist preocupat de cunoașterea prin frumos, Sorin Dumitrescu expune un ansamblu de pictură și sculptură închinat vieții și morții. Viața — formă deschisă ca un altar înconjurat de jertfe, de elemente primordiale: pămînt, apă, foc, piine: moartea — formă închisă, ca un sîpet al tainei, totul înconjurat de picturi — semne aurii ca para vechilor luminări de ceară.

Prezența românească se înscrie în primele rânduri ale artei moderne contemporane, lucrările ambilor artiști bucurîndu-se de aprecierea criticii și a publicului.

La toate unitățile de distribuire a presei:

ALMANAHUL „ROMÂNIEI LITERARE” SĂ RÎDEM CU EI...

CUPRINDE:

- Reviste de satiră și umor din sec. XIX și XX.
- Texte alese din Caragiale, Argezei, Brăescu, Aderca, Al. O. Teodoreanu, Tudor Mușatescu ș.a.
- Texte inedite: Geo Bogza, Șerban Cioculescu, Radu Cosasu, Ion Băieșu, Tudor Octavian, Vasile Băran, Costache Olăreanu, Valentin Silvestru, Ion Coja, Vlad Mușatescu, Mircea Sântimbreanu, Nicolae Tîc, Dumitru Dinulescu ș.a.
- Pagini de umor străin: Conan Doyle, Gerald Durrell, Georg Mikes, Bernard Shaw, Stephen Leacock, Jiri Kupka, Pierre Daninos, Sacha Guitry, Hans Reiman, Arnoldo Fraconoli, Slawomir Mrozek, M.M. Zoscenko, Gabor Goda ș.a.
- Desene de umoriști români și străini.
- Coperta: Tudor Jebeleanu. Prezentarea grafică: Elena Marinescu.

Gabriel García Márquez:

Văduva lui Montiel

(Continuare din numărul trecut)

NIMENI, în tot cuprinsul țării, nu se îmbogățise atât de mult într-un timp atât de scurt. Când sosise în sat primul primar de sub dictatură, José Montiel era un partizan discret al tuturor regimurilor și își petrecuse jumătate din viață în izmene, așezat în fața ușii de la moara sa de orez. Cîndva se bucurase de o anume reputație de om norocos și bun credincios pentru că promisesese cu voce tare că avea să-i dăruiască bisericii un Sfîntul Iosif în mărime naturală dacă avea să câștige la loterie, iar două săptămîni mai tîrziu a câștigat șasezeci dintr-un loz și promisiunea a fost îndeplinită întocmai. Prima dată cînd a fost văzut încălțat a fost în momentul în care a sosit noul primar, un sergent de poliție, stingaci și sălbatic și avînd ordin expres să lichideze opoziția. José Montiel a devenit informatorul său confidențial. Și astfel, negustorul acesta modest al cărui umor așezat de om gras nu putea trezi nici un fel de bănuială sau teamă și-a pus la punct adversarii politici împărțindu-i în bogați și săraci. Cei săraci au fost secerati de gloanțele polițiștilor în piața publică. Cei bogați au primit ordin să părăsească așezarea în 24 de ore... Pentru a planifica masacrul, José Montiel se ferece zile întregi cu primulul în zăpucul din taraba sa, în vreme ce soția suferea și vărsa lacrimi pentru cei morți. Cînd primarul părăsea încăperea, ea îl tăia calea bărbatului ei.

— Omul ăsta-i un criminal — îi spunea ea. Încearcă să-ți folosești influența ta acolo sus, la guvern, să ia de aici animația ăsta pentru că altfel n-o să mai rămînă nici un bărbat viu în sat.

Dar José Montiel, atît de ocupat în acele zile, o îndepărta fără s-o privească: „Nu fi timpită”. În realitate, marea lui afacere nu era moartea celor săraci, ci expulzarea celor bogați. După ce primarul le ciurua ușile cu cartușe și le comunica timpul pe care îl aveau la dispoziție pentru a părăsi localitatea, José Montiel le cumpăra pămînturile și vitele la un preț pe care îl stabilea el însuși.

— Nu fi prost — îi spune soția. O să te ruinezi ajutîndu-i să nu moară de foame acolo unde s-or duce, iar ei n-o să-ți mulțumească niciodată.

Și José Montiel, care nu mai avea timp nici pentru un suris, o îndepărta din nou din calea sa, zicîndu-i:

— Vezi-ți de bucătăria ta și nu mă bate la cap.

În ritmul acesta, în mai puțin de un an toată opoziția fusese lichidată complet, iar José Montiel devenise omul cel mai bogat și mai puternic din împrejurimi. Și-a trimis fetele la Paris, a obținut pentru băiat un post de consul în Germania și s-a dedicat consolidării imperiului său. Cînd s-a împlinit un an de la moartea sa, văduva și-a dat seama că în tot acest timp n-a auzit scîrțîind scara de la intrare decît sub greutatea unor vești proaste. Cîineva i le aducea întotdeauna la căderea serii. „Iarăși au apărut bandiții”, îi

spunea. „Ieri ne-au mai luat 50 de tău-rași”. Nemișcată în balansoarul ei, ro-zîndu-și unghiile, văduva lui Montiel se hrănea numai din propria-i ură.

— Îți spuneam eu, José Montiel — vorbea de una singură — îți spuneam eu că satul acesta e nerecunosător. Nu te-ai răcit bine în mormînt și toată lumea ne-a întors spatele.

Intr-adevăr nimeni nu i-a deschis ușa. Singura ființă omenească pe care a vă-zut-o în acele nesfîrșite luni în care n-a încetat să plouă cu găleata a fost perseverentul domn Caramichel, cel care n-a intrat niciodată în casă cu umbrela în-chisă. Și lucrurile nu mergeau deloc bine. Domnul Caramichel trimisese mai multe scrisori băiatului lui José Montiel. Îi sugera mereu obligația de a veni pentru a-și lua în stăpînire afacerile, îngăduîndu-și chiar și cîteva aprecieri despre să-nătatea văduvei. De fiecare dată a primit numai răspunsuri în doi peri. În cele din urmă, băiatului lui José Montiel i-a răspuns franc că nu avea curajul să se întoarcă acasă pentru că-i era frică să nu-l împuște. Atunci, domnul Caramichel a urcat în dormitorul văduvei, simțîndu-se obligat să-i mărturisească ruina în care ajunsese.

— Mai bine așa — i-a spus ea. Sint sătulă pînă peste cap de brînză și muște. Dacă dumneata vrei, ia ce-ți lipsește și lasă-mă să mor în liniște.

SINGURA ei legătură cu lumea după această discuție au fost scrisorile pe care le trimitea fetelor la fiecare sfîrșit de lună. „Satul ăsta e un sat blestemat”, le spunea. „Rămîneți acolo pentru totdeauna și nu-mi purtați de grijă. Eu sint fericită stîlîndu-vă pe voi fericite”. Fetele făceau cu schimbul ca să-i răspundă. Scrisorile lor erau mereu vesele și se putea deduce că fuseseră scrise în camere plăcute și luminoase și că fetele ei, oprîndu-se din scris pentru a se gîndi, se vedeau repe-

tate în mai multe oglinzi. Nici ele nu voiau să se întoarcă. „Acesta-i leagănul civilizației”, îi spuneau. „În schimb, aci nu-i un loc bun pentru noi. Ne este cu neputință să trăim într-o țară unde oamenii sint uciși din motive politice”. Cîtîndu-le scrisorile, văduva lui Montiel se simțea mai bine și aproba fiecare frază dînd din cap.

Intr-o anume împrejurare, fetele i-au scris despre măcelările din Paris. Îi spuneau că înjunghiau niște porci roșietici și îi atîrnau la intrare întregi, im-podobiți cu coroane și ghirlande de flori. La sfîrșitul acelei scrisori, cu o literă diferită de cea a fetelor ei, cineva adău-gase: „Închipuiește-ți că garoafa cea mai frumoasă și mai mare o pun în fundul porcului”. Cîtînd fraza aceea, văduva lui José Montiel a suris pentru prima dată în doi ani de zile. S-a urcat în dormitor fără a stînge luminile casei și înainte de a se culca a răsucit ventilatorul spre pe-rete. După aceea a scos din sertarul de la noptieră o pereche de foarfeci, o cutie cu plasturi și un șir de metanii, bandajîndu-și degetul mare de la mina dreaptă, iritat de cît și-l rosesse. Apoi a început să se roage și ajungînd la cel de al doilea mister și-a trecut metaniile în mina stîngă pentru că nu le mai simțea din cauza bandajului. Un moment a ascultat tunetele unei ploii îndepărtate. Apoi a adormit cu capul pe piept. Mina în care ținea șirul de metanii i-a căzut pe lîngă trup și-atunci a văzut-o pe Mama Mare în curte, cu un cearceaf alb și un piep-te-ne în poală, strîvind păduchii cu unghiile de la degetele mari. A întrebato:

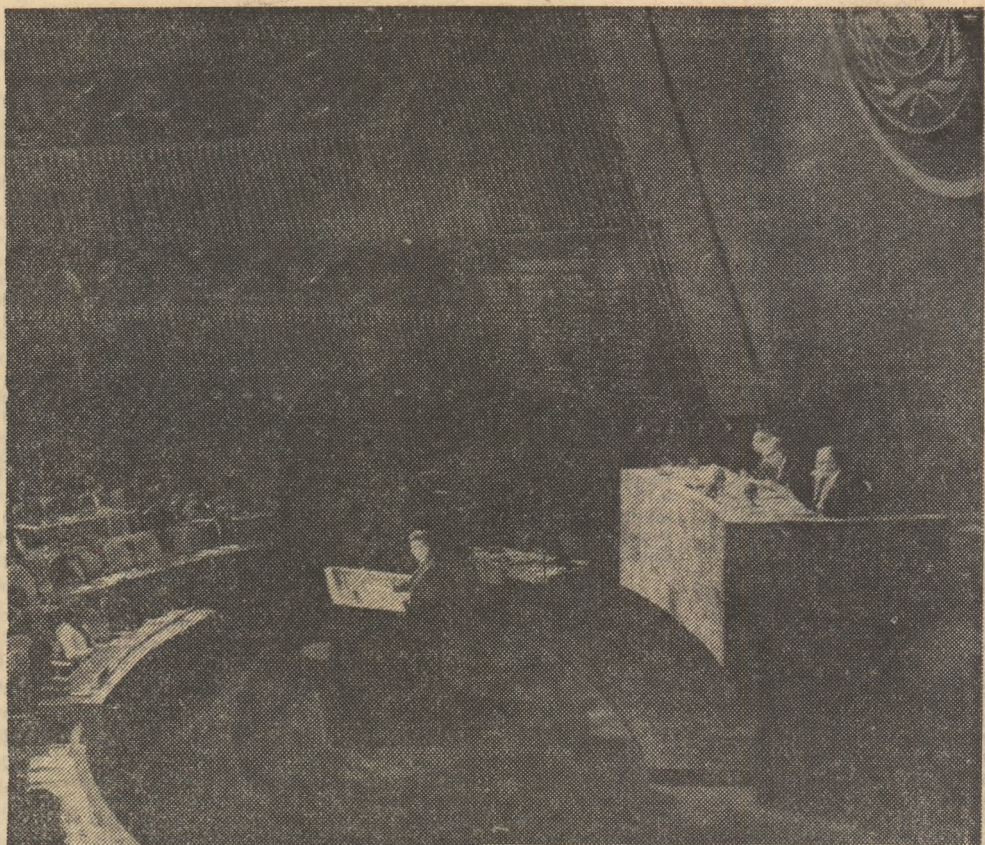
— Cînd o să mor?

Mama Mare abia a ridicat capul.

— Cînd o să înceapă să-ți oboască brațul.

În românește de
Dărie Novăceanu

Contribuția activă a României socialiste la promovarea normelor de conduită internațională

La tribuna Organizației Națiunilor Unite (1970)

O ANALIZĂ oricât de sumară a lumii complexe și contradictorii, în continuă prefacere, în care trăim, arată în mod limpede că încordarea internațională a devenit în ultima vreme de o deosebită gravitate. Asistăm la intensificarea politicii imperialiste de dominație, de menținere și reimpărțire a sferelor de influență, de încălcare a dreptului națiunilor la libertate și la suveranitate națională. Omenirea este traumatizată de conflicte militare, care provoacă mari pierderi umane și materiale, de pericolul unui război nuclear. Continuă cu frenezie cursa înarmărilor, se adâncește criza economică, se măresc decalajele care separă țările industrializate de cele în curs de dezvoltare. Vechile contradicții se amplifică neîncetat, în timp ce apar altele noi. Contradicția dintre țările bogate și țările sărace a devenit o contradicție fundamentală a epocii noastre. Concomitent însă cu aceste fenomene și tendințe profund negative, se manifestă cu putere voința popoarelor de a acționa pentru a se pune capăt politicii imperialiste de forță și dictat, pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, pentru lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, pentru afirmarea unei politici de pace, de independență națională, de securitate și cooperare internațională. Mase largi din tot mai numeroase țări ale lumii devin tot mai conștiente de necesitatea îndeplinirii unor asemenea obiective; ele refuză să mai accepte în chip pasiv o politică externă ce le prejudiciază interesele și reclamă cu tot mai multă tărie dreptul lor la viață, la libertate, la pace și progres.

În mod evident, relațiile internaționale actuale reclamă o calitate nouă, bazată pe valori politice noi. Dar o asemenea abordare necesită respectarea principiilor de drept internațional care trebuie să guverneze relațiile dintre state, eforturi permanente pentru progresul codificării lor, o acțiune susținută pentru aplicarea lor neabătută. Este sensul profund și consecvent pe care România l-a dat și-l dă promovării principiilor, ca temelie a politicii sale internaționale, care nu a încetat să izvorască din concepția profund umanistă a președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la dreptul popoarelor de a fi stăpâne pe propriile destine și de a participa, în condiții de deplină egalitate, la soluționarea marilor probleme internaționale cu care omenirea este confruntată.

O asemenea politică și-a găsit reflectarea în documentele bilaterale politice, economice, culturale pe care țara noastră le-a semnat cu numeroase țări ale lumii, precum și în acțiunile întreprinse de România pe plan multilateral, la nivel regional sau mondial.

Prin respectarea și promovarea egalității în drepturi, a independenței și suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne, a nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță, a colaborării reciproc avantajoase, România s-a situat în avangarda luptei pentru consacarea și aplicarea principiilor de drept internațional, pentru așezarea pe baze noi, democratice, a relațiilor dintre state, ca singura cheazășie capabilă să permită raporturi stabile și echitabile între toate țările lumii.

CUM era și firesc, țara noastră a acordat, în ultimul deceniu, o atenție deosebită repudierii politicii imperialiste de forță și de amenințarea cu forță, precum și reglementării tuturor diferendelor și litigiilor dintre state numai pe cale pașnică, politică, prin tratative.

Se cuvine astfel să reamintim aici strălucita contribuție a președintelui Nicolae Ceaușescu, în cadrul Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, la aplicarea principiului nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță, ca și la elaborarea de măsuri practice care să traducă în viață acest principiu, făcându-l să devină o normă efectivă a vieții internaționale. România a izbutit să îmbogățească și să situeze pe o treaptă calitativ nouă doctrina privind nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forță, atât în ceea ce privește „decalogul” de principii, cit și măsurile menite să facă efectivă nerecurgerea la forță, înscrise în Actul final de la Helsinki.

Dar, deși îndatorirea statelor de a-și reglementa prin mijloace pașnice diferendele dintre ele este unanim admisă, nu este mai puțin adevărat că, încălcându-se în mod flagrant Carta O.N.U., Actul final și alte documente internaționale, recurgerea la forță, la acțiuni armate și intervenții militare pentru tranșarea neînțelegerilor dintre

state a devenit, mai ales în ultima vreme, o cale extrem de periculoasă care aduce mari prejudicii popoarelor implicate în conflict, complică și agravează problemele, generează noi factori de tensiune, pune în pericol pacea.

„Viața arată — declara tovarășul Nicolae Ceaușescu — că înarmările sînt un mijloc de înlăturare a politicii de forță și amenințare cu folosirea forței, de ingerință în treburile interne ale altor state, de încălcare a suveranității și independenței popoarelor. Noi considerăm că trebuie făcut totul pentru a se pune capăt cu hotărâre politicii de forță și de amenințarea cu forță, pentru eliminarea oricăror confruntări militare din viața internațională. Toate problemele, toate conflictele dintre state — oricât de complicate ar fi ele — să fie soluționate numai și numai pe cale politică, prin tratative, evitându-se orice ciocniri armate, care nu pot aduce decît daune și suferințe tot mai mari popoarelor”.

Nu există așadar chestiuni litigioase, nu există situații conflictuale, oricât de complicate și de dificile ar fi ele, care să nu poată fi soluționate pe căi politice, prin negocieri, purtate în spiritul înțelegerii și al păcii, al deplinei egalități în drepturi și respectului reciproc, căci numai astfel se poate asigura soluționarea justă și durabilă a tuturor problemelor litigioase dintre state.

Eforturi pentru declanșarea unei acțiuni normative pe plan regional, care să ducă la elaborarea și convenirea unei metode general-acceptabile de reglementare pașnică a diferendelor dintre state în Europa au fost întreprinse și în cadrul Conferinței general-europene. Obiectivul elaborării unui sistem regional de reglementare pașnică a diferendelor — inițiat de Elveția și sprijinit activ de România, ca și de alte țări mici și mijlocii — a fost înscris în Actul final. Ulterior, pe baza hotărârilor Reuniunii de la Belgrad (1977—1978), reuniunea de experți de la Montreux (1978) a marcat un pas înainte pe această cale, și este de așteptat ca, printre hotărârile ce vor fi adoptate la Reuniunea de la Madrid, să se prevadă și continuarea elaborării metodei de reglementare pașnică a diferendelor dintre state în Europa.

EFFORTURILE României și-au găsit însă o audiență amplă și s-au soldat cu rezultate deosebite pe plan mondial. Astfel, cînd România a propus în 1972 examinarea de către Adunarea Generală a O.N.U. a problemei creșterii rolului organizației mondiale în viața internațională, unul din domeniile avute în vedere cu prioritate a fost acela al reglementării pașnice a diferendelor. Ca atare, cererea guvernului român din 1979 de a fi înscrisă pe ordinea de zi a sesiunii Adunării Generale chestiunea reglementării pașnice a diferendelor dintre state reprezenta urmarea firească a unei preocupări mai vechi.

Examinarea acestui punct propus de România a generat, în ultimii trei ani, în incinta O.N.U. o dezbatere de mari proporții la care au participat peste 80 de state ale lumii și care a dat expresie dorinței ferme a comunității mondiale de a-și intensifica eforturile pentru repudierea politicii de forță și reglementarea conflictelor numai și numai pe cale pașnică, prin negocieri. La propunerea țării noastre, un consens a putut fi realizat cu privire la oportunitatea elaborării unei declarații asupra reglementării pașnice a diferendelor internaționale. Redactarea textului a fost încredințată Comitetului special pentru Carta O.N.U. și creșterea rolului Organizației, care, încă de la sesiunea sa de la Manila, a început elaborarea proiectului de Declarație. După o muncă asiduă, care a necesitat eforturi susținute, spirit de compromis și de înțelegere reciprocă, a putut fi prezentat spre examinare și adoptare textul acestui important document internațional. La 15 noiembrie, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat prin consens *Declarația asupra reglementării pașnice a diferendelor internaționale*.

Spre deosebire de alte instrumente internaționale de acestă natură, textul adoptat îmbină în mod fericit abordarea normativă cu cea operațională. Într-adevăr, după o parte preambulă, care conține considerații legate de necesitate și importanța elaborării ei, Declarația are două părți de fond: prima, care cuprinde o detaliere a drepturilor și obligațiilor statelor decurgînd din necesitatea respectării principiului reglementării pașnice a diferendelor, așa cum este enunțat în Carta O.N.U.; o a doua parte, care formulează recomandări cu privire la folosirea metodelor eficiente și economice de care dispune O.N.U. în reglementarea diferendelor dintre state (Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Curtea Internațională de

Justiție, Secretarul general). În sfîrșit, o parte finală cuprinde clauze de excepție de la prevederile Declarației și măsuri referitoare la continuarea procesului de codificare a normelor și procedurilor de reglementare pașnică a diferendelor.

Nu putem intra aici în analiza detaliată a părților Declarației, a contribuției pe care aceasta o aduce la procesul de codificare a principiului reglementării pașnice a diferendelor. Se cuvine, totuși, să arătăm că, spre deosebire de alte texte anterioare, Declarația pune un accent nou asupra obligației statelor nu numai de a reglementa diferendele pe cale pașnică, dar de a acționa pentru prevenirea lor, de vreme ce este bine știut cît de ușor poate izbucni un conflict, dar cît de greu se poate ajunge la oprirea și rezolvarea lui.

Declarația subliniază, de asemenea, necesitatea ca, în cursul procesului de reglementare pașnică a diferendelor, părțile aflate în conflict să respecte obligațiile ce le revin în virtutea principiilor fundamentale ale dreptului internațional privind suveranitatea, independența și integritatea teritorială a statelor, precum și a celorlalte principii și norme ale dreptului internațional contemporan.

Declarația insistă totodată asupra necesității ca părțile aflate în conflict să se abțină de la orice act de natură să agraveze situația, astfel încît să pună în primejdie menținerea păcii și securității internaționale și să îngreuneze reglementarea pașnică a diferendului respectiv. Nici existența diferendului, nici eșuarea unei proceduri de reglementare pașnică a acestuia nu autorizează vreuna din părți să recurgă la forță sau la amenințarea cu forță.

Semnificația deosebită a adoptării Declarației nu poate scăpa nimănui, de vreme ce, în contrast cu politica de forță și de intervenție militară, calea negocierilor este gura modului care oferă posibilitatea examinării lucide și cumpătate a punctelor de vedere ale părților aflate în conflict, duce la elucidarea și apropierea punctelor de vedere și la găsirea, în cele din urmă, a unor soluții mutual acceptabile, pe o bază trainică, durabilă. Metoda soluționării conflictelor și litigiilor dintre state numai pe cale politică, la masa tratativelor, permite ca stările de tensiune, de confruntare și de conflict dintr-o regiune sau alta a lumii să fie înlocuite cu relații de încredere și de bună vecinătate, de colaborare și de prietenie între țările și popoarele respective. Iată de ce reglementarea pașnică a diferendelor — diametral opusă folosirii forței și amenințării cu forță — răspunde intereselor vitale ale popoarelor aflate în conflict, ale celorlalte popoare din zonă, ca și pe un plan mai larg, intereselor tuturor popoarelor.

Declarația asupra reglementării pașnice a diferendelor internaționale contribuie în mod nemijlocit la întărirea legalității internaționale și, prin normele pe care le proclamă, prin modalitățile practice de acțiune pe care le recomandă, postulează din partea tuturor statelor o conduită activă și responsabilă, menită să elimine pentru totdeauna folosirea forței și amenințării cu forță din relațiile internaționale și promovarea soluționării prin negocieri a tuturor diferendelor dintre state. Adoptată prin consens, Declarația constituie — după cum arată Secretarul general al O.N.U., Javier Perez de Cuellar — „un jalon important în istoria Națiunilor Unite, nu numai pentru că tratează unul din principiile cele mai fundamentale ale dreptului internațional, ci și pentru că reflectă numitorul comun pe care toate statele îl pot accepta”. Adoptarea Declarației a demonstrat în același timp că, atunci cînd există voință politică și spirit de conlucrare, chiar și în condițiile internaționale actuale se pot găsi soluții și se poate ajunge la un acord în probleme complicate și dificile.

INIȚIATIVA României, sprijinită de marea majoritate a țărilor lumii în incinta Națiunilor Unite, a dovedit că reglementarea pașnică a diferendelor dintre state este un imperativ de primă urgență într-o lume bîntuită de tensiuni și de conflicte care amenință grav pacea și securitatea internațională. Pe un plan mai larg, ea a demonstrat justetea și clarviziunea politicii partidului și statului nostru, a concepției președintelui Nicolae Ceaușescu despre reglementarea pașnică a diferendelor. Ea a dat, totodată, expresie griji pe care România o are în ceea ce privește aplicarea strictă a normelor de conduită internațională și a făcut să crească răspunderea pe care comunitatea mondială trebuie s-o aibă față de viitorul pașnic al omenirii.

Valentin Lipatti

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU